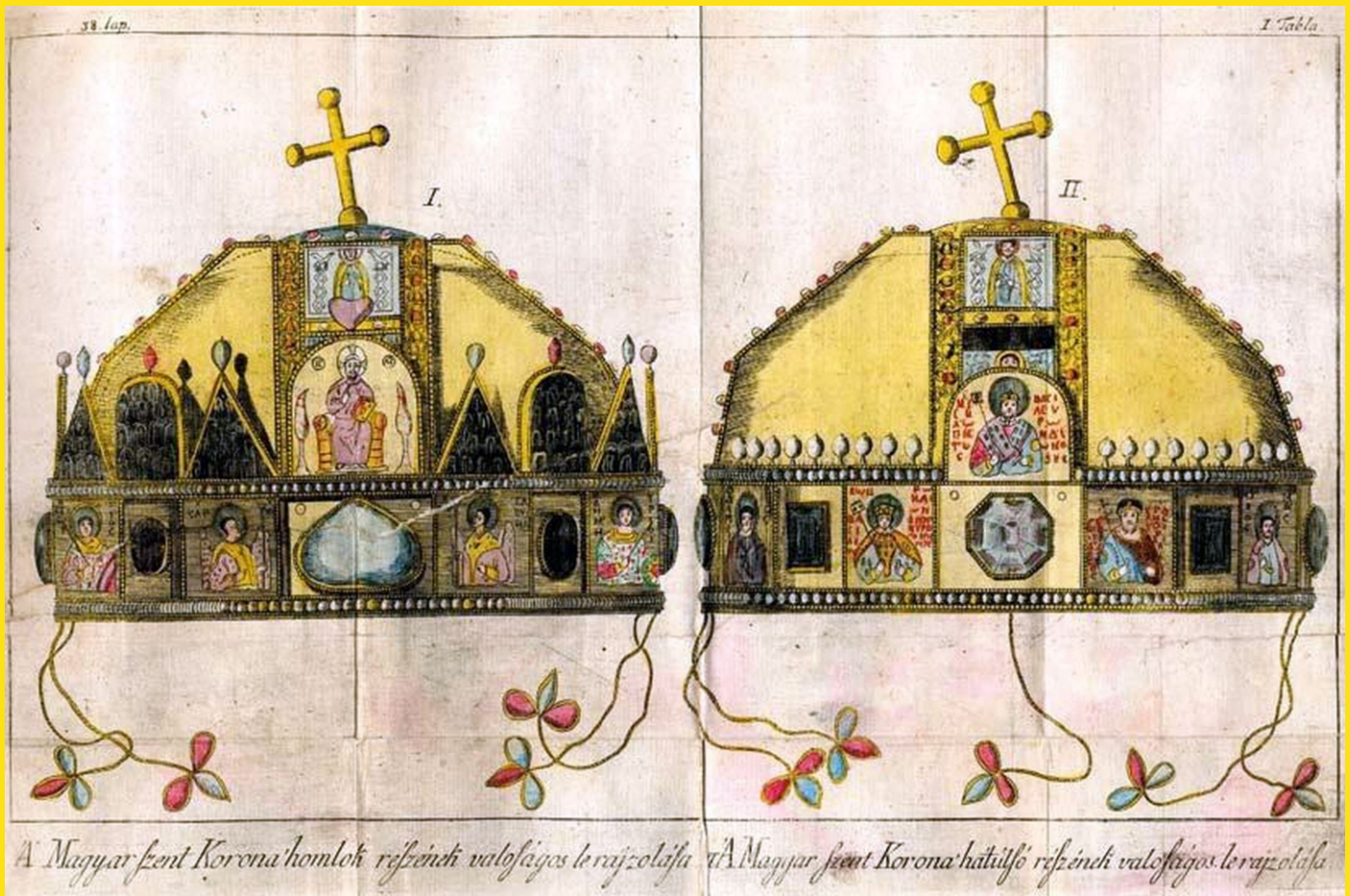

CÍVISPORTA

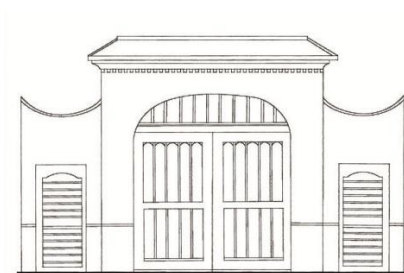

CÍVISPORTA

Szerkesztette:

Dr. Horváth Péter – Balogh László

Podmaniczky díjjal kitüntetett helytörténeti kutatók

Debrecen, 2021.

IMPRESSZUM

Helytörténelmi online folyóirat

Kiadó: Balogh Tamás Zoltán – Debrecen

Felelős szerkesztők: Balogh László és Dr. Horváth Péter PhD

Szerkesztőségi elérhetőségek

Web: <http://www.civisporta.hu>

E-mail: civisporta@gmail.com

A CIVISPORTA online folyóirat szerkesztősége fenntart minden, a weblap és a folyóirat bármely részének, bármilyen módszerrel, technikával történő másolásával és terjesztésével kapcsolatos jogot.

Borító: A Magyar Szent Korona homlok-, és hátulsó részének rajzolata.
Decsy Sámuel: *A' magyar Szent koronának és az ahoz tartozó tárgyaknak históriája*. Bétsben Nyomtattatott Alberti Ignácz, K. Szabados Könyv Nyomtató Műhelyében. MDCCXCII. Esztendőben. (A 37-38. oldal közötti lapon)

ISSN 2560-015X

TARTALOM

I. DEBRECENBEN TÖRTÉNT	
<i>Dr. Horváth Péter: Koronázási ékszerek a Szabadság Órvárosában</i>	7
II. EGYETEMTÖRTÉNET	
<i>Béres Zsuzsa: Tisza István névadóünnepély a Debreceni Egyetemen</i>	19
III. TÖRTÉNELMI ARCKÉPCSARNOK	
<i>Balogh László: A megkerült Kölcsey Sándor</i>	35
IV. XX. SZÁZADI HADTÖRTÉNET	
<i>Horváth Attila: Három epizód a Hajdúsági légtérben</i> <i>zajló légiháborúból</i>	53
IV. FEJEZETEK A DIPLOMÁCIA TÖRTÉNETÉBŐL	
<i>Balogh Tamás Zoltán: Kádár János debreceni látogatásai</i> <i>és az 1977-es magyar-román találkozó</i>	77

I. DEBRECENBEN TÖRTÉNT

Dr. Horváth Péter

DR. HORVÁTH PÉTER

KORONÁZÁSI ÉKSZEREK A SZABADSÁG ŐRVÁROSÁBAN

A téli hadjárat során a móri ütközetben 1848. december 30-án Perczel Mór hadteste végzetes vereséget szenvedett a Jellasics által vezetett császári csapatoktól, így Buda és a Duna felső szakaszának védelmét a magyar hadvezetés tarthatatlannak ítélte meg. A Honvédelmi Bizottmány azonban csak 1848. december 31-én a késő esti órákban hozta meg azt az elhatározást, hogy a kormányzást Debrecenbe helyezik át, így a várból a még meg sem épült Lánchídon keresztül kezdték meg a város evakuálását.¹

1. A korona útja Debrecenbe

A bankóprés, a minisztériumok és az országgyűlés mellett ekkor indult útjára egy harminc gránátos által kísért magánkocsi is, amelyben egy láda volt. A Pesti vasútállomáson már éjfél is elmúlt, amikor a különös csomagot a hintó tulajdonosának, Bónis Sámuelnek a vezetésével áthelyezték az egyik vagonba, s hajnali 3 óra is elmúlt már, amikor a vonat végre elindult Szolnokra. Itt aztán újra szekerekre pakoltak át s Hajdúszoboszlón keresztül meg is érkeztek Debrecenbe.²

S, hogy mit rejtett a láda? Minden valószínűség szerint magát a Szent Koronát, amit nem véletlenül hoztak magukkal a cívisvárosba a többi koronázási ékszerrel együtt, hiszen hagyományaink szerint csak az lehetett az ország királya, akit a Szent Koronával emeltek uralkodóvá. És ez bizony a forradalmi időkben is igencsak fontosnak bizonyult, hiszen V. Ferdinánd szentesítette az áprilisi törvényeket, illetve esküt tett a magyar alkotmányra, aminek a betartását ezek után a magyar rendek számon is kérhették rajta, ő azonban lemondott a

¹ SZABÓ JÓZSEF 1925: 50. illetve <http://www.budaihonvedek.hu/budavar/> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

² ZSUPOS ZOLTÁN 2012. Lásd még: https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/debrecenben_astak_el_a_szent_koronat.html Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

császári címről, helyére pedig 1848. december 2-án Ferenc József került.³ Amikor tehát a decemberi események következtében a vezérkar arra az álláspontra jutott, hogy Buda nem tartható tovább Kossuth Lajos saját maga fogalmazta és írta meg azt a rendeletet, miszerint a koronázási ékszereket a magyar szabadság őrvárosába kell szállítani, s ekkor nevezte ki Bónis Sámuel országgyűlési képviselőt a két koronaőr helyére a Szent Korona országos biztosává, avagy kormánybiztossá.

2. A Szent Korona a Szabadság Őrvárosában

Az ideiglenes nemzeti kormány bizonyos részei már 1849. január 1-én a cívisvárosban voltak, működésüket pedig folyó hó 4-ik napján meg is kezdték, a láda és tartalma azonban Bónis Sámuel vezetésével, csak 1849. január 5-én vagy 6-án érkezett meg Debrecenbe.⁴

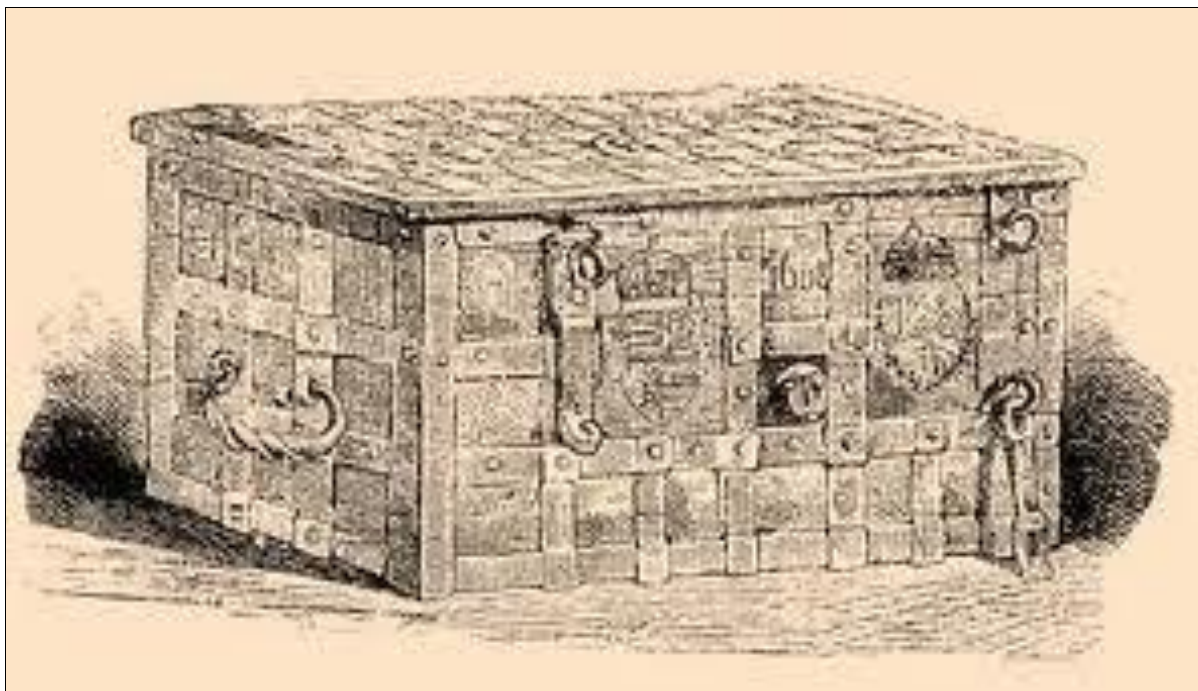
Kossuth Lajos és családja ekkor már berendezkedett a városháza emeletén, ott ahol napjainkban a polgármesteri és jegyzői irodák találhatóak, a súlyos vas tárolót pedig – ami feltehetően a koronázási ékszereket rejtette magában –, mintegy öt hónapra elhelyezték a város titkos levéltárában, amely napjainkban a Szervezési és Jogi Főosztály Kossuth utca felőli terein feleltethető meg.⁵

Miután azonban Budát a magyar erők 1849. május 21-én visszafoglalták, június 4-5-e körül a kormány visszakerült addigi székhelyére, s így érthető módon Debrecenből magát a ládát is elszállították. Ezek után még annyi bizonyosnak tekinthető, hogy a koronázási ékszerek egészen 1853-ig nem kerültek elő, s a császáriak nem zárták ki annak lehetőségét, hogy a koronát esetleg valahol Debrecenben rejtették el.

³ SZABÓ JÓZSEF 1925: 50., illetve <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=17580> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

⁴ Megjegyzés: Ebből az időből maradt ránk Molnár Péter római katolikus prépost és debreceni plébános Bayer István városi tanácsnoknak írt levele, amelyből feltételezhető, hogy 1849. január 5-én talán még nem volt a korona a városban. „*Tekintetes Honvédelmi bizottmányi Elnök úr! Úgy vagyok értesítve, hogy a szent korona városunkban fog biztosság végett szállítatni. Mivel pedig anyaszentegyházunk szokása szerint a szent ereklyéknek valamely helyrei bevitelekor harangoztalni szokás, kérem tekintetes elnök urat, miként e körülményről a bizottmány értesíteni kegyeskedjék, hogyha netalán e kegyeletből eredő cselekmény a bizottmánynak kedve ellen nem volna, én kötelességemet teljesíthessem. A közlés eredményéről és a leendő intézkedésről kérem magamat értesítenni. Többire kegyes indulatába ajánlott, maradok tekintetes elnök urnák kész szolgája Molnár Péter prépost és debreceni lelkész. Debrecen, Január 5. 1849.*” MNL. HBML. 17/1849. Lásd még: SZABÓ JÓZSEF 1925: 50. Megjegyzés: Mivel a Kormány feltehetően nem kívánta nagydobra verni a korona pontos hollétét, s más egyéb elfoglaltsága is akadhatott a szorult időkben, a harangozás valószínűleg a Kálvinista Rómában elmaradt...

⁵ Megjegyzés: Hogy a jelenlegi két szoba közül akkoriban a láda mégis melyik térben volt elhelyezve annak bizonyítása napjainkban már igencsak nehézkes volna...

1. kép A koronát rejtő láda rajza ⁶

2. A Szent Korona debreceni elhelyezésére vonatkozó visszaemlékezések a ránk maradt tanúvallomások tükrében

Az, hogy a bécsi udvar élt a gyanúval, hogy a koronázási ékszereket a cívisvárosban vagy annak közelében rejtették el több vallomás tanúskodik, így többek között a város levéltárának 1853-ban kelt levele is külön megvilágításba helyezi a későbbi eseményeket. ⁷

„Debrecen város magánlevéltára részére örök emlékezetül. Július 4-én, 1853. Ezen a napon, t. i. július 4-én, 1853 reggeli 8 óra tájban a városházának piacra néző főkapuja és minden más ki- és bejárása fegyveres Gens d’armok által elfoglaltatván, s ugyanezek a felső tornácon szinte köröskörül felállítatván, miután egyedül azoknak engedtetett meg a bejövetel, kik ide felparancsoltattak, s a magyar korona holléte iránti tudomásuk felől kihallgattattak, – a magánlevéltár sem kerülhetett ki a megkutatást és ekkor történt, hogy a magyar koronának a magánlevéltárban semmi nyoma nem találtatván, s arról más, a köztudomás szerint is, semmi ki

⁶ <https://mnl.gov.hu/nagyitas.php?img=3361.jpg> A letöltés ideje: 2021. II. 9.

⁷ ZSUPOS ZOLTÁN 2012. Lásd még: https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/debrecenben_astak_el_a_szent_koronat.html Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

nem tapogatódhatván, kivéven azt, hogy 1849-ik év elején, midőn Kossuth Lajos Debrecenbe jött, egy vasláda, melyről az a hír volt, hogy a magyar korona benne lett volna, ide a magánlevéltárba betéetett, s ugyanazon láda, midőn az akkori kormány Debrecenből 1849. év május végével eltávozott, elvitetett, ennek következtében a magánlevéltár pallózata feltöretett, úgy az előszobában volt vaskemence tökéletesen széthányatott, de minden siker nélkül, mert itt sem a korona, sem az azt állítólagosan magában foglaló vasláda meg nem találtatott.”⁸

A császáriak tehát csak annyit tudtak ekkor is megállapítani, hogy a város titkos levéltárba valóban elhelyeztek egy vasládát, amelyben a feljelentők, egyszersmind a nyomozást végzők feltevései, továbbá maga a levéltárnok egyéb értesülései alapján, s más híresztelések szerint is valószínűsíthetően a korona volt elhelyezve, ennek azonban a helyszínen ekkor már a nyomát se lették.

Zsupos Zoltán kutatásaiból azonban fény derül arra is, hogy kiket hallgattak ki ezidőtájt, s, hogy mindez felsőbb utasításra Lányi kapitány, császári és királyi csendőrszázados, Poroszlay Fridrik Debrecen akkori polgármestere és Szöllösy János rendőri százados jelenlétében történt meg. A ránk maradt iratokból kitűnik, hogy a német nyelven elküldött kérdéseket magyarul tették fel a két levéltárnoknak, a dokumentumok pedig a válaszokat foglalják magukban, amelyeket aztán a kihallgatott hivatalnokokkal alá is írtattak.⁹ Nagy Sándor eképpen vall a korabeli eseményekről:

„Kossuth Lajos Debrecenbe a múlt, 1849. évi január hónapban érkezett, azonban hogy éjszaka vagy nappal jött-e meg, arra biztosan nem emlékezem, különben is én törvénykezési tisztviselő lévén, a közigazgatáshoz tartozó tárgyakkal nem foglalkozom. Azon időben, mikor Kossuth ide érkezett, a levéltár kulcsait elparancsolta tőlem, én a nálam lévő kulcsot Kováts Lajos tiszti társamnak adtam által, ki feljövén a városházához, az ő jelenlétében tevődött be azon láda, melyben a koronát lenni mondották.

Én erről többet nem tudok, Kováts Lajos társam többet fog róla mondhatni. Kossuthal, mikor ezen láda a levéltárban letevődött, nem beszéltem, mivel jelen sem voltam, következőképpen a ládának, s azzal együtt a koronának oda való letétele vagy elásása, titoktartást

⁸ SZABÓ JÓZSEF 1925: 51-52.

⁹ ZSUPOS ZOLTÁN 2012. Lásd még: https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/debrecenben_astak_el_a_szent_koronat.html Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

nem is esküdhettem, mit ünnepélyesen kinyilatkoztatok; sőt azt is mondhatom, hogy vele soha hivatali működésben nem is állottam. Végre azt is kinyilatkoztatom, hogy arra is emlékezek, hogy én a ládát magát sem láttam, annál fogvást annyival inkább nem láthattam a koronát vagy a koronához tartozó jeleket, mikre hivatali becsületességem mellett, ha kívántatni fog, esküt is tehetek.”¹⁰

Kováts Lajos, volt közigazgatási városi tanácsnok, magánlevéltárnok, pedig így emlékezett vissza:

„Emlékezem arra, hogy 1849. év január elején érkezett Kossuth Lajos Debrecenbe, de hogy kinek a társaságában, arra nem emlékezem. Annyi igaz, hogy a levéltár kulcsaival felrendeltem, és a levéltárt felnyitattani parancsolták, és egy gránátos tiszt több gránátos közembe-ekkel, egy nagy vasládát a levéltár szobájába letéttetvén, mibe a koronát lenni mondották, és a külső vasajtónak kulcsát a gránátos tiszt elvén, úgy tudom, hogy Kossuth kezébe szolgálta. Hogy azon ládában a korona tartódott, hallomásból tudom, mivel előttem a ládát soha fel nem nyitották, hogy mi volt benne, nem is láthattam.

Hogy a láda letétele alkalmával rajtam kívül lett volna még két tanácsnok is jelen, arra biztosan nem emlékezem. Azt pedig, hogy én Kossuthnak, vagy a vele volt generális Lenkeinek, mivel az utolsót nem is láttam, nem is esmerem, hogy én ezeknek arra, hogy a korona ide való letételét titokba fogom tartani, esküt soha nem tettem, sem a koronát, sem a koronához tartozó jeleket, minthogy meg sem is mutatták, nem is láthattam. Azon ládát, melyben a koronát tartatni mondották, soha jelenlétemben el nem ásták, minthogy arra is emlékezem, hogy a jelenlétemben, midőn a forradalmi kormány újra Pestre ment, hasonlóul egy gránátos tiszt több gránátosokkal együtt a levéltárba feljövén, a nevezett ládát jelenlétemben elvitte, és a városháza előtt álló szekerre felpakoltatván, innen elvitték. Azt azonban, hogy hová vitték, velem nem közölvén, meg sem mondhatom. Ezeken kívül, miket itt előadtam, a koronának hol- létéről, s mi történtéről többet előadni nem tudok, mikre, ha kívántatnék, jó lélekkel esküt ten- ni is szívesen ajánlkozok.”¹¹

¹⁰ Abszolutizmuskori Levéltár. K. K. Militär und Civil Gouvernement für Ungarn – Polizei Section (D. 44.). 1853: 2355.

¹¹ Abszolutizmuskori Levéltár. K. K. Militär und Civil Gouvernement für Ungarn – Polizei Section (D. 44.). 1853: 2355.

Mindezekon felül azonban Poroszlay Fridrik hajdani polgármesternek is számot kellett adnia az eseményekről:

„Cs. kir. csendőri százados, Lányi kapitány úr, felsőbb rendeletek következtében felszólítván az eránt, hogy a forradalmi kormánynak 1849-ik január havában történt idejövetele alkalmával Budáról ide szállított s hozott Szent Koronának általvétéléről, letételéről, s innen lett elszállításáról, lelkiösméretes tudomásomat, mint akkori polgármester, írásba foglalva terjesszem elő.

Ennek nyomán tiszta lelkiösmérettel nyilvánítom, miszerént a gyászos forradalmat készítő időszakban, úgy, mint 1849-ik év mondott január havában, az elosztott országgyűlés, menedékhelyül, e várost keresvén fel, hallomásból tudhattuk csak, hogy magával ide szállította az ország Szent Koronáját, és azt a város magánlevéltárába tétette le. Nevezetesen pedig, az akkori levéltárunktól, Nagy Sándor és Kováts Lajos uraktól, kik meg lévén bízva a magánlevéltár kulcsaival, ezeket ezektől kelle vala által venni, ezeknek jelenlétében a levéltár ajtaját kinyitni, s a koronát magában tartó vasas szekrényt behelyeztetni: de magam, mivel sem meg nem kerestetem, sem fel nem szólítottam, a bétételnél jelen nem voltam, nem is láthattam, valamint arról sem tehetek egyenes nyilatkozatot, hogy láttam volna az elszállítását. Azoknak előadása után azonban, kiket az egész tárgy közelébb érdekelt, lett közönséges tudomásra, hogy innen elvitetett: s így sem arról, hogy mikor hozódott ide a Szent Korona, sem arról, hogy mikor szállított vagy vitetődött el, tökéletes tiszta tudomásom soha sem volt. Mely egyenes s lelkiösméretes nyilatkozatomat szokott pecséttemmel, s nevem aláírásával megerősítve, ezennel ki is adom.”¹²

4. Kitekintés

Debrecen vezetősége a honvédelmi bizottmány, majd a kormány és a katonai hatóságok részére naponként seregszámra kiállított fogatok miatt még 1849-ben fuvarozási bizottmányt hozott létre, ami jegyzőkönyvet is vezetett, s ezen iratok a levéltárban mind a mai napig fellelhetők. A ránk maradt adatokból kitűnik, hogy Kossuth Lajost, Szemere Bertalan miniszterelnö-

¹² Abszolutizmuskori Levéltár. K. K. Militär und Civil Gouvernement für Ungarn – Polizei Section (D. 44.). 1853: 2355.

köt és Horváth Mihály minisztert 1849. június 4-én három városi kocsi szállította el Debrecenből egészen Hajdúszoboszlóig, ahol az előfogatokat kicserélték. Másnap, június 5-én pedig további hat szekér a „korona őrzőit,” mint a feladatra feltehetően kirendelt nemzetőröket szállította el ugyancsak a már említett szomszédos hajdúvárosig, feltehetően tehát ekkortájt hagyhatta el a szóban forgó ereklye Debrecent.¹³

Mint utóbb kiderült a koronát valamikor július végén az óriási túlerő miatt menekülésre kényszerülők a Szeged, Nagyvárad, Arad, Lugos, Karánsebes útvonalat bejárva végül is Szemere Bertalan néhány embere segítségével 1849. augusztus 23-án – más visszaemlékezések szerint viszont már augusztus 20-án –, Orsovánál egy füzében elásták.

A debreceni titkos levéltárat felforgató zsandárok mindennek fényében tehát jelentették a kihallgatások és a „mélyreható feltáró kutatás” eredménytelenségét, mindeközben pedig Orsova térségében is tovább folytak a vizsgálódások. Ugyanezen a napon, július 4-én például Karger hadbíró százados a vízállás csökkenése miatt a Cserna bal partján végzett alaposabb megfigyeléseket, éppen ott, ahol aztán közel két hónappal később, szeptember 8-án a helyszínre érkező Wargha István segítségével megtalálták a Szent Koronát és a hozzá tartozó koronázási jelvényeket.

Külön érdekesség, hogy a helyszínt az 1970-es években a Vaskapu építése miatt elárastották, így joggal állapította meg Hermann Róbert, hogy „a kései utód némi hálával gondolhat Wargha Istvánra és Titus Kargerre, hiszen ha közreműködésük révén nem kerülnek elő a koronázási ékszerek, akkor alighanem örökre le kellett volna mondanunk róluk.”¹⁴

¹³ SZABÓ JÓZSEF 1925: 53.

¹⁴ HERMANN RÓBER 2011: 27-29.

Forrásjegyzék

K. K. MILITÄR UND CIVIL GOUVERNEMENT

- 1853 Absolutizmuskori Levéltár. K. K. Militär und Civil Gouvernement für Ungarn – Polizei Section (D. 44.). 1853: 2355.

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁRA

- 1849 *Molnár Péter római katolikus prépost és debreceni plébános Bayer István városi tanácsnoknak írt levele. 1849. I. 5.* Jelzet: MNL. HBML. 17/1849.

Irodalomjegyzék

DEÁK ÁGNES

- 2010 *A koronás Wargha. Egy kettős ügynök Kossuth és a császári rendőrség szolgálatában.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 1-253.

HERMANN RÓBERT

- 2011 *A korona kálváriája 1848–1853.* Rubicon Történelmi Magazin. A Szent Korona viszontagságai. In: RÁCZ ÁRPÁD (Főszerk.): XXIII. évfolyam 1. szám. Kiadó: Rubicon – Ház Bt. Budapest. 27-29.
- (é. n.) *Buda bevétele, 1849. május 21.* <http://www.budaihonvedek.hu/budavar/>
Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

KATONA TAMÁS (Szerk.:)

- 1979 *A korona kilenc évszázada.* Magyar Helikon Kiadó. Budapest. 1-454.

MÚLT-KOR TÖRTÉNELMI MAGAZIN

2007 *Megújult szertartásrenddel koronázták meg Ferenc Józsefet.* <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=17580> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

SZABÓ ISTVÁN

1925 *A szent korona Debrecenben.* Debreceni Képes Kalendárium. XXV. évfolyam. Méliusz Könyvkereskedés, Könyvkiadóhivatal, Zenemű-, Papír-, és Írószerkereskedés. Debrecen. 49-53.

ZSUPOS ZOLTÁN

2012 *Debrecenben ásták el a Szent Koronát?* https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/debrecenben_astak_el_a_szent_koronat.html Az oldal utolsó megtekintése: 2021. II. 9.

Képjegyzék

A KORONÁT REJTŐ LÁDA RAJZA

(é. n.) <https://mnl.gov.hu/nagyitas.php?img=3361.jpg> A letöltés ideje: 2021. II. 9.

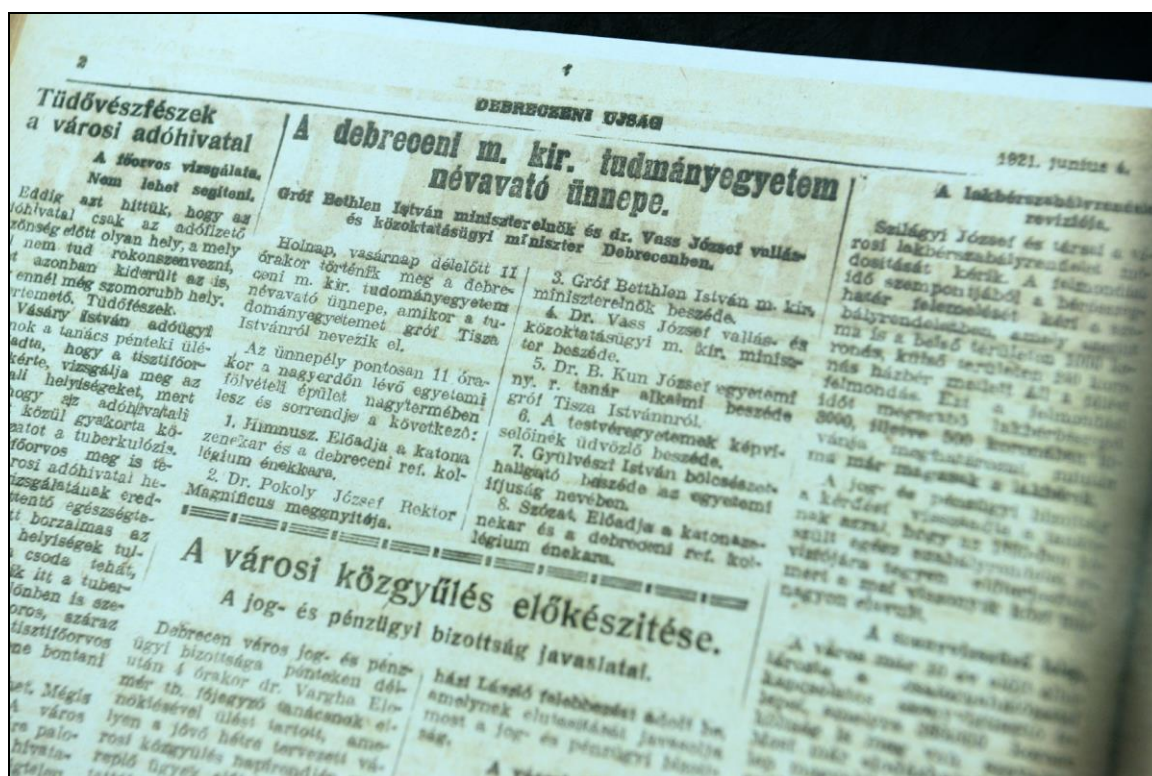
II. EGYETEMTÖRTÉNET

Béres Zsuzsa

BÉRES ZSUZSA

TISZA ISTVÁN NÉVADÓÜNNEPÉLY A DEBRECENI EGYETEMEN

Éppen 100 esztendeje annak, hogy 1921. VI. 5-én, vasárnap országos és helyi méltóságok, a Tisza-család tagjai, a tudományos élet, valamint a diákság képviselőinek jelenlétében megrendezték a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem névadó ünnepségét. Az intézmény a tragikusan elhunyt egykori miniszterelnök, gróf Tisza István nevét vette fel. Az ötlet felvételétől, annak engedélyeztetésétől az ünnepélyig alig fél év telt el. Az intézmény 1945-ig viselte az egyetem 1912-es alapításában elévülhetetlen érdemeket szerzett egykori debreceni diák nevét.

1. kép A debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem névadó ünnepét beharangozó írás a helyi újság egyik hasábján ¹

¹ DEBRECENI ÚJSÁG 1921. VI. 4: 2.

1. A kezdeményezés

„Holnap, vasárnap délelőtt 11 órakor történik meg a debreceni m. kir. tudományegyetem névavató ünnepe, amikor a tudományegyetemet gróf Tisza Istvánról nevezik el. Az ünnepély (...) a nagyerdőn lévő egyetemi fölvételi épület nagytermében lesz.”² – írta előző napi híradásában, 1921. június 4-én a Debreczeni Ujság.

Barabási Kun József jogászprofesszor kezdeményezte még 1920 decemberében, hogy Debrecen egyeteme a Református Kollégium egykori diákja, az intézmény létrejöttében elvülhetetlen érdemeket szerző egykori miniszterelnök, Tisza István nevét vegye föl.³

Pokoly József, az egyetem rektora felkarolta a javaslatot, amelyet mind a négy kar, majd az Egyetemi Tanács is támogatott az 1921. évi január hó 28-án tartott XI. rendes ülésén. Ahogyan a kormányzóhoz eljuttatott előterjesztés fogalmazott: „...annak kegyes engedélyezése (...), hogy egyetemünk a magyar nemzeti eszméért vértanú halált halt gróf Tisza Istvánról, aki egyetemünk létrejötte körül annyi érdemet szerzett – neveztessek el s így egyetemünk jövőben a Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem nevet viselhesse és ezzel az elnevezéssel élhessen.”⁴

2. Előkészületek

Az engedély 1921. IV. 11. napján kelt. Az egyetem vezetése pedig kitűzte az ünnepély 1921. VI. 5-i időpontját. „Meghívó a debreceni m. kir. Tudományegyetemnek gróf Tisza Istvánról való elnevezése alkalmából 1921 június 5-én, vasárnap d.e. 11 órakor a Nagyerdőn lévő egyetemi felvételi épület nagytermében tartandó névavató ünnepélyre. A debreceni m. kir. Tudományegyetem Rectora és Tanácsa.”⁵ – olvasható a korabeli egyetemi évkönyvben az invitálás eredeti szövegezése.

A meghívást elfogadta és az eseményt megtisztelte jelenlétével – többek között – gróf Bethlen István miniszterelnök, a kormány képviselőjében Vass József kultuszminiszter és Bernolák Nándor népjóléti és munkaügyi miniszter. A Magyar Tudományos Akadémiát

² DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 4: 2.

³ MUDRÁK JÓZSEF – KIRÁLY SÁNDOR 2012: 65.

⁴ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 45.

⁵ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46.

Balogh Jenő főtitkár, az Országos Tisza Emlékbizottságot Beöthy Zsolt és Kozma Andor képviselte. Jelen voltak a testvéregyetemek delegáltjai, eljöttek a budapesti, kolozsvári és pozsonyi tanárok, Debrecen város, valamint az egyházi, iskolai, katonai, polgári, kulturális és gazdasági egyesületek, hatóságok, érdekképviseletek reprezentánsai, a nagyközönség és természetesen a diákság.

Az ünnepségen a Tisza-család jelenléte is számítottak a szervezők – derült ki a Pesti Napló rövid híradásából: „Az ünnepélyen a Tisza-család részéről özvegy ifj. gróf Tisza István és családja, valamint báró Radvánszky Béla lesz jelen. Gróf Tisza István özvegye gyen-gélkedésével mentette ki magát.”⁶

6 Szombat		PESTI NAPLÓ		1921 június 4.	
NAPI HIREK					
Házassági tilalom készül a betegek ellen Ausztriában					
Bécs, június 3.					
<p>Az osztrák közegészségügyi tanácsban dr. Tandler orvosnádár jelentést tett egy törvénytervezetről, amely Ausztriában külön egészségügyi engedélyhez kötné ezentúl a házasságot. Más szóval ez azt jelenti, hogy Ausztriában csak azok nőülhetnek, akik előzetesen orvosi vizsgálatnak vetették alá magukat és ezen lajchnak, „házasságképesnek” nyilatkoztattak. Dr. Tandler orvosnádár a készülő törvénytervezetről a következőkben nyilatkozott:</p> <p>— Arról van szó, hogy bizonyos betegségeket végre is leküzdünk. A nembelegységéről, a fűdő-vésztől van szó, amelyeknek házasság útján való továbbterjedését meg kell akadályozni. A közegészségügyi tanács egy-egy külön hármashozottsága, csupa elsőrangú szakember, most tanulmányozza a részletes tervezet elkészítése céljából a kérdést.</p> <p>— Elvileg a következő vezérgondolat hat át</p>					
<p>— A debreceni Tisza István-egyetem névavató ünnepélye. Debrecenből telefonálják lapunknak: Vasárnap megy végbe országos jellegű ünnepség keretében a debreceni Tisza István-egyetem névavatása. Az ünnepélyen a Tisza-család részéről özvegy ifj. gróf Tisza István és családja, valamint báró Radvánszky Béla lesz jelen. Gróf Tisza István özvegye gyen-gélkedésével mentette ki magát, az ünnepélyen Biharvármegye is. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága ma táviratban értesítette dr. Pokoly Józsefet, a debreceni tudomány-egyetem rektorát, hogy elhunyt vezérigazgatójának, Lánzy Leónak emlékére ötszáz ezer korona átutalást tesz a debreceni Tisza István-egyetem menza-alapja javára.</p> <p>— Az osztrák állami színházak döflejtje. Bécsből telefonálják tudósítónk: Az 1921-iki év második feléről közzétett államháztartási előirányzat megállapítja, hogy az osztrák állami színházak deficitje 97,2 millió koronát tesz ki. A kiadásokból 70,9 millió korona a személyzet javadalmazására, 26,3 millió korona a nyugdíjakra és 5,0 millió korona a dobják kiadásokra esik.</p>					
<p>— Jaj, de meleg van! Ez az a bizonyos június eleji kánikula, amire a legrégibb iradatok sem emlékeznek. Az emberek svédülnek az utcán, amely ugy a napos, mint az árnyékos oldalon egyaránt ahhoz a bizonyos gőzfürdőhöz hasonlítat. A műveltek azt mondják hogy „hőhullám”, a kevésbé műveltek csak ennyit szuszognak: „nem lehet kibírni”. A nagy meleg kétségelennül hat a memóriákra is, aminek okosan szóló bizonyítéka, hogy senki sem akar most visszaemlékezni a demesztő téli napokra, amikor nem volt egy kocka szentünk, vagy egy hasáb fánk és egy dideregünk az utcán és a szobában, ahogyan most szenvedünk a melegtől. Amennyire lehet, könnyünk sorsunkon. A kalapunkat a kezünkben viseljük, a kabátunkat kigomboljuk, hőgyeink fátyolszerű valamit öltenek magukra, amit csak némi tulzással lehet ruhának nevezni és alig várjuk a jótékony 21-ik órát, amikor a nap elyónul és a zörlébe mehetünk, ahol — ha azültök kapunk — zenező mellett megpróbálkozhatunk a hűsüléssel. Ma harmadéktől meleg volt Budapesten, mint június 3-án jén alig volt még példa. Akartunk beszélgetni erről a kérdésről Rau Götlob székornánybiztos nyári helyettesével, a Meteorologiai intézettel és felhívtuk telefonon a 40-41-et és a 84-80-et. Egyik szám sem felelt. Ugy látjuk a Földrajz Pál...</p>					
<p>— Felmentették a császárhű osztrák legionáriusokat. Bécsből telefonálják lapunknak: Ma évet az a tárgyalás, melyet az ugynevezett császárhű osztrák legionáriusok vezetői ellen katonai szolgálatra való jogtalan toborzás miatt folytatott Valamennyi vádlott tiszte bizonyították hiány miatt felmentették. Az ügyész felelebbéssel élt a ítélet ellen.</p> <p>— Jeritza Mária amerikai vendég szereplése. Bécsből telefonálják lapunknak: Művészkörökben éltérjedt hírek szerint Jeritza Mária, a kitűnő operatőrekesző a jövő színházi évadban Amerikából meggy hosszabb vendég szereplésre. A művész Korngöld Erich „Halott város” című operájában lép fel, amelyet német nyelven fogják bemutatni Newyorki operában.</p> <p>— Mennyibe kerül az olcsó nyaralás Németországban? A német lapokban tanulságos kimutatást olvasunk arról, hogy mennyiért lehet olcsó nyaralni Németországban. A napi ellátási költség beleértve lakást is, átlag 30—35 márka, persze nem fényűző helyeken, nem is elsőrangú szállókban, de egyszerű, polgári igényeknek megfelelően. Táblázatos kimutatást is közölnek a lapok, hogy Berlinből számított harmadosztályú utikkal séggel együtt egy, illetve két személy részére miképpen kerül három hetes nyaralás a költségekkel együtt dr. Gál Jenő intéz. kérdéseket a tanúhoz, aki a kérdések során egyes állításait állandóan módosítja. Kéri Pál kérdéseire tanu elmondja, hogy az október 31-ére virradó éjjel Fényes leszerelt egy menetszázadó a köruton. Éjjel egy óra tájban az Astoria előtt tizenöt husz esztendő egy negyedórán át lőtt a tömegre, melynek folytán sok sebesült és halott is volt. Ezután Fényes László intéz. több kérdést a tanúhoz és végül megkérdi tőle igaz-e az, hogy elmebetegség miatt hosszabb ideig kezelés alatt állott. Tanu ezt tagadja. Dr. Szilassy Pál királyi ügyész a tanu megkeletését kéri, amit a vádlottak és védők ellenznek. A bíróság a tanut megesketi, majd az elnök a tárgyalást félbeszakítja és folytatást holnap reggelre tűzi ki.</p> <p>— Pétervári árák. Egy szentpétervári tanár leveleiből való ez a pár épületes adat. Szentpétervárott a burgonya kilója 2400 szovjetrubel, a kenyér kilója 5000 szovjetrubel, a káposzta kilója 12.000 szovjetrubel. Ezzel szemben a tanár ur havi fizetése is szápen fest: 500.000 szovjetrubel káp havonként, de persze nem tud belőle megélni és hetenkint kétszer-háromszor vidékre utazik, ahol néhány gyereknek magánórát ad, de nem pénzért, hanem élelmiszert. Elképzelhető, mennyi szovjetrubel kell nyomni a az orosz bankoprésnak, ha csak minden egyes tanárnak havonként félmillió szovjetrubel jár.</p>					
<p>— Cilinderes veteránok. Bécsben nagy a felzúdulás az ellen a hatósági intézkedés ellen, amely feloszlatta a „Bécsi Hársook Szövetségét”, amelynek tagjai most különféle egyesületekbe tömörültek. Az egyesületek alapszabályai szerint a tagok kötelesek lemondani arról a jogukról, hogy egyenruhát viselhesenek. Ennek az eredménye volt, hogy Urnaplán a „Hooh und Deutschmeister”, a „Hans Graf Wilczek” és az „Erzherzog Friedrich” egyesületek tagjai a Szervia-templomban sötét szín ruhában és cilinderekben jelentek meg. Ez a néma tüntetés mély hatást keltett mindenütt.</p>					

2. kép A debreceni Tisza István-egyetem névadó ünnepélyéről szóló cikk a Pesti Naplóban ⁷

⁶ PESTI NAPLÓ 1921. VI. 4: 6.

⁷ PESTI NAPLÓ 1921. VI. 4: 6.

A névadón végül egyedül báró Radvánszky Béla, Tisza István unokaöccse képviselte a családot.⁸ Időközben azonban végleges formát öltött a rendezvény programja is, amely ugyancsak az egyetem korabeli évkönyvében olvasható:

1. Himnusz. Előadja a m. kir. debreceni 11. gyalogezred zenekara és a debreceni református kollégium énekkara
2. Dr. Pokoly József Rector Magnificus megnyitója
3. Gróf Bethlen István m. kir. Miniszterelnök beszéde
4. Dr. Vass József vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter beszéde
5. Dr. Barabási Kun József egyetemi ny. r. tanár alkalmi beszéde gróf Tisza Istvánról
6. A testvéregyetemek képviselőjének üdvözlő beszéde
7. Gyülvészi István bölcsészhallgató beszéde az egyetemi ifjúság nevében
8. Szózat. Előadja a m. kir. 11. gyalogezred zenekara és a debreceni református kollégium énekkara⁹

A Debreceni Ujság az ünnepség napján egyaránt több cikket szentelt az eseménynek. A „Gróf Bethlen István miniszterelnök Debrecenben” című, „Az egyetem-avató ünnepély” alcímű írásból a nagyközönség is értesülhetett a részletes programról. Emellett arról is, hogy milyen protokolláris szabályok szerint zajlik majd a miniszterelnöki látogatás.

„Gróf Bethlen István miniszterelnök magához kérte Hubert Ottó debreceni főispánt a debreceni fogadtatás és az egyetemi ünnepséggel kapcsolatos egyéb dolgok megbeszélése végett. A miniszterelnök és a miniszterek vasárnap reggel fél ötkor érkeznek meg szalonkocsijukban a debreceni pályaudvarra. A kocsiban maradnak... A miniszterelnök csak délelőtt fél-tizenegykor hagyja el szalonkocsiját. A vasútállomáson díszszázad lesz felállítva (...) Üdvözlő beszédek mellőzésével csak egyszerű bemutatkozás formájában történik a fogadtatás. Aztán (...) a városi fogatokon kihajtatnak az egyetemépülethez, ahol az egyetemi tanács díszben várja az érkezőket s megkezdődik az ünnepély.”¹⁰

⁸ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46.

⁹ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46-47.

¹⁰ DEBRECENI UJSÁG 1921. VI. 5: 3.

3. kép Gróf Bethlen István miniszterelnök debreceni látogatásáról szóló egyik cikk a Debreceni Ujságban ¹¹

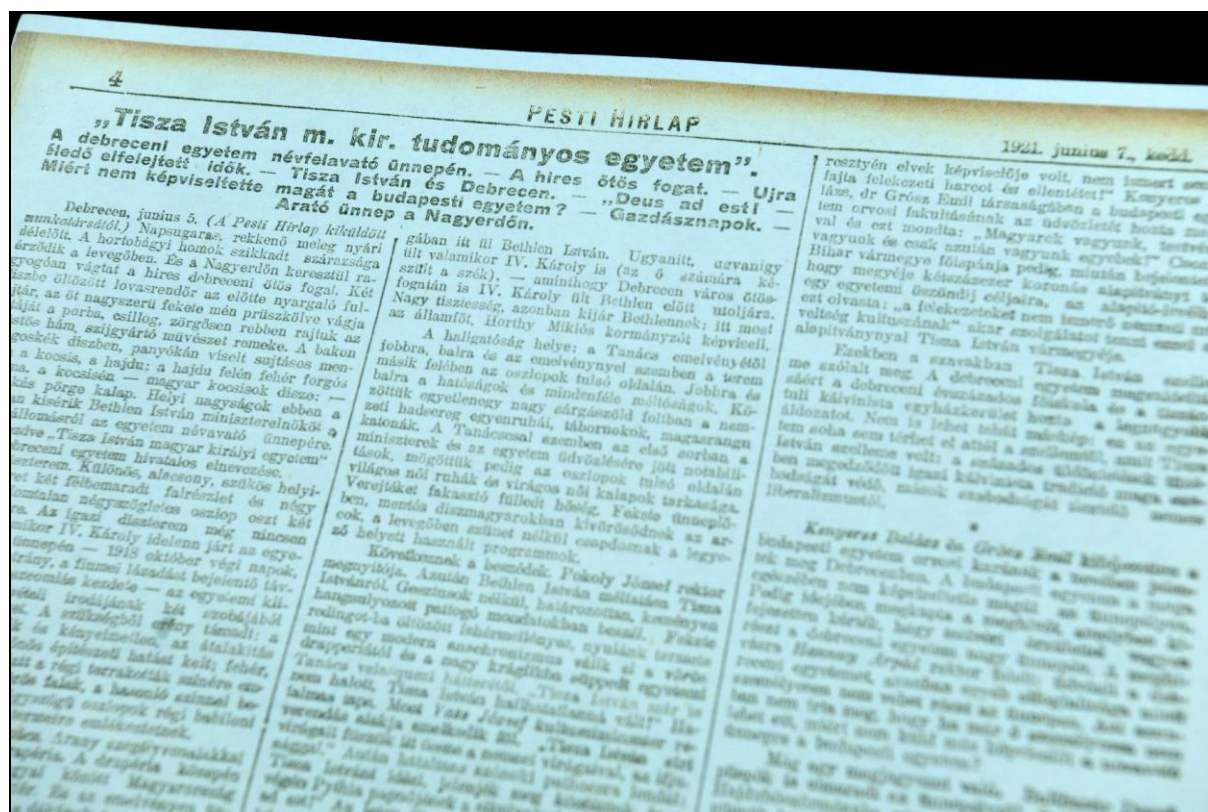
3. Az ünnepély

A Pesti Hírlap ekképpen számolt be az ünnepély kezdetéről: „...a Nagyerdőn keresztül ragyogóan vágat a híres debreceni ötös fogat. Két diszbe öltözött lovasrendőr az előtte nyargaló fullajtár, az öt nagyszerű fekete mén prüszkölve vágja patáját a porba... A bakon világoskék diszben, panyókán viselt sujtásos mentében a kocsis, a hajdu... Helyi nagyságok ebben a kocsiban kísérik Bethlen István miniszterelnököt a vasúti állomásról az egyetem névavató ünnepére.” ¹²

De a Debreceni Ujság is természetesen vezércikket jelentetett meg címdalán „Tisza-egyetem” címmel. „Debrecen az iskolák városa – ahogyan mondani szokták – két nagyszabású kulturünnepével vonta magára a héten a magyar közvélemény figyelmét. Az egyik a Kegyes-Tanítórend debreceni gimnáziumának kétszáz esztendő jubileuma volt. Ehhez páro-

¹¹ DEBRECENI UJSÁG 1921. VI. 5: 3.

¹² PESTI HÍRLAP 1921. VI. 7: 4.

4. kép A Pesti Hírlap korabeli közlése az eseményről¹³

„*...sul ma a debreceni tudományegyetem névfelavató ünnepélye. A két kultúresemény közül jelentőségében egyik sem kisebb a másikkal. Mind a kettő a magyarságnak a kultúrára hivatott-ságát dokumentálja, a kétszáz esztendőn jó honfiakat nevelő kegyesrendi gimnázium és az ősi kálvinista kollégiumból kifejlődött debreceni tudományegyetem a magyar nemzeti kultúrájának egy-egy erős vára... Örömmel látjuk, hogy a debreceni tudományegyetem Tisza István gróf nevét írja a homlokára... Legszebb emlékezés lesz őrá az, ha a róla elnevezett tudományegyetem abban az erős magyar szellemben fogja nevelni az ifjúságot, amelynek Tisza István a kifejezője volt.*”¹⁴

„*Vasárnap zajlott le fényes ünnepség keretében a debreceni tudományegyetemnek Tisza István-egyetemmé avatása... Künn, a nagyerdei egyetemépületben folyt le a szép kultúr-ünnep, amelyen résztvettek a magyar tudományos világ képviselői, hatóságok, az egyházak,*

¹³ PESTI HÍRLAP 1921. VI. 7: 4.

¹⁴ DEBRECENI UJSÁG 1921. VI. 5: 1.

5. kép A helyi újság beszámolója az eseményről¹⁵

iskolák... Pontosan 11 órára volt kitűzve az ünnepély kezdete ez időben pontosan föl is zendült a Hymnus fohászos melódiája.”¹⁶ – írta címdalán „A debreceni tudományegyetem névavató ünnepe” című beszámolójában úgyszintén a Debreczeni Ujság.

A nemzeti ének elhangzása után megnyitó beszédével az intézmény rektora kezdte a szónoklatok sorát: „... egyetemünk nem 'nevet' keresett magának... nem az volt a célja, hogy az alapítása körül oly sok érdemet szerzett nagy férfiú iránt a hála adóját lerója... Mi magunkat akartuk biztosítani a hazá s a nemzet ügyének szolgálatára rendelt hivatásunkban akkor, midőn a gróf Tisza Istvánban testet öltött nemzeti eszme, eszmény s erővel magunkat elválaszthatatlan frigyben lekötöttük.”¹⁷ – fogalmazott Pokoly József. – „...az ő nevének egyetemünk nevébe való beillesztése bennünket egyenesen lekötölte az ő nyomdokai követésére... A Tisza István-Tudományegyetem név tehát nekünk cél és útmutató: a nemzet életéért, jövő dicsőségéért magunkra vállalt teher s ennek hordozására képessé tevő erő... Mikor a debre

¹⁵ DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 5: 1.

¹⁶ DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 7: 1.

¹⁷ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46., 49-50.

*cení m. kir. Tudományegyetem engedélyt kért arra, hogy elnevezésében Tisza István nevét beilleszthesse tiszta tudatában volt annak, hogy ez a lépése... örök időkre szól.”*¹⁸ – hangsúlyozta a rektor.

A szónoklatok sorában másodikként Bethlen István miniszterelnök beszéde következett. *„Tisza István koporsójára alig borult rá a szemfedő és máris az ő hírnevéről, az ő dicsőségétől visszhangzik az ország. Már is azt látjuk, hogy ő nem halott, hanem halhatatlanná vált. És ma, mikor mi itt összegyűltünk azért, hogy nevének, dicsőségének egy új oltárt emeljünk a magyar kultúrán, akkor azt kell mondanom, hogy jól teszi Debrecen városa, hogy az ő dicsőséges nevével kereszteli el ezt az egyetemet. (...) Mikor tehát a mai napon... az ő emlékére építjük fel Debrecen városában az új egyetemet, a magyar kultúrának új templomát, azt kívánom: Tisza Istvánnak ne csak neve tündököljön az egyetem kapujának bejárata felett, hanem verjen gyökeret itt Tisza szelleme és hazafisága is. Legyen azokban, akik ott tanítani és tanulni fognak, mert így tudom és bízom benne, hogy az egyetem olyan férfiakat fog nevelni, amilyen Tisza István volt.”*¹⁹ – zárta beszédét a miniszterelnök.

Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd Barabási Kun József beszédét követően Beóthy Zsolt az Országos Tisza-emlékbizottság üdvözlését tolmácsolta az egyetemnek, Balogh Jenő, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára a tudományos testület, Kenyeres Balázs orvos, tanár a Pázmány által alapított budapesti egyetem és annak orvoskari tanártestülete, Csengery János egyetemi tanár pedig a kolozsvári és a pozsonyi egyetemek nevében üdvözölte a megjelenteket a névadó alkalmából.

Kovács Nagy János bihari főispán köszöntésével egyidejűleg átadta Bihar megye 200 ezer koronás alapítványának alapítólevelét, hogy annak kamataiból a Tisza-egyetem szegény sorsú diákok tanulmányait támogassa. Pokoly József az alapítólevél átvételekor bejelentette, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank az intézmény menzája javára 500 ezer koronás alapítványt tett.²⁰ Ez utóbbi felajánlásról a Pesti Napló is beszámolt. Mint írták: *„A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága táviratban értesítette dr. Pokoly Józsefet, a debreceni tudományegyetem rektorát, hogy elhunyt vezérigazgatójának, Lánczy Leónak emlékére öt-százezer koronás alapítványt tesz a debreceni Tisza István-egyetem menza-alapja javára.”*²¹

¹⁸ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46., 49-50.

¹⁹ A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA 1920/1921: 46., 52-53.

²⁰ DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 7: 2.

²¹ PESTI NAPLÓ 1921. VI. 4: 6.

6. kép A helyi újság beszámolója a debreceni tudományegyetem névadó ünnepéről ²²

Az ünnepségen a diákság nevében Gyülvérszi István bölcsészhallgató régi debreceni diákviselőként öltözve szólalt fel, majd az összejövetel a Szózáttal zárult. Ezt követően Vass József kultuszminiszter, Bernolák Nándor népjóléti miniszter, valamint a magas rangú vendégek megtekintették az egyetemi épületet, az ünnepség helyszínét, amelynek 1918-as avatásán részt vett az uralkodó IV. Károly és felesége Zita királyné is. ²³

4. Kitekintés

Mivel az egyetem Főépületét 1927-ben kezdték építeni, így természetes, hogy a névadó ünnepség helyszíne a Klinika felvételi épülete volt. Helyszíni tudósításában a Pesti Hírlap tudósítója – Benda Jenő – érdekességként, ironikus stílusban említette meg az épület hiányosságait. „A diszterem. Különös, alacsony, szűkös helyiség, amelyet két félbemaradt falrészlet és négy vagy öt idomtalan négyszögletes oszlop oszt két egyenlő félre... És amikor IV. Károly idelelt

²² DEBRECENI UJSÁG 1921. VI. 7: 1.

²³ Lásd bővebben: BÉRES ZSUZSA 2018: 7-47.

járt az egyetem fölavató ünnepén... a klinikák betegfölvételi irodájának két szobájából rögtönöztek egyet. A szükségből erény támadt: a terem bárha szűk és kényelmetlen, az átalakítás után egészen különös építészeti hatást kelt...”²⁴

A beszámoló az egyetem Tanácsának szemléletes bemutatásával folytatódott, hasonló hangnemben: „...az emelvényen ünnepi díszben ül a rektor a dékánok és prodékánok társaságában. A bibor háttérben kilenc gyöngyszürke alak... A fejüknek különös ódon keretet ad egy hatalmas prémes körgallér, amelyre még egy háromszögű fehér vászon gallér borul... A nyakukban sárga fénynyel sziporkázó láncon a rájuk ruházott hatalom jelképe... Minden lánc, minden jelvény bronz, de szomorúan és tragikusan értékesebb, mintha arany volna. Mert ez a bronz a végső katasztrófára vezetett nagyszerű győzelmes csaták pünkösdi királyságának az emléke: harctéren zsákmányolt ellenséges ágyuk bronz. (...) Bibor háttérben, duzzadó prémelek és háromszögű gallérok spanyol grandokra emlékeztető ódon díszében olyanok így ők kilencen... mintha Velázquez egy festménye jelennék meg elevenen előttünk.”²⁵

Az egyetemi évkönyv beszámolója a beszédek idézésével ért véget, azonban a korabeli helyi és országos sajtó munkatársai fontosnak tartották, hogy tudósítsanak a protokolláris eseményt követő kötetlenebb programokról is. „Délután háromnegyed 2 órára volt kitűzve a társasébred, amely az Arany Bika-szálloda nagytermében zajlott le.”²⁶ – írta beszámolójában a Debreczeni Ujság. A programra csaknem 150-en voltak hivatalosak. Várták a bankettre Bethlen István miniszterelnököt is, aki azonban korábban elfogadta Szomjas Gusztáv főispán invitálását, így nála ebédelt. „Nem sok hujja volt a 4 órának, amikor dr. Vass József kultuszminiszter asztalt bontott. A miniszterelnök és a kultuszminiszter este visszautaztak a fővárosba.”²⁷ – zárult a helyi lap tudósítása.

A Pesti Hírlap pedig még arról is beszámolt, hogy este az étterem egyik sarkában Beöthy Zsolt és Balogh Jenő Tisza István nótáit húzatták maguknak Magyar Imrével, Tisza kedvenc primásával...²⁸ Az egyetem egészen 1945-ig viselte Tisza István nevét.

²⁴ PESTI HÍRLAP 1921. VI. 7: 4.

²⁵ PESTI HÍRLAP 1921. VI. 7: 4. Megjegyzés: Az egyetemi jelképekkel kapcsolatban lásd bővebben: BÉRES ZSUZSA 2020: 7-17.

²⁶ DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 7: 2.

²⁷ DEBRECZENI UJSÁG 1921. VI. 7: 2.

²⁸ PESTI HÍRLAP 1921. VI. 7: 4. Megjegyzés: Az eseményről – országos jelentősége ellenére – a kutatás jelenlegi állása szerint nem található korabeli felvétel a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Egyetem-történeti Fotótárában, a Méliusz Juhász Péter Könyvtár Helytörténeti Részlegében, a Déri Múzeum gyűjteményében, a Magyar Távirati Iroda fotóarchívumában, a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában, a Református Kollégium Nagykönyvtárában és a korabeli elérhető filmhíradók között sem

Irodalomjegyzék

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE ÉS ALMANACHJA

- 1921 *Az ünnepély előzményei és lefolyása.* A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1920-21. tanévről. Első rész: Egyetemi ünnepélyek és az ott elhangzott beszédek III. Az egyetem névavató ünnepélye 1. Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Nyomda. 45-46.
- 1921 *Az ünnepély meghívója és programja (sic!)* A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1920-21. tanévről. Első rész: Egyetemi ünnepélyek és az ott elhangzott beszédek III. Az egyetem névavató ünnepélye 2. Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Nyomda. 46-47.
- 1921 *Dr. Pokoly József Rector Magnificus megnyitó beszéde.* A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1920-21. tanévről. Első rész: Egyetemi ünnepélyek és az ott elhangzott beszédek III. Az egyetem névavató ünnepélye 3. Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Nyomda. 49-50.
- 1921 *Gróf Bethlen István m.kir. miniszterelnök beszéde.* A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1920-21. tanévről. Első rész: Egyetemi ünnepélyek és az ott elhangzott beszédek III. Az egyetem névavató ünnepélye 4. Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Nyomda. 52-53.

BÉRES ZSUZSA

- 2018 *A Debreczeni Magyar Királyi Tudományegyetem avatása – 2018. október 23.* Cívisporta II. évfolyam, 2. szám. In: Dr. HORVÁTH PÉTER és BALOGH LÁSZLÓ (Szerk.): Debrecen. 7-47.
- 2020 *Az egyetemi díszjelvények története.* Cívisporta IV. évfolyam, 2. szám. In: Dr. HORVÁTH PÉTER és BALOGH LÁSZLÓ (Szerk.): Debrecen. 7-17.

DEBRECZENI UJSÁG

- 1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 4. XXV. évfolyam 123. szám 2.
1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 5. XXV. évfolyam 124. szám 1., 3.
1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 7. XXV. évfolyam 125. szám 1-2.

MUDRÁK JÓZSEF – KIRÁLY SÁNDOR

- 2012 *Felépítés, működés, oktatás, tudományos munka. A megalakulástól az egyetem szétdarabolásáig. (1914–1949/1950.) A Debreceni Egyetem története 1912-2012.* In: OROSZ ISTVÁN (Főszerk.): *Debreceni egyetemi Kiadó*. Debrecen. 57-114.

PESTI HÍRLAP

- 1921 *Pesti Hírlap*. 1921. június 7.– XLIII. évfolyam 122. szám 4.

PESTI NAPLÓ

- 1921 *Pesti Napló*. 1921. június 4. LXXII. évfolyam 120. szám 6.

Képjegyzék

A DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNYEGYETEM NÉVADÓ ÜNNEPÉT BEHARANGOZÓ ÍRÁS

- 1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 4. XXV. évfolyam 123. szám 2.

A DEBRECENI TISZA ISTVÁN-EGYETEM NÉVADÓ ÜNNEPÉLYÉRŐL SZÓLÓ CIKK

- 1921 *Pesti Napló*. 1921. június 4. LXXII. évfolyam 120. szám 6.

A HELYI ÚJSÁG BESZÁMOLÓJA A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM NÉVADÓJÁRÓL

- 1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 7. XXV. évfolyam 125. szám 1.

A HELYI ÚJSÁG BESZÁMOLÓJA AZ ESEMÉNYRŐL

- 1921 *Debreczeni Ujság*. 1921. június 5. XXV. évfolyam 124. szám 1.

A PESTI HÍRLAP KORABELI KÖZLÉSE AZ ESEMÉNYRŐL

1921 *Pesti Hírlap*. 1921. június 7.– XLIII. évfolyam 122. szám 4.

GRÓF BETHLEN ISTVÁN MINISZTERELNÖK DEBRECENI LÁTOGATÁSA

1921 *Debreczeni Ujság*. június 5. XXV. évfolyam 124. szám. 3.

III. TÖRTÉNELMI ARCKÉPCSARNOK

Balogh László

BALOGH LÁSZLÓ

A MEGKERÜLT KÖLCSEY SÁNDOR

Kevés olyan debreceni polgármesterről tudunk – hacsak nem ő az egyetlen –, aki a történelem viharában minden nyom nélkül tűnt el a közvélemény szeme elől. S történt ez egy olyan világban, ahol egy személy eltűnése nem volt nagy esemény, hisz abban az időben százával ezrével vészett nyoma embereknek, akiket még mind a mai napig hazavárnak. De hogyan alakulhatott ez így egy nagyra becsült, köztisztelőben álló emberrel, s miképpen lehet egy nagyváros polgármesteréről mindezt elmondani, akinek életmozzanatait újságírók és más politikusok árgus szemei követték? Lehetséges, hogy minden előzmény nélkül eltűnhet egy ilyen fontos ember? Úgy látszik, hogy a II. világháború alatt és után ez is lehetséges volt minden rangra való tekintet nélkül...

1. Családi háttér és szakmai előmenetel

Dr. Kölcsey Sándor Debrecen polgármestere, 1884. III. 5-én született Szatmárnémetiben, édesapja Kölcsey Sándor (1850. – 1911.), édesanyja Böszörményi Ilona volt, testvéreit pedig Hedvignek, Helénának és Annának hívták.¹ Az 1909. március 7-i Szatmár újság rövid hírben közölte, miszerint Dr. Kölcsey Sándor ügyvédjelölt, Kölcsey Sándor debreceni ítélőtáblai bírő fia, tegnap – tehát március 6-án – eljegyezte Kölcsey Cella kisasszonyt, dr. Kölcsey Ferenc közkórházi igazgató főorvos leányát. Cella egyben tehát az unokatestvére is volt a férfinak, ami a XX. század küszöbén is már elég erős ellenérzést válthatott ki sok emberből, de úgy látszik ezt a szülők elnézték, elviselték talán bele sem gondolva a későbbi esetleges káros következményekbe. Házasságukból két gyermek született: Kölcsey Klára Cella Hedvig 1910. december 15-én Debrecenben és Kölcsey Antal 1914. szeptember 14-én Szatmárnémetiben látta meg a napvilágot.

¹ Megjegyzés: Dr. Kölcsey Sándor teljes nevén Kölcsey Sándor Antal Károly

Egy Hajdú vármegye és Debrecen szabad királyi város vezetőit bemutató kiadvány így mutatta be dr. Kölcsey Sándort. „...*Debrecen sz. kir város polgármestere 1885-ben született Szatmárnémetiben. Az ősnemes Kölcsey (de genere Ond) nemzetségből származik, déd öccse a Himnusz költőjének. A debreceni református kollégiumban végezte a középiskolát, jogi tanulmányait is a debreceni református jogakadémián kezdte meg, majd a kolozsvári, berlini, és budapesti egyetemen tanult tovább. Németországban, Angliában és Franciaországban egy évet töltött közgazdaságtani, agrárpolitikai és jogfilozófiai tanulmányokkal.*”²

Később 1907-ben avatták jog- és államtudományi doktorrá, ügyvédi oklevelét pedig 1909-ben Budapesten szerezte meg. Ezek után Debrecenben ügyvédi irodát nyitott Debrecenben s már, mint fiatal ügyvéd közreműködött a város gazdasági életében, mindezek mellett 1911-től virilise és tiszteletbeli főügyésze volt a cívisváros törvényhatóságának. Díszelnöke volt a Békessy Béla Vívó Clubnak, választmányi tagja a Tisza István Tudományos Társaságnak és a Csokonai Irodalmi Körnek. A nagy háború idején, 1915 tavaszán bevonult, s mint huszárhadnagy szerelt le 1918 elején. Az orosz és román harctéren szolgált és vitéz magatartásáért több kitüntetésben részesült. „*Szülővármegyéjével is fenntartotta a kapcsolatot s így a*

1. kép Kölcsey Sándor katonakorában³

² <http://kerszoft.hu/szepesi/hbadat/adattar.htm> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

³ <http://bocskai.konyvtar.hu/de/militaergeschichte/beruehmte-debrecener-die-frueher-soldaten-waren> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

*Himnusz centenáriuma alkalmával Szatmár vármegye országos ünnepén ő üdvözölte a Kölcsey-család részéről az államfőt. Az utóbbi években közéleti munkásságát egyre inkább az ügyvédi hivatás kérdésének szentelte és tevékeny részt vett az ügyvédtársadalmi megmozdulásokban.”*⁴

A boldog családi idillt korábban a 20 éves joghallgató fiának halála törte meg, aki 1924. IV. 25-én hajnali 1 órakor édesapja Mannlicher típusú fegyverét szájába vette és egy dum-dum tölténnyel szétlőtte a saját fejét. A korabeli újságok szerint Kölcsey Ferenc költő dédunokája 8 oldalas búcsúlevelében azt írta, hogy lelki meghasonlás miatt menekült a halálba, félt attól, hogy szerény képességeivel nem tud megfelelni annak a nagy történelmi névnek, amelyet visel, de öngyilkosságának igazi okát nem jelölte meg.⁵ A család lelkileg összeomlott, Kölcsey Sándor fájdalmában pedig a mind több munka, a társadalmi kihívások, és a politika irányába menekült. A Debreceni Ügyvédi Kamara 1928-ban választotta meg elnökévé, majd 1930-ban alelnöke lett az Országos Ügyvédotthon Egyesületnek, 1932-ben pedig felsőházi taggá választotta az ország ügyvédi közössége.

2. kép Kölcsey Sándor díszmagyarban⁶

⁴ <http://kerszofit.hu/szepesi/hbadat/adattar.htm> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

⁵ NÉPSZAVA, 1934. április 26.: 10.

⁶ <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2016/12/simon-balint-a-foltamadas-szomorusage-07-03-04/> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

2. Kölcsey Sándor Debrecen polgármestere

Az 1935-ös őszi lapok tele voltak Kölcsey Sándor debreceni ügyvéddel, akit nemrég közigazgatási bírónak neveztek ki, a kormánypart rövidesen pedig debreceni polgármesterré választotta meg. Külön érdekesség, hogy a közigazgatási bírósághoz történt kinevezése nem szolgált egyebet, mint azt, hogy polgármesterként majd nagyobb nyugdíjjogosultságot biztosítsanak számára.

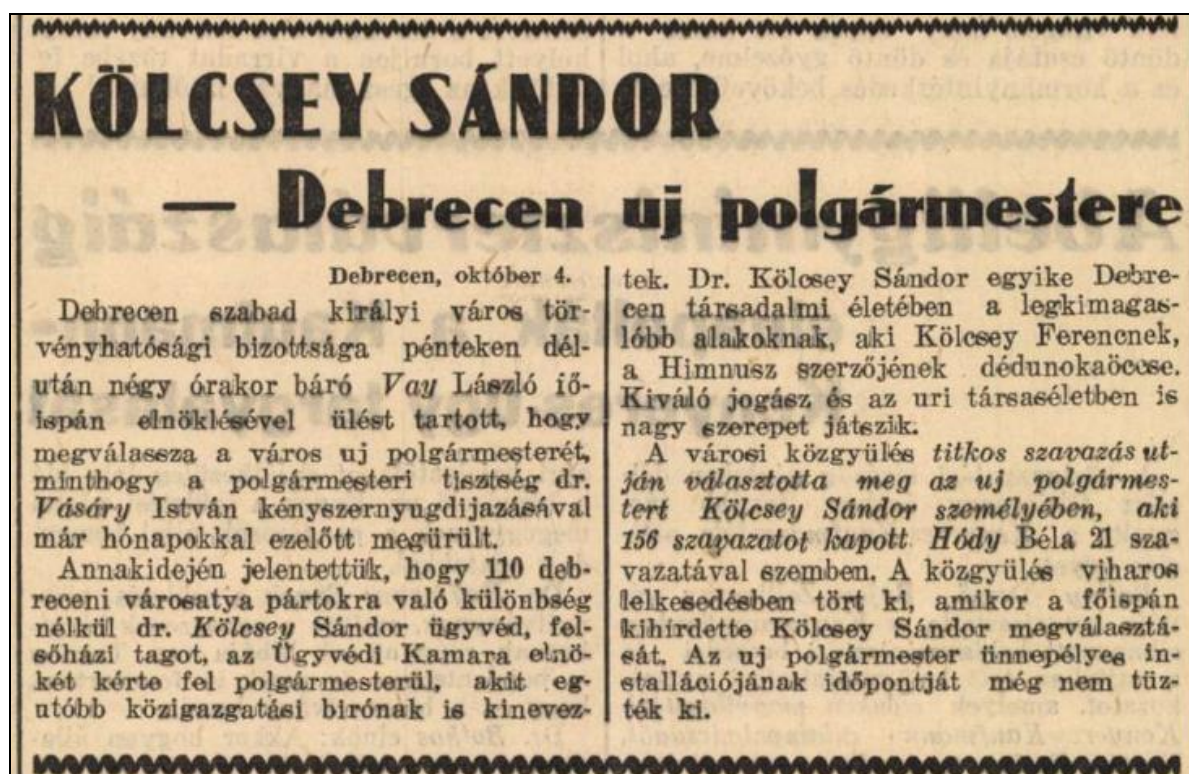
A törvény ugyanis kimondta, hogy azoknak, akik mint ügyvédek vagy királyi közjegyzők nevezettek ki bírónak vagy királyi ügyészekké, azok részére az igazságügy miniszter a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával biztosíthatja, hogy az önálló ügyvédi vagy királyi közjegyzői gyakorlatban eltöltött idő vagy annak meghatározott része beszámítható legyen a későbbi ellátás megállapításánál.

A törvény értelmében mindez tehát beszámítható volt a szolgálati időbe, s Kölcsey Sándor esete nem volt egyedülnek tekinthető, mivel néhány hónappal mindezt megelőzően néhány előfordult, hogy egy budapesti ügyvédet „*pro forma*” kineveztek ítéltáblai bírónak, aztán anélkül, hogy ott bármiféle ideje is lett volna komolyabb tevékenységet kifejteni, kineveztek kincstári jogügyi aligazgatónak, e „*közszolgálati múlt*” alapján szerezték meg neki a tizenötéves nyugdíjjogosultságot.

Ezt a törvényekkel és paragrafusokkal történő játszadozást folytatták tehát Kölcsey Sándor kinevezésének esetében is, majd kisvártatva a jólkereső ügyvédből és többszörös bankügyészből tíz nappal korábban közigazgatási bírónak lett úrnak a kormányparti küldöttség csakugyan felajánlotta a polgármesterséget, majd 1935. október 4-én meg is választották.

A korabeli sajtó ekképpen fogalmazott: „*Debrecennek tehát új polgármestere van. Miután másfél évig tartó embertelen hajszával nyugdíjba küldték Vásáry Istvánt, miután félreállították a város egész sereg tisztelt és közbecsülésben álló főemberét, miután feldúlták Debrecen mintaszerű békéjét és az ismert választási eszközökkel összetoboroztak egy olyan törvényhatósági bizottságot, mely készséges instrumentuma a kormányhatalomnak, – most végre elérkezett a győzelem órája s Kölcsey Sándor áll, a diadalmas NEP (Nemzeti Egységpárt) seregek élén*”⁷

⁷ 8 ÓRAI ÚJSÁG 1935. október 6.: 7.

3. kép Kölcsey Sándor Debrecen új polgármestere ⁸

Az 1938-as év viszont már biztos változást hozott: Felavatták a himnusz költőjének debreceni lakóházán az emléktáblát, és közfelkiáltással a polgármestert választották meg a debreceni református gyülekezet főgondnokává. A válság ellenére a város gyarapodott az emberek többségének volt munkája, a lakosság pedig megkedvelte vezetőjét.

Mindez ekkorra már a sajtó hangvételének módosulásából is kivehető: „*A debreceni polgármester személyes közbelépése lehetővé tette az Alföldi Takarékpénztár sürgős székház építését ugyanis a palotát le kell bontani, mert a bennlakás az építkezés folyamán történt hibákból kifolyóan életveszélyessé vált. Tekintettel arra, hogy az Alföldi Takarékpénztár 1,5 millió pengő költséggel tervezi az új székházának felépítését, Debrecen iparostársadalmá hatalmas munkához jut, ami nagyban fog hozzájárulni a debreceni munkanélküliség csökkentéséhez.*” ⁹

⁸ NEMZETI UJSÁG 1935. október 5.: 8. Lásd még: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/NemzetiUjsag_1935_10/?query=%22K%C3%B6lcsey%20S%C3%A1ndor%20v%C3%A1lasztott%C3%A1k%22&pg=75&layout=s A letöltés ideje: 2021. III. 24.

⁹ MAGYAR KÖZGAZDASÁG 1939. április 13.: 8.

4-5. kép Kölcsey Sándor beszédet mond az összegyűltek előtt Kölcsey Ferenc debreceni lakóházának táblaavató ünnepélylén. 1938. VIII. 24. ¹⁰

¹⁰ A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumának fotótárából. Lásd még: <http://hdl.handle.net/2437/84585> illetve <http://hdl.handle.net/2437/81983> A letöltések ideje: 2021. III. 24.

6. kép Kölcsey Sándor beszédet tart a város egyetemének főépülete előtt. 1939. IV. 27.¹¹

A háború borzalmas időszakában véghezvitt tettei viszont ismét megosztották a társadalmat. A kialakított gettó miatt nagyon eltérő megítéléseket fogalmaztak meg a II. világháború után, ugyanis voltak, akik a hőst látták benne, ahogyan szembeszállt és nem akarta létrehozni azt, mások pedig azért hibáztatták, hogy nem akadályozta meg annak létrejöttét.

3. Elveszve az idők tengerében

A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem 1947. IV. 25-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve szerint Kölcsey Sándor még élt, mivel a Magyarországi Ökumenikus Tanácsban szerepet vállalt. A források szerint ott 1949-ig szólt volna a mandátuma¹² Egy levéltári

¹¹ A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumának fotótárából. Lásd még: <https://dea.lib.uni-deb.hu/dea/handle/2437/84585>A letöltés ideje: 2021. III. 24.

¹² A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZEGYETEM RENDES KÖZGYŰLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE 1947: 131. Lásd még: https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangKozgyulJkv_1947_04_25/?pg=0&layout=s&query=K%C3%B6lcsey Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

iratgyűjteményben pedig, Kölcsey Sándor, mint az Első Magyar Gyapjúmosó és Finomposztógyár Rt. igazgatósági tagja – Lakhely: Budapest IX. Köztelek u. 4/b. –, szerepelt.¹³ Az információk vonala itt azonban megszakadt, dr. Kölcsey Sándor további sorsa ismeretlen volt. Mivel semmilyen további adat nem állt rendelkezésre, így nagy valószínűsége volt annak, hogy a háború alatti szerepe miatt a szovjetek elfogták és szibériai munkatáborba vitték. A Ráday Levéltár 1949-es Elnöki mutatójában viszont a 745-ös iktatószámú bejegyzés alapján Kölcsey Sándor nyugdíja ügyében kérést intéztek a hivatalhoz.¹⁴ Debrecen egykori polgármesteréről ez volt az utolsó fellelhető magyarországi értesülés.

Sajnos a családjáról sem tudtunk meg sokkal többet: Felesége Kölcsey Celesztina, avagy Cella, ahogyan férje szintén Szatmárnémetiben született 1890. III. 18-án. Lányuk, Kölcsey Cella Hedvig Klára 1910. XII. 15-én Debrecenben, míg fiuk Kölcsey Antal 1914. IX. 14-én látta meg a napvilágot Szatmárnémetiben, aki aztán Debrecenben lett öngyilkos 1934. IV. 25-én.¹⁵

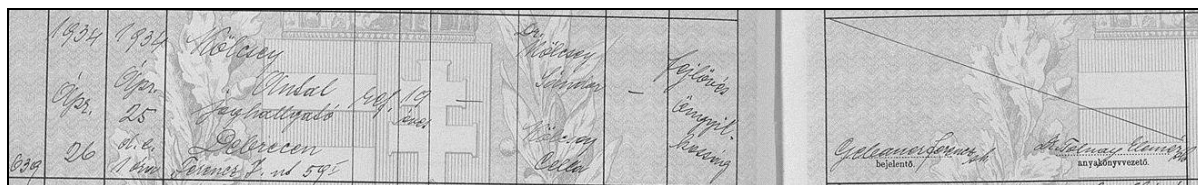
7. kép Kölcsey Antal sírja a debreceni Köztemetőben¹⁶

¹³ HU. BFL. VII. 171. a. – 1945 - 0977. Lásd még: <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/24022/?list=evJxdWVyeSI6ICJEQj0oXCJLT1pKRUdZWk9JXCipIn0> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

¹⁴ www.radayleveltar.hu/A1c1949.rtf Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

¹⁵ Megjegyzés: Kölcsey Antal nyughelye a debreceni a köztemető I. tábla 113. sor 18. sírhelyén található

¹⁶ A szerző saját felvétele. 2018. VII. 14.

8. kép Kölcsey Antal halotti anyakönyvi bejegyzése ¹⁷

A fellelhető adatok után kénytelen voltam a könyvtárakban és a világhálón kutakodni. Az internet áldás és átok – tartja a mondás. Tapasztalat, hogy Kölcsey Sándor lányát, Kölcsey Klárát sokan és sok helyen Claire Kenneth, avagy Kölcsey Kende Klára írónővel azonosítják, ez viszont nem igaz. A debreceni Köztemető munkatársainak segítségét kérve megtudtam, hogy a fiatalon meghalt fiú, Kölcsey Antal debreceni sírjáról a temetőfőkönyvi bejegyzések szerint özvegy Dadányi Sándorné, született Kölcsey Klára – lakcím: Budapest, Köztelek utca 4/B. –, rendelkezik, aki azonban 1988-ban szintén meghalt. ¹⁸

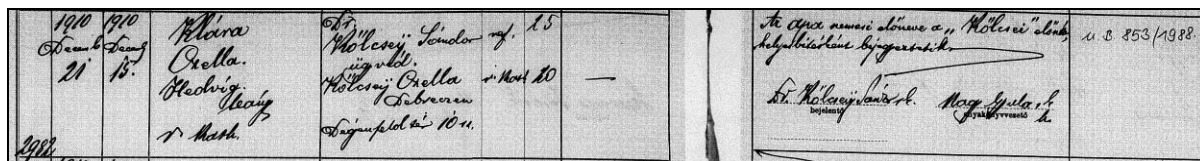

9. kép Kölcsey Klára utolsó ismert lakhelye Budapesten a Köztelek utca 4/B. számú háztömbben volt ¹⁹

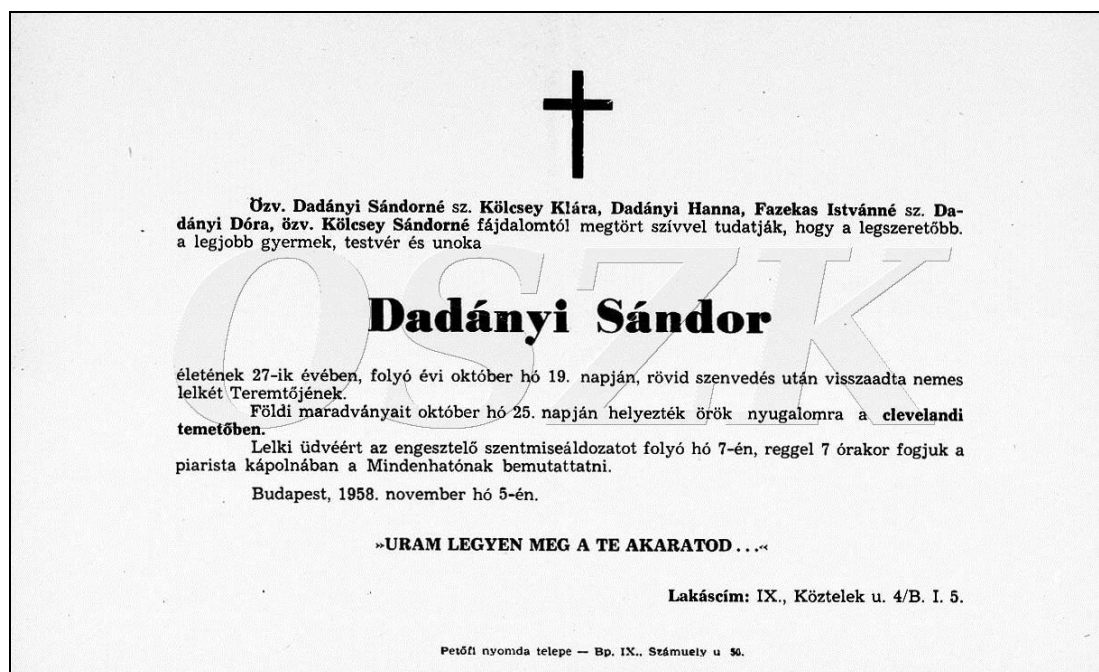
¹⁷ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-G5CL-W1Y?i=106&cc=1452460&cat=1926617> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

¹⁸ Megjegyzés: A Budapesti Temetkezési Intézet Zrt. munkatársainak segítségével fény derült arra, hogy a volt debreceni polgármester lánya Dadányi Sándorné Kölcsey Klára Budapesten halt meg 1988. VII. 11-én

¹⁹ A szerző saját felvétele. 2017. IV. 10.

10. kép Kölcsey Klára halotti anyakönyvi bejegyzése ²⁰

Ebből az információból, viszont értesülést szereztük arra vonatkozóan, hogy Kölcsey Klárának ki volt a férje. Kis kutatás után megtudtuk, hogy Dadányi Sándornak hívták, aki Magyarbélen született 1900. V. 9-én és fiatalon halt hősi halált az orosz fronton. A mai Lengyelország területén Kupiatycze közelében esett el 1944. VII.14-én. Közös fiuk, Dadányi Sándor az internetes téves értesülések szerint Oroszországban, Szentpéterváron született, ami térben és időben viszont kissé messze esett a kutatási területünktől. Hosszas keresgélés után ráakadtunk arra a tényre, miszerint S.- Szentpéteren – tehát a mai Sajószentpéteren –, látta meg a napvilágot. Fiatal életét az Amerikai Egyesült Államokban, Santa Claraban fejezte be s a clevelandi temetőben alussza örök álmát.

11. kép Dadányi Sándor gyászjelentése ²¹

²⁰ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-G5CL-W1Y?i=106&cc=1452460&cat=1926617> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

²¹ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/394678> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

Mindezek mellett kiderült az is, hogy Kölcsey Klára finanszírozta boldogult öccse sírhelyét Debrecenben, szüleik halála után. Hamvait 1996. VIII. 5-én helyezték át a Váci úti Szent Mihály Plébániára – Belvárosi Szent Mihály templom –, ahol az altemplomban, a falba helyezett urnán csak a Klára Hanna felirat olvasható. ²²

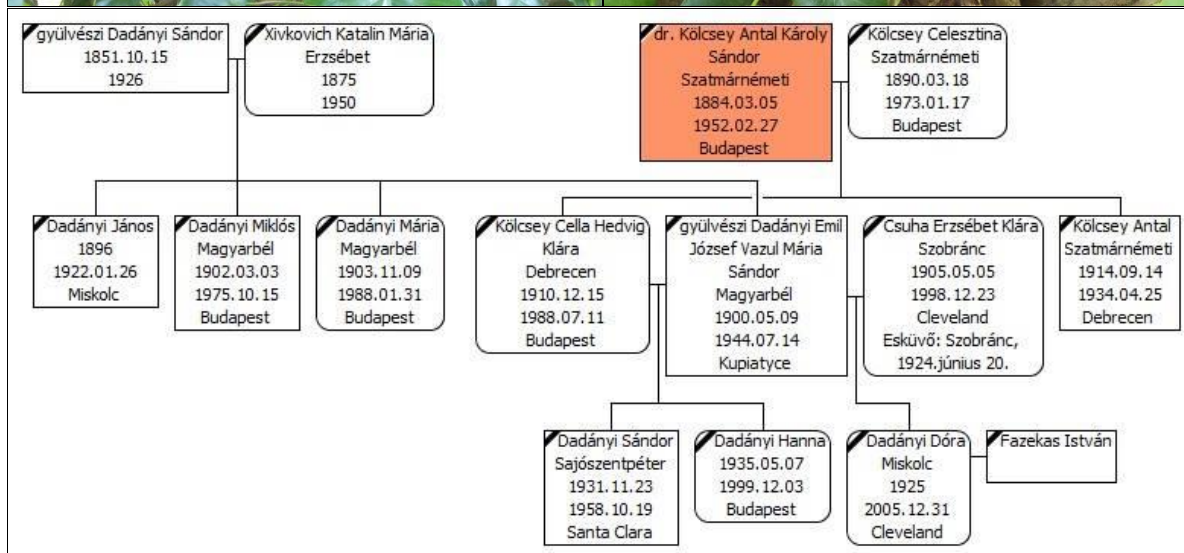

12-13. kép A budapesti belvárosi Szent Mihály templom és Kölcsey Klára sírhelye ²³

Ugyancsak a Budapesti Temetkezési Intézet Zrt. munkatársai segítettek abban, hogy megtaláljuk, beazonosíthassuk és felkereshessük a volt debreceni polgármester és feleségének sírját. Kiderült, hogy Dr. Kölcsey Sándor Budapesten halálozott el 1952. II. 27-én felesége Kölcsey Cella pedig szintén Budapesten szenderedett örök álmora 1973. I.17-én. Sírjuk a Farkasréti temető 23-2. tábla 2. sor 80. helyén található. Állapota nagyon elhanyagolt, a korhadt fakereszteket a buja növényzet eltakarja, védi. A helyet nem ismerő gyanútlanul elmegy a sír mellett, azt hinné csak egy bokor. A fakereszteken még éppen hogy olvashatók a nevek és az évszámok... Érdeemes lenne méltó emléket emelni Debrecen egykori vezetőjének...

²² Megjegyzés: Kölcsey Klára sírjának helye: D. fal II. sor 1. oszlop

²³ A szerző saját felvételei. 2017. IV. 10.

14-18. kép Kölcsy Sándor és felesége sírja a Farkasréti temetőben, illetve Debrecen egykori polgármesterének és hozzátartozóinak családfája ²⁴

²⁴ A szerző saját felvételei. 2017. IV. 11. Megjegyzés: A családfa Balogh László szerkesztése

Forrásjegyzék

RADAY LEVÉLTÁR

- 2007 *A/Ic.c Elnöki iratok betűrendes mutatója 1949. A-Z. 19. kötet.* (Régi szám 1314.) Lásd még: www.radayleveltar.hu/A1c1949.rtf Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

- 1849 *Közjegyzői okiratok. Hedry Aladár közjegyző iratai.* Jelzet: HU. BFL. – VII. 171. a. – 1945 – 0977.

Irodalomjegyzék

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZEGYETEM RENDES KÖZGYŰLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVE

- 1947 *A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Rendes Közgyűlésének Jegyzőkönyve.* A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Hivatalos Kiadványa. Budapest 1-140. Lásd még: https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangKozgyulJkv_1947_04_25/?pg=0&layout=s&query=K%C3%B6lcsey Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

HAJDÚ VÁRMEGYE ÉS DEBRECEN SZ.KIR. VÁROS ADATTÁRA

- (é. n.) <http://kerszoft.hu/szepesi/hbadat/adattar.htm> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. III. 24.

MAGYAR KÖZGAZDASÁG

- 1939 *A debreceni polgármester személyes közbelépése lehetővé tette az Al-*

földi Takarékpénztár sürgős székházépítését. Magyar Közgazdaság In: DR. PETHEŐ KÁLMÁN (Főszerk.): 1939. április 13. IX. évfolyam 15. szám. Budapest. 8.

NÉPSZAVA

1934 *Kölcsey Ferenc dédunokája agyon lőtte magát.* Népszava 1934. április 26. LXII. évfolyam 93. szám. Budapest. 10.

8 ÓRAI ÚJSÁG

1935 *Tehát: Kölcsey.* 8 órai újság 1935. október 6. XXI. évfolyam 228. szám. Budapest. 7.

Képjegyzék

A BUDAPESTI BELVÁROSI SZENT MIHÁLY TEMPLOM

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 10.

DADÁNYI SÁNDOR GYÁSZJELENTÉSE

1958 <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/394678> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

DEBRECEN EGYKORI POLGÁRMESTERÉNEK ÉS HOZZÁTARTOZÓINAK CSALÁDFÁJA

2017 A szerző saját szerkesztése.

KÖLCSEY ANTAL HALOTTI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSE

1934 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-G5CL-W1Y?i=106&cc=1452460&cat=1926617> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY ANTAL SÍRJA A DEBRECENI KÖZTEMETŐBEN

2018 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2018. VII. 14.

KÖLCSEY KLÁRA HALOTTI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSE

1988 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-G5CLW1Y?i=106&cc=1452460&cat=1926617> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY KLÁRA SÍRHELYE

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 10.

KÖLCSEY KLÁRA UTOLSÓ ISMERT LAKHELYE

2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 10.

KÖLCSEY SÁNDOR BESZÉDET MOND KÖLCSEY FERENC DEBRECENI LAKÓHÁZÁNAK TÁBLAÁVA-TÓ ÜNNEPÉLYLÉN I.

1938 A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumának fotótárából. Készítésének ideje: 1938. VIII. 24. Lásd még: <http://hdl.handle.net/2437/84585> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY SÁNDOR BESZÉDET MOND KÖLCSEY FERENC DEBRECENI LAKÓHÁZÁNAK TÁBLAÁVA-TÓ ÜNNEPÉLYLÉN II.

1938 A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumának fotótárából. Készítésének ideje: 1938. VIII. 24. Lásd még: <http://hdl.handle.net/2437/81983> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY SÁNDOR BESZÉDET TART A VÁROS EGYETEMÉNEK FŐÉPÜLETE ELŐTT

1939 A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár archívumának fotótárából. Készítésének ideje: 1939. IV. 27. Lásd még: <https://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/84585> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY SÁNDOR DEBRECEN ÚJ POLGÁRMESTERE

1935 Nemzeti Újság 1935. október 5. 8. Lásd még: https://adtpplus.arcanum.hu/hu/view/NemzetiUjsag_1935_10/?qery=%22K%C3%B6lcsey%20S%C3%A1ndort%20v%C3%A1lasztott%C3%A1k%22&pg=75&layout=s A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY SÁNDOR DÍSZMAGYARBAN

- (é. n.) TÓTH GÁBOR *Debrecen a második világháború előtti évtizedben.* Debrecen története IV. 1919-1944. In: RÁNKI GYÖRGY (Főszerk.): Kiadja: Debrecen Megyei Városi Tanács V. B. Művelődési Osztálya. Debrecen. 1986: 260. Lásd még: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2016/12/simon-balint-a-foltamadas-szomorusaga-07-03-04/> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

KÖLCSEY SÁNDOR ÉS FELESÉGE SÍRJA A FARKASRÉTI TEMETŐBEN I.

- 2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 11.

KÖLCSEY SÁNDOR ÉS FELESÉGE SÍRJA A FARKASRÉTI TEMETŐBEN II.

- 2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 11.

KÖLCSEY SÁNDOR ÉS FELESÉGE SÍRJA A FARKASRÉTI TEMETŐBEN III.

- 2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 11.

KÖLCSEY SÁNDOR ÉS FELESÉGE SÍRJA A FARKASRÉTI TEMETŐBEN IV.

- 2017 A szerző saját felvétele. Készítésének ideje: 2017. IV. 11.

KÖLCSEY SÁNDOR KATONAKORÁBAN

- (é. n.) <http://bocskaikonyvtar.hu/de/militaergeschichte/beruehmte-debreceuer-die-frueher-soldaten-waren> A letöltés ideje: 2021. III. 24.

IV. XX. SZÁZADI HADTÖRTÉNET

Horváth Attila

HORVÁTH ATTILA

HÁROM EPIZÓD A HAJDÚSÁGI LÉGTÉR BEN ZAJLÓ LÉGIHÁBORÚBÓL

Az évek múlásával egyre jobban felmerül az olvasói igény, miszerint a második világháború történetírását a tények vezéreljék, és határolódjon el a valótlanságok papírra vetésétől. Szerencsés módon elmondható, hogy a külföldi kutatási források kibővülésével, és az ott feltárt eredmények közreadásával egyre nagyobb figyelem összpontosul Hajdú-Bihar megye második világháborús légi eseményeinek irányában. Ezek közül természetesen a Debrecen elleni amerikai légitámadások vannak leginkább reflektorfényben, azonban számos olyan eset is történt megyénkben, amely jóval kisebb publicitást kap vagy a téma feltárásának hiánya miatt egyáltalán nincs róla ismeretünk. Ezekből az eseményekből kerül terítékre három epizód, egyenként amerikai, német és egykori szovjet források felhasználásával.

1. Hogyan érte Kabát légitámadás 1944. VIII. 28-án

Az 1944 tavaszától meginduló magyarországi légiháborúban – az 1938-as országhatárokat figyelembe véve – az ország 3122 településéből 1024-et ért légitámadás. A tényleges célpontok mellett nagy számban jelen vannak ebben a számban azok a kisebb települések, amelyek nem szerepeltek feladatként a bombázópilóták számára, hanem az úgynevezett kényszervetéseknél estek áldozatul.

Kényszervetést a bombázó repülőgépek pilótái akkor alkalmaztak, amikor valamilyen külső okból fakadóan – műszaki hiba, ellenséges elhárító tevékenység, emberi tényező stb. –, a bombázógép képtelen volt bombateherrel együtt a viszonylagos biztonságot jelentő repülőkötelékben maradni. Ilyenkor, hogy könnyítsenek a repülőgép terheltségén, a bombák egy részétől vagy egészétől a személyzet megszabadult, és célzás nélkül kioldotta a repülőgépéből. Amennyiben ezt a bombavetést a légénység nem hajtotta végre, abban az esetben a bombázógép nagyon könnyen a jóval gyorsabb ellenséges vadászrepülőkre prédájává válhatott.

A magányosan repülő bombázók ugyanis a füрге vadászgépekkel szemben nem tudták magukat kellő hatékonysággal megvédeni. A hatásos tűzrendszert csak a kötelékben repülő bombázógépek tudták kialakítani úgy, hogy fedélzeti fegyvereikkel magukat, és a kötelék többi tagját is védelmezték.

A Kabát ért bombázás eklatáns iskolapéldája a bombázórepülők által végrehajtott kényszervetésnek. A tragédiába torkolló esemény előtt pontosan egy héttel a hajdúböszörményi csordalegelőn kialakított repülőtér kapott légitámadást az amerikai 15. légihadsereg 304. bombázó ezredétől. Egy héttel később, 1944. VIII. 28-án a 15. légihadsereg mintegy 560 nehézbombázója P-38 „*Lightning*” és P-51 „*Mustang*” vadászgépek fedezete mellett ausztriai, magyarországi és olaszországi célpontokat támadott. Az 5. bombázó ezred B-17-es bombázógépei a felső-ausztriai Moosbierbaum olajfinomítóját és vegyi üzemét támadták. A hadsereg B-24-es bombázóval felszerelt ezredei Olaszországban Zambana, Avisio és Ora célpontjait, Magyarországon Szöny olajfinomítóját, Szajol vasúti hídját, és – ami esetünkben a legfontosabb – Miskolc vasútállomását bombázták.¹

A Miskolc elleni légitámadás kivitelezését a 47. bombázó ezred négy bombázó osztályának – 98., 376., 449. és 450. –, 111 darab B-24 „*Liberator*” bombázója kapta feladatul. Támogatásukra a fekete bőrű pilótákból álló 332. vadászrepülő osztály 48 darab P-51 „*Mustang*” vadászgépét jelölték ki. A kötelékben két veteránnak számító alakulat szerepelt. Egyik közülük, a 98. bombázó osztály Lecce repülőteréről szállt fel, ám a gyülekezési léghajót elhagyva 27 darab B-24-eséből kettő visszafordult. Az egyik gépen a pilóta lett rosszul, míg a másikon a gyújtás rakoncátlankodott. A továbbrepülő 25 gépet Kenneth M. Farnsworth őrnagy kötelékparancsnok vezette tovább az osztály 290. bevetésére.²

A B-24-es bombázók összesen 229 darab 500 fontos rombolóbombát – 57,25 short ton, 52 metrikus tonna –, vittek magukkal.³ A másik tapasztalt csoport a 376. bombázórepülő osztály volt, mely augusztus 28-ig 319. bevetést teljesített. Az osztály San Pancrazio repülőteréről felszálló 28 darab „*Liberator*” bombázója közül egy sem tért vissza idő előtt a támaszpontra, így valamennyi B-24-es problémamentesen folytathatta útját Miskolc felé. Két csoportból álló alakzatának első részét Donald A. Robinson őrnagy és Wilbur W. Cloud hadnagy vezette, míg a második rész vezérbombázójának pilótája James B. Turner hadnagy volt.

¹ KEVIN MAHONEY 2013: 219.

² 98th Bomb Group Operations Formation August 28., 1944. Megjegyzés: Másolata a szerző birtokában

³ DAVID HURST 1990: 39. Megjegyzés: Az amerikai légierő által általánosan használt 500 fontos rombolóbomba metrikus tömege 227 kilogramm volt

1. kép A 376. bombázó osztály 41-29425 gyári számú, „*Liberandos Boomerang*” becenevű bombázója, amelyet a Miskolc elleni bevetésen Arthur W. Johnson főhadnagy vezetett. A Liberator a háború alatt 132 bevetést teljesített ⁴

A Liberatorok bombaterében 278 darab 500 fontos rombolóbomba volt felerősítve – 69,5 short ton, 63 metrikus tonna. ⁵ A harmadik csoport, a 449. bombázó osztály a Taranto melletti Grottaglie repülőtéren állomásozott. Az osztály 123. bevetésére 28 darab B-24-est készítettek elő. A belső bombakamrákba gépenként tíz darab 500 fontos – összesen 280 darab, 70 short ton, 63,5 metrikus tonna –, rombolóbombát erősítettek fel. A „*Liberatorok*” reggel 6 óra 53 perc és 7 óra 48 perc között szálltak fel, majd Manduria fölött rendeződtek kötelékbe 6000 láb (1800 méter) magasságban. A 449. bombázórepülő osztállyal egy kötelékben elhelyezkedő 450. bombázó osztály Manduria repülőteréről szállt fel 130. bevetésére 7 óra és 7 óra 16 perc között. 28 darab B-24-es bombázójából egy fordult vissza, az együtt maradó 27 repülőgép folytatta az útját az aznapra kijelölt célpont irányába.

A teljes, négy bombázó osztályt magába foglaló csoportosítás immáron 108 bombázója San Vito dei Normanni érintésével átrepült az Adriai tenger fölött egészen Dubrovnik városáig (42°31' É – 18°23' K). Az útvonal következő pontja a szerbiai Bácspalánka települése volt (45°15' É – 19°23' K), majd továbbrepültek Orosháza felé (46°34' É – 20°40' K). Útközben 9 óra 10 perckor megérkeztek az oltalmazást nyújtó vadászgépek is. A 449. bombázó

⁴ <http://www.armyaircorps-376bg.com> A letöltés ideje: 2018. X. 16.

⁵ JAMES W. WALKER 1994: 506.

2. kép A 450. bombázórepülő osztály 720. századának 42-78237 gyártási számú B-24 „Liberator” bombázója. Ezt a gépet Kenneth Booth hadnagy vezette a miskolci bevetésen ⁶

osztály 25 darab „Mustang” szoros kíséretét kapta meg. Az úgynevezett indítási pont – amely a célpontra történő rárepülés utolsó fordulópontja volt – egy tó, volt a Tisza mellett (47°48' É – 21°03' K), amit 10 óra 25 perckor értek el.⁷

A bombázók itt ráálltak a 329°-os kurzusra, hogy elérjék 11 órakor Miskolc város pályaudvarát, eközben a 449. osztály egy bombázója műszaki meghibásodás miatt megszakította a bevetést és visszafordult Olaszország felé. A 449. bombázó osztály célpont fölé érő 27 bombázója 270 darab, összesen 67,5 short ton – 61 metrikus tonna –, tömegű bombát vetett Miskolc város pályaudvarára 21000-22000 láb (6400-6700 méter) magasságból. A 450. bombázórepülő osztály 27 „Liberatora” közül 25 dobott 59,25 short ton – 237 darab 500 fontos bomba, 54 metrikus tonna össztömegben – bombát a célra, míg a 98. és 376. bombázórepülő osztályok valamennyi gépe sikeresen oldotta terhét a város vasútállomása fölött. A kijelölt célpontra a négy bombázó osztályt magában foglaló kötelék összesen 104 bombázója oldotta

⁶ www.450thbg.com A letöltés ideje: 2018. X. 16.

⁷ Megjegyzés: A jelentésben szereplő tó hitelt érdemlően nem azonosítható be, vélhetően a Tisza egyik holtágát azonosították tévesen tónak, és jelölték ki navigációs pontként

ki bombáit. Miskolc légteréből jobbra kiforduló „*Liberatorok*” rövidesen elérték Taktaharkány fordulópontot (48°07' É – 21°03' K), majd újra irányba vették Bácspalánka városát, és korábbi útirányukkal szemberepülve megkezdték visszatérésüket a támaszpont felé.⁸

A célpont fölött két „*Liberator*” nem oldott bombát, és mindkét gép 450. bombázó osztályba tartozott. Az egyik bombázó teljes 10 darabos – 2,5 short ton, 9 metrikus tonna –, bombaterhét késve oldotta ki, mert ismeretlen hiba folytán a kioldásra utasító rádiójelet késve vették.⁹ A másik B-24-es bombázón súlyos műszaki probléma adódott: A bombák nem oldódtak ki a bombaszekrényből, hiába nyomta meg a bombázótiszt az oldást vezérlő gombot. Mivel a hiba megoldására tett erőfeszítések nem vezettek azonnali eredményre, így a repülőgép bombaoldás nélkül fordult ki a kötelékkel együtt a célpont fölé, és folytatta az útját a támaszpont felé.

Tizenöt percen keresztül folyt a munka a fedélzeten, míg végül a bombázó célzás nélküli kényszervetéssel oldotta ki az odavezető úton korábban már élesített kilenc darab – 2,25 short ton, 2 metrikus tonna –, 500 fontos rombolóbombáját. A terhétől megszabadult *Liberator* így újra fel tudta venni társai repülési sebességét, és vissza tudott térni a bombázó osztály kötelékébe.

Kaba község tragédiája itt fonódik össze a bombázókötelék átrepülésével. A kioldott bombák ugyanis a település belterületén csapódtak be, és mivel élesítve voltak, ezért a bombák rendeltetésszerűen fel is robbantak. A kilenc darab bomba közül hét a Baross – Báthory – Széchenyi és Jókai utcák által határolt területen belül csapódott be, további kettő a Baross utca északi felének házaira esett.

Bár az átvonuló gépek miatt a légiriadót elrendelték a karcagi riasztási körzetben, azonban a lakosság számára csak hevenyészett óvóhelyek álltak rendelkezésre, amik vajmi kevés védelmet biztosítottak az ott meghúzódóknak.¹⁰ A Széchenyi utca közepén álló Ujj Gyula portáján a becsapódó bomba – 3. ábrán 7-es számmal jelölve –, betemette az udvaron ázott, mindössze térdig érő árokban lévő embereket. A bombák becsapódása után csak három óra elteltével találták meg az első holttestet. A községi orvos vizsgálata alapján megbizonyosodott róla, hogy a fellelt nyolc áldozat halálát fulladás okozta. Megdöbbentő, hogy az áldozatok többsége gyermek vagy fiatalkorú volt.

⁸ 449th Bomb Group Special Narrative Report August 29., 1944. Másolata a szerző birtokában

⁹ 450th Bomb Group Special Narrative Report August 29., 1944. Másolata a szerző birtokában

¹⁰ DEDE KÁLMÁN 2001: 25.

3. kép A Baross – Báthory – Széchenyi és Jókai utcák által határolt terület. Piros körökkel jelölt helyeken csapódtak be a „Liberator” bombái északról déli irányba haladva ¹¹

¹¹ Kép forrása: <https://www.google.hu/maps/place/Kaba> A letöltés ideje: 2018: X. 16. Megjegyzés: Dede Kálmán saját kézzel készített rajza alapján szerkesztett vázlat

Az utca túloldalán lévő Szabó József háza két egymás mellé hulló bombától kapott telitalálatot – 3. ábrán 8-9-es számmal jelölve. Ott szerencsére a család nem a házban keresett magának menedéket, így karcolás nélkül élték túl az eseményt, házuk azonban teljesen romba dőlt. Két-két bomba hullott Bagi Balázs és Bör Mihály telkére – 3. ábrán 1-2-es, illetve 4-5-ös számmal jelölve –, utóbbi helyen az egyik becsapódás az ólakat érte, a család egyetlen malaca a romok alatt rekedt. Az elpusztultnak gondolt jószágot azonban sikerült épségben kimenteni. Farkas Márton udvarára szintén hullott egy bomba – 3. ábrán 3-as számmal jelölve). Szerencsés véletlen, hogy ezeken a helyeken az anyagi káron kívül emberéletet nem követeltek a robbanások.¹² Az áldozatokat a légitámadás után két nappal temették el a nyugati temetőben. A térségben felállított német 18. „*Horst Wessel*” SS önkéntes páncélgránátos hadosztály egyik községben elszállásolt alakulatából kikülönítettek egy díszszakaszt.¹³ A szakasz részvételével a temetés immáron katonai tiszteletadás mellett történt meg.

A halálos áldozatok névsora:

Név	Életkor	Lakhely	Halotti anyakönyvi szám
Kovács Gyuláné (született: Ujj Ilona)	20 éves	Kaba 520.	78/1944
Kovács Gyula	18 hónapos	Kaba 520.	79/1944
Boda Erzsébet	18 éves	Kaba 608.	80/1944
Boda Zsófia	3 éves	Kaba 608.	81/1944
Gyenge Ilona	17 éves	Kaba 623.	82/1944
özv. Bagi Balázsné (született: Kovács Róza)	70 éves	Kaba 523.	83/1944
Ilyés Piroska	7 éves	Kaba 521.	84/1944
Ilyés Julianna	5 éves	Kaba 521.	85/1944

¹² DEDE KÁLMÁN 2001: 29-30.

¹³ KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS – SZÁMVÉBER NORBERT 2001: 325.

2. A nem várt vendégek... Német légitámadás a debreceni repülőtér ellen 1944. X. 27-én

Debrecen elését követően a szovjet csapatok berendezkedésének egyik fontos részét képezte, hogy a repülőtér létesítményeit minél hamarabb használhatóvá tegyék.¹⁴ Mivel maga a repülőtér kellően nagy volt ahhoz, hogy jelentős mennyiségű repülőgépet fogadhasson és szolgálhasson ki, ezért habozás nélkül munkához kellett látniuk. A kiürítést végrehajtó német műszaki csapatok szakszerűen végrehajtott rombolása azonban olyan jól sikerült, hogy csak a repülőtér birtokba vételétől számított negyedik napon október 23-án települhetett az első szovjet repülőalakulat – az 5. csatarepülő hadtest, 331. vadászpilóta hadosztály 513. vadászpilóta ezrede Jakov Mironovics Pozdnyjakov őrnagy parancsnoksága alatt –, a debreceni reptérre.¹⁵

Két napra rá újabb alakulata érkezett a hadtestnek, ez pedig a 264. csatarepülő hadosztály 451. csatarepülő ezrede volt, Nyikolaj Martinovics Koszevics őrnagy parancsnok vezetésével amely Iljuszin IL-2 típusú csatarepülőgépekkel volt felszerelve.¹⁶ Szintén ezekben a napokban szálltak le a repülőtérre a 312. éjszakai bombázópilóta hadosztály 930. bombázópilóta ezredének első gépei is. Ez az alakulat a „Varrógép” becenévvel illetett, kétfedelű Polikarpov PO-2 repülőgépekkel rendelkezett parancsnoka pedig Alekszandr Ivanovics Csernoburov őrnagy volt.

Ezeknek az alakulatoknak is – akárcsak a szovjet 5. légihadsereg jelentős részének –, legfontosabb feladata az alföldi páncéloscsata ezen időszakában a Plijev lovas-gépesített csoport Nyíregyháza irányába történő előretörésének levegőből történő támogatása volt. Amikor a Plijev-csoport három hadtestének Nyíregyházán történő bekerítése bekövetkezett, onnantól kezdve a védelmi harcok segítése volt a cél. A szovjet seregtestek 1944. X. 26-tól maradványainak kitörésekor azok levegőből történő oltalmazása volt a repülőalakulatok legfontosabb

¹⁴ Megjegyzés: A város elérének dátumára a történetírás 1944. X. 19-ét „szentesítette” de a város északi részén lévő Nyulas városrészt majd csak egy nappal később, október 20-án foglalta el a vörös hadsereg

¹⁵ Megjegyzés: Az 5. csatarepülő hadtest rövid összesítő jelentése szerint a Jakovlev JAK-1-es repülőgépekkel Nagyváradról érkező repülőalakulat 1944. XI. 5-ig volt Debrecenben. Forrás: 331. vadászpilóta hadosztály napijelentései: Архив ЦАМО, Фонд 20292., Опись 1., Дело 6. és Rövid jelentés az 5. csatarepülő hadtest harctevékenységről 1944. november: Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37., Документ 84. Állományába 1944. XI. 1-én 31 darab bevethető és 4 darab javítás alatt álló Jakovlev JAK-1 és JAK-9 típusú vadászpilóta repülőgép tartozott. A hajózó állomány 33 főt számlált. Forrás: 5. csatarepülő hadtest napijelentései 1944. november: Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 26.

¹⁶ Megjegyzés: Az ezred a Nagyszeben és Brassó között félúton lévő Alsóárpás repülőteréről érkezett. Forrás: Rövid jelentés az 5. csatarepülő hadtest harctevékenységről 1944. november: Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37. Állományába 1944. XI. 1-én 13 darab bevethető és 10 darab javítás alatt álló Iljuszin IL-2 típusú csatarepülőgép tartozott. A hajózó állomány 27 főt számlált. Forrás: 5. csatarepülő hadtest napijelentései 1944. november: Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 26.

feladata. Ezekben a napokban az éjszakai bombázórepülő ezredek is kivették a részüket a harcokból, hiszen utánpótlást dobtak a városban rekedt szovjet csapatoknak, sőt Plijev altábornagyot is ilyen repülőgéppel mentették ki a bekerített Nyíregyházáról. A mozgalmas napok után következett el október 27-ének borús reggele, amikor is nem várt dolog történt.

Aznap reggel a német 52. vadászrepülő ezred II. osztályának parancsnoki utasítása szerint 1944. X. 27-én a reggeli órákban az osztály repülőgépeinek rendhagyó feladatot kellett végrehajtaniuk: alacsony támadás a debreceni repülőtér ellen. Egy ilyen akció kivitelezése nem kis kockázatot rejtett magában. A problémát nem a távolság okozta, hiszen az osztály taktakenézi repülőtérétől Debrecen nem egészen 70 kilométeres távolságban volt, sokkal inkább az ellenséges légvédelem találatától kellett a legjobban tartaniuk. Amennyiben telitalálat érte a támadó gépek hűtőrendszerét vagy olajtartályát, akkor a szovjetek által elfoglalt területen végrehajtott kényszerleszállás nem sok jóval kecsegtetett. A Bf-109-es egyébként is érzékenyen reagált a kenőanyag rendszerét ért sérülésekre.

Nem akármilyen csapat gyűlt össze a légitámadás végrehajtására: Gerhard Barkhorn¹⁷ őrnagy osztályparancsnok, három századparancsnok: Heinrich Sturm¹⁸ és Erich Hartmann¹⁹ százados, Helmut Lipfert²⁰ főhadnagy, veterán ászpilóták, mint Peter Düttmann²¹ és Heinz Ewald²² hadnagy valamint más raj- és géppár parancsnokok. A csoport tagjai együtt több mint 900 légi győzelmet arattak már. A pilóták elbúcsúztak egymástól, hiszen nem tudhatták, hogy ezen a könnyen végzetesnek bizonyuló bevetésen kit ér utol a halál. Lipfert főhadnagy rajparancsnokával, Bruno Steins Oberfähnrich-el²³ együtt indult el a gépekhez. A borult időjárás ideális volt a tervezett alacsony támadáshoz.

¹⁷ Megjegyzés: Gerhard Barkhorn őrnagy (1919. III. 20. – 1983. I. 8.) az 52. vadászrepülő ezred II. osztályának parancsnoka volt. 1945-ig összesen 301 légi győzelmet aratott. A háború után az újjáalakuló Luftwaffe tábornoka lett. Feleségével együtt autóbalesetben halt meg

¹⁸ Megjegyzés: Heinrich Sturm százados (1920. VI. 12. – 1944. XII. 22.) az 52. vadászrepülő ezred 5. századának volt a parancsnoka. A háború során 111 légi győzelmet szerzett, utolsó kettőt halála napján. Csór repülőtéréről végrehajtott felszállás közben balesetet szenvedett és meghalt

¹⁹ Megjegyzés: Erich Hartmann százados (1922. IV. 19. – 1993. IX. 20.) az 52. vadászrepülő ezred 4. századát vezette. Összesen 352. légi győzelmet aratott, amivel a történelem legeredményesebb vadászpilótája lett. Hadifogságból hazatérve az új német légierő tisztje lett

²⁰ Megjegyzés: Helmut Lipfert főhadnagy (1916. VIII. 6. – 1990. VIII. 10.) volt a 6. század parancsnoka. 203 légi győzelmet szerzett a háború során. 1945 után iskolai tanítónak dolgozott, és megjelent memoárkötetet is.

²¹ Megjegyzés: Peter Düttmann hadnagy (1923. V. 23. – 2001. I. 9.) az 5. század rajparancsnoka volt. 1943-ban csatlakozott az 52. vadászrepülő ezred kötelékéhez, és a háború két éve alatt 152 légi győzelmet aratott

²² Megjegyzés: Heinz Ewald hadnagy (1922. IX. 1. – 2002. III. 14.) szintén az 5. század rajparancsnokaként szolgált. A háború végéig 395 bevetést teljesített és 84 légi győzelmet ért el

²³ Megjegyzés: A Luftwaffénél használt rendfokozatnak magyar megfelelője nincs. Steins nem élte meg a háború végét. 1945. I. 22-én Vereb légterében szovjet vadászgépekkel vívott légi harcban elesett

4. kép Heinz Ewald hadnagy, Helmut Lipfert százados és Peter Düttmann hadnagy 1945 áprilisában, ekkor már egy ausztriai repülőtéren ²⁴

A felszállást követően kötelékbe rendeződtek a „*Messzerek*” majd 2500 méteres magasságban délkelet felé fordultak, és a felhők aljához lapulva repültek tovább. Barkhorn őrnagy kis idő múlva észrevette Debrecen körvonalait, és az osztályparancsnok megtörve a rádiócsendet azonnal szoros köteléktartást rendelt el és kiadta az utasítást: „*Támadunk!*” Már a repülőtér közelében jártak, amikor egy szovjet összekötő repülőgép jelent meg előttük. Bár könnyű célpontot jelentett volna, az ellenséges géppel nem foglalkoztak, hanem folytatták a rárepülést a repülőtér irányába. Néhány másodperc múlva el is érték annak légtérét, és azonnal elszabadult a pokol.

A repülőtéren állomásozó szovjet repülőket teljes meglepetésként érte az alacsony támadás. Még arra sem volt idejük, hogy készenlétben tartott, és azonnal bevethető gépeikbe a pilóták beugorjanak, és megpróbáljanak szembeszállni a németekkel. Lipfert főhadnagy a talajtól öt méteres magasságban célba vett egy JAK vadászipülőgépet, és mintegy 100 méte-

²⁴ Kép forrása: Magánarchívum

res távolságból tüzet nyitott. A szovjet gép törzsén találatokat ért el, de jobban nem sikerült megfigyelni a lövések eredményét, mert Lipfert már át is repült a földön álló gép fölött. Fordulót követően Lipfert visszatekintett, és ekkor látta, hogy a szovjet vadász már lángokban állt. A repülőtér másik vége felé haladva már a hangárok fölött járt, amikor magához tért a repülőtér légvédelme. Megjelentek körülötte a géppuskák nyomjelző lövedékeinek csíkjai.

Lipfert még egy JAK vadászt gyújtott fel, és sorozatot adott le az egyik hangárépületre, majd a repülőtér végénél nagy ívű fordulót végrehajtva következett a második rácsapás. A német gépek minél alacsonyabbra húzódva próbáltak kis célt mutatni a légvédelem számára, amely kezdte magát elég jól belőni. Egy perc alatt végigszágulhattak újra a repülőtér fölött folyamatosan tüzelve, majd a repülőtértől biztonságos távolságra újra kötelékbe rendeződve a németek visszaindultak Taktakenézre. Több rácsapást azért nem hajtottak végre, mert az rájuk nézve már biztosan veszteséget jelentett volna. A kötelékből visszapillantva Lipfert mintegy 12 égő szovjet gépet számolt meg. Hazatérést követően meglepő volt, hogy semmifajta veszteséget nem szenvedtek, sőt a légvédelem részéről is csak néhány jelentéktelen találatot kaptak a „Messzerek.”²⁵

A repülőtéren állomásozó 331. vadászrepülő hadosztály jelentése szerint reggel 6 óra 30 perckor – a jelentések minden esetben moszkvai időt használtak, a szerint 8 óra 30 perckor történt a légitámadás –, nyolc darab Bf-109-es és hat darab FW-190-es ellenséges repülőgép alacsonytámadást hajtott végre a debreceni repülőtér ellen. A támadás eredményeképpen három darab kétfedelű PO-2 éjszakai bombázógép a 930. éjszakai bombázórepülő ezred és az önálló 18. repülőezred – aminek parancsnoka Borisz Leonyidovics Meszton alezredes volt –, állományából, valamint egy JAK-1 típusú repülőgép a 331. vadászrepülő hadosztály 513. vadászrepülő ezredéből elégett. Megrongálódott további két IL-2-es csatarepülőgép a 451. csatarepülő ezredből és hét PO-2 éjszakai bombázógép. Súlyos volt a személyi veszteség is. Négy fő elesett, 25 fő megsebesült, a sérültek közül négy fő az 513. vadászrepülő ezredhez tartozott.²⁶

A repülőtéren állomásozó vadászrepülő pilóták közül Alekszandr Pavlovics Kutazov alhadnagy a támadás következtében olyan súlyosan megsebesült, hogy másnap az egyik debreceni hadikórházban belehalt sebesülésébe. A szintén Debrecenbe települt 5. csatarepülő

²⁵ HELMUT LIPFERT 1973: 186-187.

²⁶ A 331. vadászrepülő hadosztály napijelentésének 1944. X. 27-i bejegyzése: Архив ЦАМО, Фонд 20292., Опись 1., Дело 6.

hadtest törzsének jelentése több repülőgép – hat darab Bf-109 és tíz darab FW-190 –, alacsonyítamadásáról szolt. ²⁷ Nem áll rendelkezésre forrás arról, hogy a szovjetek által megfigyelt FW-190-es típusú repülőgépek tévesen azonosított Bf-109-esek voltak-e. Ha valóban voltak 190-esek a levegőben, akkor valószínűsíthető, hogy a német 2. vagy 10. csatarepülő ezred három-három osztályának kötelékébe tartozó FW-190-es csatarepülők is csatlakoztak a bevetéshez.

A katonai vonatkozásain túl az eseménynek a helyi lakosságot érintő tragikus vonzata is volt. A repülőteret birtokba vevő szovjet repülőalakulatok szerették volna a megrongált kifutópályát és hangárépületeket helyreállítani, ám ahhoz nem rendelkeztek elegendő munkaerővel. Ebből következett, hogy a helyreállítási munkálatokra a város szovjet katonai parancsnokának segítségét vették igénybe. A városparancsnokság a legegyszerűbb eszközhöz folyamodott: A város lakosságából szedett össze mintegy 3000 embert, és azokat vezényelte ki munkára. ²⁸ Ennek az embertömegnek a nyakába zúdultak a német gépek. A katonai veszteségeken felül további 14 romeltakarításon részt vevő magyar polgári személy vesztette életét, sokan megsebesültek.

A Klinika különböző osztályain napokkal később is halt meg több olyan polgári személy, akik ezekben a napokban sérültek meg, de azt eddig nem sikerült hitelt érdemlően bizonyítani, hogy ezek a személyek a német légitámadás sérültjei voltak-e. A repülőter területéről kiözönlő emberek pánikba esve rohantak a Mikepércsi úton a város irányába magukkal vonszolva a sérülteket, remélve, hogy meg tudják oldani azok orvosi ellátását. A halálos áldozatok nagyobbik részét a Köztemető XV/3-as táblájának – napjainkban a bombázottak sírkertjeként ismert –, utolsó soraiban helyezték örök nyugalomra. Ezen parcellán kívül a temető más tábláiban temettek el további öt hősi halottat.

²⁷ Az 5. csatarepülő hadtest napijelentésének 1944. X. 27-i bejegyzése: Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37.

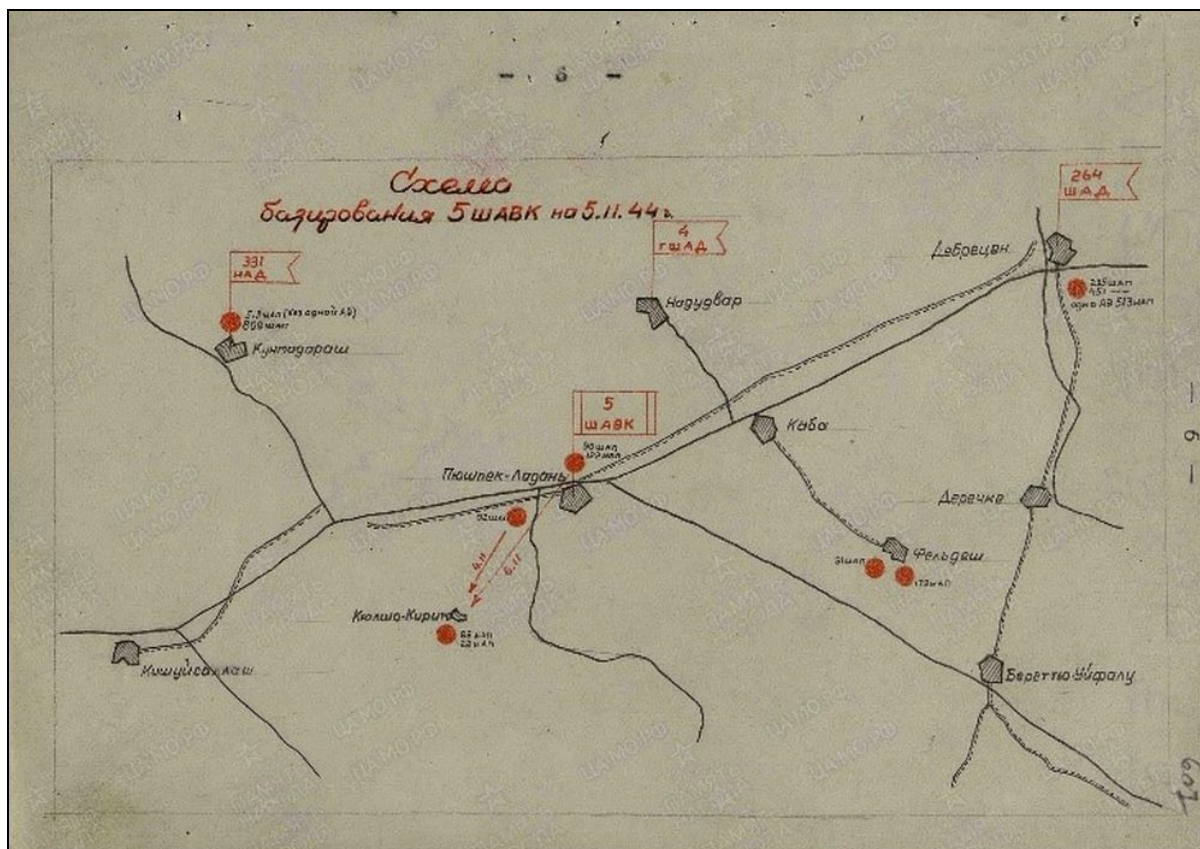
²⁸ DEBRECENI KÉPES KALENDÁRIUM 1946: 69.

Az 1944. X. 27-i légitámadás polgári áldozatainak névsora:

Név	Életkor	Lakhely	Halotti anyakönyvi szám	sírhely a Köz- temetőben
Balogh János	34 éves	Lórántffy utca 40.	2710/1944	-
Barabán Ilona	körülbelül 40 éves	-	-	XV/3. tábla 14. sor 32. sír
Barta Gáborné (született: Rigó Margit)	44 éves	Kakas utca 2.	2423/1944	XV/3. tábla 14. sor 33. sír
Láposy András	54 éves	Kossuth utca 11.	2905/1944	XI. Liget 13. sír
Lénárt Róza	25 éves	Méliusz tér 10.	82/1944	XV/3. tábla 14. sor 40. sír
Nemes Alajos	60 éves	Piac utca 38.	160/1945	XV/3. tábla 14. sor 37. sír
Papp József	25 éves	Csap utca 38.	2880/1944	XV/3. tábla 15. sor 23. sír
Rákosi András	-	-	-	XV/3. tábla 14. sor 31. sír
Sebeszta László	49 éves	-	2740/1944	XV/3. tábla 14. sor 38. sír
Sipos Mihály	31 éves	Csapó utca 4.	1336/1945	XI. Liget 20. sír
Soós Adél	46 éves	Arany Já- nos utca 10.	2850/1944	XV/3. tábla 14. sor 34. sír
Szabó Lajosné (született: Sipos Sára)	25 éves	Vendég utca 78.	1014/1945	XI. Liget 20. sír
Szondi Mihály	44 éves	Szotyori utca 37.	2851/1944	XXIV/B. tábla 13. sor 23. sír
özv. Tóth Józsefné	65 éves	-	441/1945	XIX/2. tábla 26. sor 28. sír

3. A szovjet légierő női pilótái a debreceni repülőtéren

A debreceni repülőtér forgalma a német légitámadást követő időszakban jelentősen megnőtt. Mivel a vörös hadsereg légierejének legfontosabb feladata a szárazföldi csapatok közvetlen támogatása volt, ezért az itt állomásozó repülőalakulatok a front nyugat felé tolódásával továbbtelepültek más repülőterekre. A német légitámadást követően 1944. XI. 1-től újabb alakulatok érkeztek a repülőtérré. A 451. csatarepülő ezred mellé megérkezett a 235. csatarepülő ezred is Alsóárpás – napjainkban Arpașu de Jos, Románia –, repülőteréről a 264. csatarepülő hadosztály parancsnokságával együtt, amely Románvásárról – ma Roman, Románia –, települt át. A két ezred és a hadosztálytörzs 1944. XI. 18-ig volt a repülőtér vendége.

5. kép A szovjet 5. csatarepülő hadtest egységeinek elhelyezkedése 1944. XI. 5-én. A jobb felső sarokban látható a debreceni repülőtéren lévő hadosztálytörzs, két csatarepülő ezred és egy vadászepülő század jelölése ²⁹

²⁹ Kép forrása: Архив ЦАМО

Szintén elsején érkezett a 331. vadászrepülő hadosztály törzse is Nádudvarról, de a parancsnokság november 5-én már tovább is települt. Decemberben érkezett a 218. bombázórepülő hadosztály 453. bombázórepülő ezrede amerikai gyártású A-20 „Boston” bombázógépekkel felszerelve. A Debrecenbe érkező repülőalakulatok között valóságos unikum volt az, amely 1945. I. 21-én települt a repülőtérre, és ott majdnem három hónapot töltött el. Ez nem volt más, mint a szovjet propaganda által naggyá tett, női pilótákból álló 586. vadászrepülő ezred.³⁰ A II. világháború éveiben több hadviselő ország hadereje tartalmazott olyan egységeket, amelyekben nők is teljesítettek szolgálatot. A nyugati szövetségesek esetében ez a szolgálat javarészt az egészségügyi ellátásban való részvételt jelentette, illetve az adott ország légvédelmében láttak el adminisztrációs feladatokat. Egyedül a vörös hadsereg alkalmazta a nőket fegyveres szolgálatra. Ennek egy jelentős részét tették ki a mesterlövész kiképzésben részesült hölgyek, akik páratlan bátorságukról és ügyességükről tettek tanúbizonyságot a háború éveiben.

Már jóval a honvédő háború megindulása előtt elkezdődött a szovjet fiatalok katonai jellegű oktatása, amely milliányi ifjúnak adott valamilyen katonai célú szakmát. A képzés keretein belül különös gondot fordítottak a szebbik nem repülő kiképzésére is. A katonai szolgálatra alkalmas pilótákból 1941 októberében három repülőalakulatot hoztak létre.³¹ Közülük az első hadra fogható ezred az 586. vadászrepülő ezred volt, amelyet azonban nem frontszolgálatra osztottak be, hanem a front mögötti területek légvédelmének teljesített szolgálatot. Az ezred két századnyi női pilótából állt, akiket 1943-tól egy harmadik – férfiakból álló –, századdal erősítettek meg.

Az ezred és a civisváros közötti kapcsolat 1945. I. 10-én kezdődött, amikor a szovjet vörös hadsereg légvédelmének 141. vadászrepülő hadosztálya – parancsnoka: Alekszandr Ivanovics Svecon ezredes volt –, kiadta a hadosztály áttelepüléséről szóló parancsát. Eszerint az 586. vadászrepülő ezred – amelynek parancsnokát Alekszandr Vasziljevics Gridnyev alezredesnek hívták –, törzsének és a földi személyzetnek hat vasúti kocsival el kellett indulni az ezred új állomáshelye, Debrecen felé. A kikülönített csoport a hadosztály törzsével és a 39. önálló híradó századdal – parancsnoka Viktor Ivanovics Pronyin alhadnagy volt –, 1945. I. 15-én indult útnak a Dnyeszter partján fekvő Mogiljev-Podolszkij városából – ma Mohiliv-Podilskij, Ukrajna.

³⁰ A légvédelemhez beosztott 141. vadászrepülő hadosztály 1945. január-március közötti napijelentései: Архив ЦАМО, Фонд 13607., Опись 20380., Дело 94.

³¹ Megjegyzés: A vadászrepülők mellett ekkor jött létre az 587. bombázórepülő ezred – 1943. IX. 3-tól 125. gárda bombázórepülő ezred –, és az 588. éjszakai bombázórepülő ezred – 1943. II. 8-tól 46. gárda éjszakai bombázórepülő ezred. Előbbi Petljakov PE-2 típusú repülőgépekkel, utóbbiak a már megismert Polikarpov PO-2 repülőgépekkel teljesítettek frontszolgálatot

Az ezred hajózó állománya ekkor még a Mogiljevtől nyugatra lévő Csernovci-Sepanci – napjainkban Shypyntsi, Ukrajna –, repülőterén állomásozott a hadosztály 234. vadászrepülő ezredével közösen. 1945. I. 19-én az 586. vadászrepülő ezredhez rendelt 865. földi kiszolgáló zászlóalj – parancsnokát Grigorij Iszaakovics Sojhet őrnagynak hívták –, még az ezred korábbi állomáshelyén, Bjelciben – ma Bălți, Moldávia –, tartózkodott várva arra, hogy megkezdhesse a vasúti szállítást Debrecen felé. Aznap a korábban útnak indult törzsek és földi egységek sikeresen megérkeztek Debrecenbe.

Az 586. vadászrepülő ezred hajózó személyzetei a meglévő 14 darab JAK-9 vadászgéppel azonban nem tudták követni a megérkezett egységeket, mert a téli időjárás miatt a Kárpátokon való átrepülést nem engedélyezték. 1945. II. 12-én Bjelciből a 865. földi kiszolgáló zászlóalj első oszlopa el tudott indulni egy 40 vasúti kocsiból álló szerelvénnel. Több mint egy hét múlva, február 21-én végre jobbra fordult az időjárás, így elindulhattak a repülőszemélyzetek is az új repülőtérré kijelölt Debrecen irányába. A sikeresen levegőbe emelkedő 14 JAK-9-es útján semmilyen zavaró tényező nem lépett fel, így leszállás után jelenthették az átrepülés eredményes végrehajtását.

6. kép Galina Pavlovna Burdina hadnagy 64-es oldalszámú JAK-9 vadászgépének oldalnézeti rajza ³²

Később 1945. II. 24-én az ezred feladatát is meghatározták, amely a következő volt: A Luftwaffe felderítőgépei 5000-8000 méteres magasságban rendszeresen megjelentek a 2. ukrán front mögöttes területei fölött. Ezekre a bevetésekre a német légiő Heinkel HE-111 és Junkers JU-88 típusú repülőgépeket indított útnak. A légvédelem mellé beosztott vadászrepü-

³² Kép forrása: Magánarchívum

lő ezredeknek ezeket a felderítő gépeket kellett elfogniuk és lelőniük. A közvetlen felettes parancsnokság a Debrecenbe települt légvédelmi központ, illetve maga a 2. ukrán front törzse volt. Az 586. vadászrepülő ezred pedig belépett újra a 141. vadászrepülő hadosztály kötelékébe, illetve annak alárendeltségébe. Két nappal később az ezred beosztásában változás történt. Közvetlen fölérrendeltje a 9. légvédelmi hadtest – parancsnokát Jefim Alekszandrovics Rajnyin vezérőrnagynak hívták – lett, hadműveleti feladataikat pedig a hadtest 3. önálló légvédelmi dandárjától – parancsnoka Sztyepan Jakovlevics Belovenyec alezredes volt –, kapták.

A Csernovciban veszteglő 234. vadászrepülő ezred majd csak 1945. III. 5-én kezdte meg az áttelepülést 20 darab Jakovlev JAK-9 vadászgépével Debrecenbe. Az így újra teljes értékű vadászrepülő hadosztály 34 darab JAK-9 típusú vadászgépet jelentett bevethetőnek, objektumvédelmi feladatuk továbbra sem változott. 1945. III. 19-ig vasúti szállítással beérkeztek az ezredek földi kiszolgáló zászlóaljai is, így a Debrecenbe történő viszontagságos áttelepülés befejeződött. Ezen a napon az 586. vadászrepülő ezred állománya 14 darab JAK-9 vadászrepülőgépet és ugyanennyi pilótát számlált.

Meglévő állományával az ezred minden nap két-két géppárral adott készséget. Ezeknek a szükség esetén felszálló vadászgépeknek a Debrecen vasúti csomópontját és vasútállomását, illetve a Debrecenből Nyíregyháza, Nyírbátor, Nagyvárad és Érmihályfalva felé vezető vasútvonalakat kellett kiemelt objektumként védeni. Erre természetesen a szovjet utánpótlás szállítás zavartalansága miatt volt szükség. Külön figyelmet kellett fordítaniuk a Debrecen térségében lévő szovjet hadianyagraktárak védelmére, amely az esetlegesen támadó ellenséges repülőgépeknek kiemelt célpontjai lehettek volna. Az áttelepülés befejeződését követően nem kellett sokáig várni az első riasztásra sem. 1945. III. 23-án az 586. vadászrepülő ezred két géppárját riadóztatták egy Szolnok térségében felderítést végző német JU-88-as elfogására. Az ellenséges gépet azonban nem sikerült megtalálniuk, így egy eredménytelen bevetést elkönyvelve, 41 perc után a négy JAK-9-es visszatért Debrecenbe.³³

1945. IV. 1-én az ezred JAK-9 vadászrepülőgépeinek száma négygel növekedett, és a pilóták létszáma egyaránt jelentősen megnőtt, hiszen alig fél hónap alatt a hajózók száma 26 főre emelkedett. Közülük hét pilóta alkalmas volt az éjszakai repülésre is. A különbséget minden bizonnyal az ezred férfi pilótáinak száma adja, vélhetően ők voltak azok, akik éjsza-

³³ A légvédelemhez beosztott 141. vadászrepülő hadosztály 1945. január-március közötti napijelentései: Архив ЦАМО, Фонд 13607., Опись 20380., Дело 94.

kai repülésre ugyancsak kaptak kiképzést. A fennmaradt iratok tanúsága szerint a hátralévő időben jelentős esemény az ezrednél nem történt, így miután a harcok Magyarország területén befejeződtek, 1945. IV. 19-én a hadosztály vadászrepülői továbbtelepültek Budapestre.³⁴

³⁴ A légvédelemhez beosztott 141. vadászrepülő hadosztály 1945. áprilisi napijelentései: Архив ЦАМО, Фонд 13607., Опись 20380., Дело 94.

Forrásjegyzék

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ АРХИВ МИНИСТЕРСТВА ОБОРОНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ – AZ OROSZ FÖDERÁCIÓ VÉDELMI MINISZTERIUMÁNAK KÖZPONTI ARCHÍVUMA

- 1944 *A 331. vadászrepülő hadosztály napijelentései:* Архив ЦАМО, Фонд 20292., Опись 1., Дело 6.
- 1944 *Az 5. csatarepülő hadtest napijelentései 1944. november:* Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 26.
- 1944 *Az 5. csatarepülő hadtest napijelentései 1944. november:* Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37., Документ 84.
- 1944 *Az 5. csatarepülő hadtest napijelentésének 1944. X. 27-i bejegyzése:* Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37.
- 1944 *Rövid jelentés az 5. csatarepülő hadtest harctevékenységről 1944. november:* Архив ЦАМО, Фонд 20525., Опись 1., Дело 37., Документ 84.
- 1945 *A légvédelemhez beosztott 141. vadászrepülő hadosztály 1945. január-március közötti napijelentései:* Архив ЦАМО, Фонд 13607., Опись 20380., Дело 94.

OPERATIONS FORMATION – MŰVELETEK

- 1944 *98th Bomb Group Operations Formation. August 28., 1944.* Megjegyzés: Másolata a szerző birtokában

SPECIAL NARRATIVE REPORT – KÜLÖNLEGES JELENTÉS

- 1944 *449th Bomb Group Special Narrative Report. August 29., 1944.* Megjegyzés: Másolata a szerző birtokában
- 1944 *450th Bomb Group Special Narrative Report. August 29., 1944.* Megjegyzés: Másolata a szerző birtokában

Irodalomjegyzék

DEBRECENI KÉPE KALENDÁRIOM

- 1946 *Mi történt Debrecenben 1943 december 14-től 1945 november 21-ig?*
Debreceni Képes Kalendárium. XLV-XLVI. évfolyam. Méliusz
Könyvkereskedés, Könyvkiadóhivatal, Zenemű-, és Írószerkesztés.
Debrecen. 57-77.

DEDE KÁLMÁN

- 2001 *Hogyan éltük át a nagy harcokat? 1944.* In: SÁRI GYÖZŐ (Szerk.): Ki-
adó: Kaba Önkormányzata. Kaba. 1-124.

HURST, DAVID

- 1990 *Force for Freedom: The Legacy of the 98th.* Turner Publishing Com-
pany. Paducah – Kentucky. 1-152.

KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS – SZÁMVÉBER NORBERT

- 2001 *A Waffen-SS Magyarországon.* Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok.
In: SZIJ JOLÁN (Szerk.): Kiadó: Hadtörténelmi Levéltár-Paktum Nyom-
daipari Társaság. Budapest. 1-536.

LIPFERT, HELMUT

- 1973 *Das Tagebuch des Hauptmann Lipfert. Erlebnisse eines Jagdfliegers
während des Rückzuges im Osten 1943-1945.* Motorbuch Verlag. Stutt-
gart. 1-279.

MAHONEY, KEVIN

- 2013 *Fifteenth Air Force Against the Axis.* The Scarecrow Press. Lanham –
Maryland. 1-518.

WALKER, JAMES W.

1994 *The Liberandos: A World War II History of the 376th Bomb Group (H) and Its Founding Units.* 376th Heavy Bombardment Group Veterans Association 1-613.

Képjegyzék

A 376. BOMBÁZÓ OSZTÁLY 41-29425 GYÁRI SZÁMÚ BOMBÁZÓJA

(é. n.) <http://www.armyaircorps-376bg.com> A letöltés ideje: 2018. X. 16.

A 450. BOMBÁZÓREPÜLŐ OSZTÁLY 720. SZÁZADÁNAK 42-78237 GYÁRTÁSI SZÁMÚ B-24 „LIBERATOR” BOMBÁZÓJA

(é. n.) www.450thbg.com A letöltés ideje: 2018. X. 16.

A BAROSS – BÁTHORY – SZÉCHENYI ÉS JÓKAI UTCÁK ÁLTAL HATÁROLT TERÜLET

2018 <https://www.google.hu/maps/place/Kaba> A letöltés ideje: 2018: X. 16.
Megjegyzés: Dede Kálmán saját kézzel készített rajza alapján szerkesztett vázlat

HEINZ EWALD HADNAGY, HELMUT LIPFERT SZÁZADOS ÉS PETER DÜTTMANN HADNAGY

1945 A kép forrása: Magánarchívum

A SZOVJET 5. CSATAREPÜLŐ HADTEST EGYSÉGEINEK ELHELYEZKEDÉSE

1944 Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации – Az Orosz Föderáció Védelmi Minisztériumának központi archívuma

V. FEJEZETEK A DIPLOMÁCIA TÖRTÉNETÉBŐL

Balogh Tamás Zoltán

BALOGH TAMÁS ZOLTÁN

KÁDÁR JÁNOS DEBRECENI LÁTOGATÁSAI ÉS AZ 1977-ES MAGYAR-ROMÁN DIPLOMÁCIAI TALÁLKOZÓ

A Cívisporta II. évfolyam 2. számában jelent meg 2018-ban „*Horthy Miklós és Debrecen: a kormányzó és a nagybányai Horthy család debreceni kapcsolatai*” című munkám, amely ugyanezen évben a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának és a Hajdú-Bihar Megyei, illetve Debreceni Honismereti Egyesület helytörténeti pályázatán II. helyezést ért el. Egy évvel később 2019-ben pedig az Új Nézőpont VI. évfolyam 2. számában a „*Horthy Miklós és Debrecen: a kormányzó debreceni diákságának története és látogatásai kormányzósága idején*” című írásom jelenhetett meg. Ezek után viszont egy másik magyar politikus, Kádár János debreceni látogatásait mutatom be ebben a témában, aki nem csak az országimázs építésének okán látogatott el erre a helyre. A város vált ugyanis a magyar-román diplomáciai kapcsolatok egyik fő helyszínévé, ahol a politikai vezető a román conducătorral, Nicolae Ceaușescu-val tárgyalt.¹

1. Kádár János rövid életrajza

Czermanik vagy Csermanek János József 1912. V. 26-án látta meg a napvilágot Fiumében, majd katolikus keresztséget kapott. Czermanik Borbála cselédlány és Krezinger János kisbirtokos zabigyerekeként született meg.² Egészen 1918-ig nevelőszülőkhöz került Kapolyra, ezután pedig Budapesten élt a Városház utca 4. számú házban édesanyjával, aki mosó- és takarítónő volt. Ekkortól járt aztán Budapesten elemi iskolába, majd 1927-ben iparostanonc iskolát végzett, ahol szakmájának megfelelően írógépműszerész lett.

¹ Megjegyzés: Ceaușescu ekkor először és utoljára volt Debrecenben

² HUSZÁR TIBOR 2001: 7., 9., 349.

Tizenhét éves korától részt vett a kommunista mozgalomban és belépett a munkásszakszervezetbe, majd 1931 szeptemberében tagja lett a Kommunista Ifjúságok Magyarországi Szövetségének és az 1919 óta illegális Kommunisták Magyarországi Pártjának egyaránt. Barna János fedőnéven 1932 tavaszától a KIMSZ Északi Területi Bizottságának tagja lett, majd 1933-ban KIMSZ Központi Bizottságának titkáráként tevékenykedett.

Először 1931 novemberében tartóztatták le, ahol bizonyítékok nélkül szabadlábra helyezték, aztán a KIMSZ Titkárságának ülésén esett fogságba, ahol 1933 novemberben tevékenységért két év fegyházra ítélték. A budapesti Gyűjtőházban, majd a szegedi Csillag börtönben töltötte büntetését, ahol megismerkedett Rákosi Mátyással.

Szabadulása után a kommunista párt utasítására belépett a Szociáldemokrata Párt VI. kerületi szervezetébe, ahol majd később 1940-ben megválasztották a Szociáldemokrata Párt Végrehajtó Bizottságába és egyben a párt ifjúsági csoportjának vezetője lett. Ezek után 1942. májusában illegalitásba vonult, ahol a párt belső szerveit alakította, aztán még ez év decemberében a Központi Bizottság Titkárságának tagja lett. A Kommunisták Magyarország Pártja vezető titkári címet 1943. februárjában szerezte meg, ahol a párttól megkapta a Kádár János fedőnevet, 1945. III. 20-án pedig hivatalosan is kérelmezte névváltoztatását.

A kommunista párt utódpártjának, a Békepártnak 1943 februárjától lett a vezetője, de 1944 áprilisában katonaszökevényként letartóztatták a magyar-szerb határon. Célja az volt, hogy Jugoszláviában felvegyék a kapcsolatot az emigrált kommunista vezetőkkel. Ekkor ismét két év börtönre ítélték, de szállításkor Nyergesújfalunál megszökött és visszatért Budapestre, ahol belépett az illegális ellenállási mozgalomba. *„1945 januárjában az MKP vezető titkári tisztségéről leváltották, a fővárosba érkező Gerő Ernő vette át tőle a vezető titkári tiszteletet. 1945. II. 13-án Budapest ostroma után a főváros rendőrfőkapitány-helyettese lett.”* Egyben megszervezte az Államvédelmi Hatóságot, és megtette Péter Gábort az ÁVH parancsnokának.³

Az MKP káderosztályának vezetője és országgyűlési képviselő is volt 1945-1947. között. Az MKP Központi Vezetősége titkárságának tagja 1945 áprilisától, majd májusban már az MKP Budapesti Területi Bizottságának titkára illetve a Politikai Bizottság tagja továbbá az MKP Nagybudapesti Bizottságának titkára.

³ Megjegyzés: Ekkor 1945. január 15-17-én a MKP Központi Bizottságának ülésén bízták meg Kádár Jánost az ÁVH megszervezésével <https://www.youtube.com/watch?v=gvr93sGHLKo>: 18:08 - 19:13. Az oldal utolsó megtekintése: 2021: IX. 30.

Egy évre rá 1946-tól már az MKP, később az MDP főtitkárhelyettese, 1947-1952. között pedig országgyűlési képviselő, majd 1948 márciusában az MKP-SZDP közös nagybudapesti egységbizottságának elnöke, aztán 1948 júniusában az MDP Budapesti Bizottságának titkára, 1948. VIII. 5. – 1950. VI. 23. között pedig belügyminiszter. *Aktív szerepet játszott 1949-ben a Rajk László elleni perben. „Farkas Mihály honvédelmi miniszterrel együtt egyike volt Rajk, illetve Noel Field kihallgatóinak. Ugyanez évben, július 19-én feleségül vette Tamáska Máriát. 1950 májusától a Központi Vezetőség Szervező Bizottságának tagja, a párt- és tömegszervezetek osztályvezetője volt.”*⁴

Koholt vádak alapján 1951 májusában ismét letartóztatták, decemberre a legfelsőbb bíróság életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. A vád az volt, hogy az öngyilkos Zöld János helyére Kádár Jánost választották bűnbakként, aki a tanácsrendszerben a párt állítása szerint rendszeridegen anyagot használt fel. A börtönben Kádár Jánost az ÁVH kegyetlenül megkínozta. Sztálin halála után a szocialista államokban viszont egyfajta enyhülés vehette kezdetét, Kádárt pedig 1954 júliusában szabadult, sőt a párt még kártérítést is fizetett neki.

Ekkor 1954 októberében az MDP Budapest XIII. kerületi Bizottságának első titkára lett, aztán 1955 szeptemberében a Pest Megyei Bizottságának első titkáráként tevékenykedett tovább. Ezek után. 1956 júliusában az MDP Központi Vezetőségének, Politikai Bizottságának és a Központi Vezetőség Titkárságának tagja lett. Az 1956-os forradalommal kapcsolatban október 24-én még ellene volt az eseményeknek, Gerő Ernő és Nagy Imre mellett érvelve ellenforradalomnak nevezte azt 1956. X. 25-én viszont Gerő Ernő helyét foglalta el, megkapta a MDP Központi Vezetőségének első titkári címét.

Október 26-án a Politikai Bizottság helyébe lépő Direktórium tagja lett, október 28-án pedig a párt Központi Vezetőségének elnökévé vált. Október 30. és november 4. között Nagy Imre kormányának államminisztere is volt. Mivel 1956. X. 30-án a Magyar Dolgozók Pártja megszűnt és létrejött a Magyar Szocialista Munkáspárt megválasztották annak vezetőjévé és egyben az MSZMP Intéző Bizottságának tagja lett.

November 1-én Kádár a Kossuth Rádióban – ami felvételtől ment aznap –, bejelentette az új párt megalakulását, valamint beszédében mint „*népünk dicsőséges felkelése*” a forradalom mellett érvelt. Eközben Münnich Ferenc, a Nagy Imre-kormány belügyminiszter a szovjetek tolmácsolásával és meghívásával az Országházból Moszkvába távozott. Kádár ekkor

⁴ [https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_\(politikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_(politikus)) Az oldal utolsó megtekintése: 2021. IX. 30.

azt se tudta, hogy leendő vezetőként vagy fogolyként hívják-e a szovjetek, de időközben Moszkva Münnich és Kádár között lamentált, hogy ki legyen a forradalom leverése utáni magyar állam élén.⁵ Nyikita Szergejevics Hruscsov időközben november 2-án találkozott Josip Broz Titóval a jugoszláviai Brioni-szigeten, ahol Titó Kádárt, Hruscsov azonban Münnichet javasolta, azonban kompromisszumot kötve november 3-án végülis Hruscsov a magyarországi helyzetről beszélve az SZKP ülésén közölte, hogy kinevezte Kádár Jánost az ország leendő fő emberének.

„November 4-én hajnalban Kádár és Münnich Ungvár érintésével Szolnokra repült. Reggel 5 órakor – az ungvári rádióból közvetítve – a szolnoki rádió hullámhosszán elhangzott a magyar Forradalmi Munkás-Paraszt kormány megalakításának bejelentése. November 7-én Kádárt szovjet tankokkal hozták Budapestre, egyenesen a szovjet katonák őrizte Parlament épületébe vitték, amelyet az első két hónapban el sem hagyott, az ott kialakított hálósobában aludt feleségével, szovjet szakértőkkel a szomszéd szobákban. Létrehozta az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságát, aminek elnöke lett. Ugyanezen a napon Dobi István kinevezte a Minisztertanács elnökévé.”⁶

Kádár János a Magyar Szocialista Munkáspárt első számú vezetője különböző tisztségekben, mint az MSZMP Központi Bizottságának első titkára, de legfőképpen pártfőtitkárként 1956. X. 30. és 1988. V. 22. között töltötte be tisztségét. Kétszer választották meg a minisztertanács elnökének, amit 1956. XI. 4. és 1958. I. 28., valamint 1961. IX. 13. és 1965. VI. 30. között töltötte be.

Az ő nevét képviselő időszak, mint a Kádár-korszak a forradalom leverésétől az amnesztiáig tehát 1956-tól 1963-ig a totális diktatúra jeleit mutatta. A rendszerváltásig azonban már egy viszonylag békésebb, autoriter államot hozott létre, amely *úgynevezett „puha diktatúra”* – gulyáskommunizmus, frizsiderszocializmus, a kultúrában három T rendszere avagy a „Tiltott, Túrt, Támogatott” továbbá „*aki nincs ellenünk, az velünk van*” és így tovább... –, lett.⁷

⁵ Megjegyzés: Münnich Ferenc, teljes nevén Münnich Ferenc Nándor Ede (Seregélyes, 1886. november 18. – Budapest, 1967. november 29.) jogász, keményvonalas kommunista politikus, miniszterelnök, 1956 után a rendszer második legfontosabb kádere, egyik jelképe, NKVD-ezredes. Az 1919-es Szlovák Tanácsköztársaság hadügyi népbiztosa is volt

⁶ [https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_\(politikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_(politikus)) Az oldal utolsó megtekintése: 2021. IX. 30.

⁷ Megjegyzés: A Kádár-korszak történetét lásd: https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1g_1957%E2%80%931989_k%C3%B6z%C3%B6tt Az oldal utolsó megtekintése: 2021. IX. 30.

2. Kádár János debreceni látogatásai

Az alapvető források, így a sajtó révén Kádár János hivatalos látogatásai során ötször volt Debrecenben. A városba 1946-ban látogatott először, mint a Magyar Kommunista Párt küldöttje, majd 1949-ben, mint belügyminiszter a Habsburg-ház trónfosztásának ünnepélyes megnyitóján vett részt. Az ország vezetőjeként először 1960-ban országimázs céljából tett látogatást, 1977-ben a magyar-román diplomácia miatt, aztán 1978-ban szintén országimázsból, de nem csak Debrecenben, hanem Nádudvaron egyaránt megfordult. Utolsó látogatásán 1984-ben már nem főszereplőként, hanem megemlékezőként látogatott Debrecenbe, az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának 40. évfordulójára.

Kádár János először tehát 1946. VI. 23-án fordult meg a városban a nagyerdei stadionban megrendezett Szociáldemokrata nagygyűlésen, ahol Kállai Gyulával a Magyar Szociáldemokrata Párt „*testvérpártját*”, a Magyar Kommunista Pártot képviselték.⁸ Második alkalommal 1949. IV. 14-én járt erre, a Habsburg-Lotaringiai ház detronizálásának 100. évfordulóján. A megemlékezésre különvonaton érkezett meg Rákosi Mátyással, Szakasits Árpáddal, Dobi Istvánnal, Gerő Ernővel, Kállai Gyulával, Erdei Ferencsel, Ortutay Gyulával, Münnich Ferencsel és Nagy Imrével együtt, a Magyar Dolgozó Párt valamennyi tagjával, kádereivel egyetemben. A Nagyállomáson a debreceni dolgozók, a város és megye politikai és vallási vezetői – köztük Ménes János, Debrecen akkori polgármestere –, fogadták őket majd gépkocsiba ülve a Nagytemplomhoz mentek, ahol végighallgatták Nagy Imre országgyűlési elnök, Révész Imre református püspök és Dobi István miniszterelnök beszédét, aztán Major Tamás színész olvasta fel Kossuth Lajos április 14-i beszédét.

Az ünnepséget Nagy Imre zárta, a Nagytemplom emlékkönyvébe pedig Rákosi Mátyás, Nagy Imre és Dobi István egyaránt írt, Révész Imre pedig átadta az államférfiaknak az emlékplaketteket. Ezek után ismét gépkocsiba ültek visszamentek a Nagyállomásra, felszálltak a különvonatra és hazamentek Budapestre, Szolnokon viszont néhány percig elidőztek, ahol az ottani dolgozók üdvözölték a magasrangú vendégeket.⁹ Kádár János az 1946-os és 1949-es látogatásai kapcsán még háttérbe szorult, nem volt nagyobb szerepe a látogatásokon, mint akkor, amikor már hatalmon volt.

⁸ TISZÁNTÚLI NÉPLAP, 1946. VI. 25.: 2. Továbbiakban lásd: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=6176>
Az oldal utolsó megtekintése: 2021. IX. 30. Megjegyzés: A filmhíradóban Kádár János nem látszik

⁹ TISZÁNTÚLI NÉPLAP, 1949. IV. 15.: 1-2., Továbbiakban lásd: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9898>
Az oldal utolsó megtekintése: 2021. IX. 30.

1. kép Kádár János az 1949-ben megtartott centenáriumi ünnepségen a debreceni Nagytemplomban ¹⁰

3. Az 1960-as debreceni látogatás

Kádár János, az MSZMP KB első titkára 1960. május 13-án látogatta meg Debrecent. ¹¹ Vasúton érkezett meg Kállai Gyula országgyűlési képviselővel, a Minisztertanács elnökhelyettesével és a Politikai Bizottság kinevezettjével, valamint Sándor Józseffel, a KB egyik tagjával. ¹² *„A vendégeket Püspökladányban Gádor Ferenc, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának elsőtitkára és Ambrus István, a megyei tanács végrehajtó bizottságának elnöke fogadták.”* ¹³ A debreceni állomáson Kádár Jánost és küldöttségét a városi és a megyei vezetők üdvözölték, az úttörők pedig virágcsokorral köszöntötték őket. A városi és megyei dolgozók nevében Stozicski Ferenc, a megyei pártbizottság titkára üdvözölte a vendégeket.

Ezek után az MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Pártbizottság épületéhez a Perényi utca 1. számhoz mentek, ahol a városi, a megyei és a járási vezetőkkel beszélgettek. Azután Kádár János városnéző körútja során megtekintette a Tanácsköztársaság útján lévő városnegyed építkezését, amit annak elkészültekor a település képviselői Új Élet Lakóparknak neveztek el. ¹⁴ *„A város vezetői ismertették a nagyszabású munkát: a Kossuth Lajos Tudományegyetemtől a*

¹⁰ VARGA LÁSZLÓ 2001: 733.

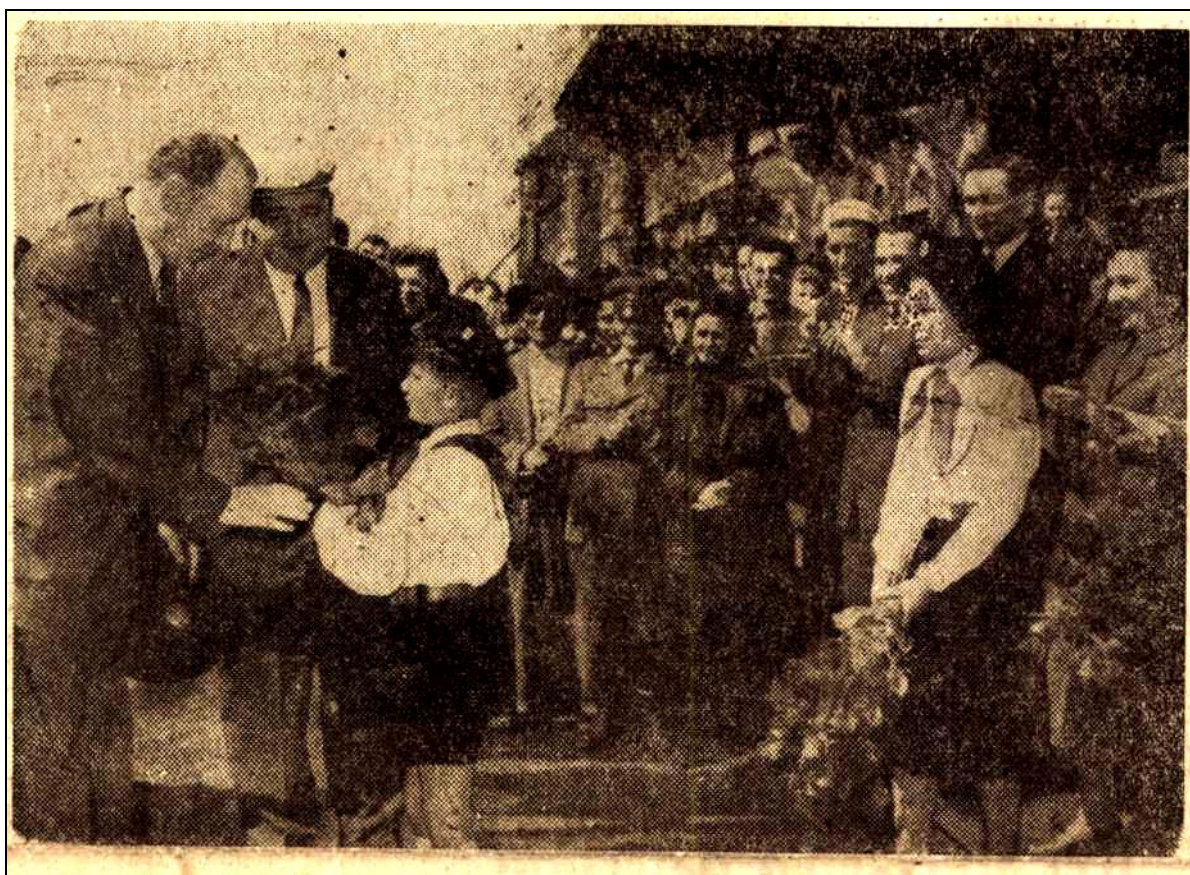
¹¹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

¹² NÉPSZABADSÁG 1960. V. 14.: 3.

¹³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

¹⁴ Megjegyzés: A rendszerváltás után a lakónegyed visszakapta a Libakert megnevezést

város központjáig új sugárút létesül, amelynek két oldalán parkoktól övezett bérházak épülnek. A csaknem két kilométernyire tervezett új sugárút első szakaszán a bérházak már elkészültek, a lakók beköltöztek, a második szakasz pedig most épül.”¹⁵

2. kép Kádár Jánost a debreceni vasútállomáson virágsokkal üdvözölték az úttörők¹⁶

„Innen a debreceni Nagyerdőbe látogattak a vendégek és érdeklődéssel szemlélték a város dolgozóinak társadalmi munkájával létesült vidámparkot és az állatkertet. Barta Károly, a Debrecen Városi Tanács v. b. elnökhelyettese, Illés Tibor, a debreceni Állatkert igazgatója és Nemes Sándor, a vidámpark igazgatója elmondották a vendégeknek, hogy a város üzemei, intézményei és a lakosság közel félmillió forint értékű társadalmi munkával építették meg a debreceniek új, nagyszerű szórakozó parkját, ahol úttörővasút, körhinta, raké-

¹⁵ NÉPSZABADSÁG 1960. V.14.: 3.

¹⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

*tahajó, hullámvasút és sok más szórakozási alkalom várja a dolgozókat. A munka még nem fejeződött be. A látogatás idején is igen sok fiatal dolgozott a vidámparkban. Az Építőipari Technikum fiataljai például a politechnikai oktatás keretében éppen az egyik gépház falait építették.”*¹⁷

A félkész állapotban lévő Ludas Matyi Vidámparkot és az Úttörővasutat 1960. IV. 30-án adták át a nagyközönségnek és megtartották május 1-én az ünnepi megnyitót is.¹⁸ Kádár Jánost és vendégeit általános iskolás úttörővasutasok – név szerint Rátonyi Edit állomásfőnök, Kecskés László forgalmista szolgálattevő illetve Klein Rozi jegykezelő –, köszöntötték és invitálták őket a kisvasút kipróbálásához.¹⁹ Debrecen megyei jogú Városi Tanács VB. 1959-ben határozta el, hogy Barta Károly a városi tanács VB. elnökhelyettesének tervét megvalósítja, miszerint a tervezett Ludas Matyi Vidámparkra építsék meg a város második úttörővasútját.²⁰

A Közlekedéstudományi Egyesület Debreceni Szervezete Stráner Lajos főmérnök irányításával 1960. II. 10-én benyújtotta az engedélyezési tervet. *„Március 8-án a helyszínen már az engedélyezési alapeljárás zajlott a Közlekedési és Postaügyi Miniszter 105.034/1960. sz. rendelete alapján. Nagy iramban folyt az építés, a pályatest előkészítése. A KPM Anyagellátási Igazgatóság Gy372-1294/1966. sz. rendeletével a MÁV Debreceni Igazgatóság Felépítmény Szertárvezetőség hajdúszentgyörgyi készletéből leszállította a pályához szükséges talpfákat, tartozékokat, síneket. Április 2-án megérkezett a szerencsi Gazdasági Műhely Főnökségétől a MÁV GV4505. psz. C-50-es dieselmechanikus 760 mm nyomtávú mozdonya és 4 db nyitott, rövid személykocsi.”*²¹

A Vidámparki kisvasút 1960. IV. 30-án készen állt a műszaki átadásra. *Ezen a napon megkapta az ideiglenes üzemengedélyt, így nem volt akadálya a május 1-jei ünnepi megnyitónak. Úttörővasutas gyermekek meghatározott szolgálati rend és feladat mellett látták el a vasút üzemét. A nyitónapon, amely egyben a Vidámpark nyitásának napja is volt, nagy si-*

¹⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

¹⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 1.: 12. Megjegyzés: A félkész állapotban lévő vidámpark mihamarabbi átadásának oka az urbánlegenda szerint éppen Kádár János látogatása volt

¹⁹ Hajdú-Bihari Napló, 1960. 05. 14: 1.

²⁰ BALOGH TAMÁS ZOLTÁN 2021: 24-27. Megjegyzés: A Zsuzsi-vasút már 1950. VIII. 20-án megindította menetrendszerinti úttörőjáratát a Debrecen-Nyírlugos, később Debrecen-Nyírbétek vonalon, amely a megyei Néplap szerint az ország második ilyen jellegű rendszere volt

²¹ <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidamparki-kisvasut.html> A letöltés ideje: 2019. XII. 11.

kert aratott.”²² A Debreceni Úttörővasút 1990-ig viselte nevét, és bár sokszor felújították, de a 4 darab nyitott személykocsi, és a C-50-es dízelmozdony még napjainkban is közlekedik az 1960 óta átadott, de felújított pályaszakaszon, a rendszerváltástól pedig Debreceni Vidámparki Kisvasútnak hívják.

3-5. kép Kádár János és kísérelő vendégei a Debreceni Úttörővasúton²³

²² <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidamparki-kisvasut.html> A letöltés ideje: 2019. XII. 11.

²³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1., illetve <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidamparki-kisvasut.html> A letöltés ideje: 2021. X. 11.

Az utazás után a vendégek a vidámpark dolgozóival beszélgettek és megdicsérték munkájukat. Azután a Kossuth Lajos Tudományegyetemet látogatták meg, ahol a fiatalok üdvözölték a pártfőtisztát és társait. *„Az egyetem tanácsának nevében dr. Sulán Béla, a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektora üdvözölte a vendégeket. A fiatalok nevében pedig Székely Katalin III. éves magyar-történelem szakos hallgató.*

A diákok sorfala között érkeztek az egyetemi tanácsterembe, ahol a vendégek a város felsőoktatási intézményeinek képviselőivel folytattak hosszabb, szívélyes hangú beszélgetést. A megbeszélésen többek között jelen volt dr. Kesztyűs Loránd, a Debreceni Orvostudományi Egyetem rektora, Bencsik István, a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia igazgatója, Osváth István, a debreceni felsőfokú tanítóképző intézet igazgatója, dr. Bognár Rezső, Kossuth-díjas akadémikus, valamint az egyetemek rektorhelyettesei és dékánjai, az egyetemi pártbizottságok titkárai és az egyetemi, főiskolai KISZ-szervezetek képviselői.

*Az egyetem munkájáról, várható fejlődéséről dr. Sulán Béla tájékoztatta a vendégeket. Kádár Jánost, Kállai Gyulát és Sándor Józsefet a megbeszélésről távozva forró szeretettel vették körül az egyetemi hallgatók és professzorok.”*²⁴

Az egyetemi látogatás után Kádár János, Kállai Gyula és Sándor József a város főterére mentek, ahol megtekintették azt a szökőkutat, amit 1960. IV. 2-án koraeste avatott fel Barta Károly, amely a Debreceni Vízügyi Igazgatóság és a Tiszántúli Áramszolgáltató Vállalat dolgozói társadalmi munkával készítették el.²⁵ A szökőkút a magyarországi felszabadítás 15. évfordulójára készült, és a különlegessége az volt, hogy kivilágítva éjszaka is működött.²⁶

A szökőkút megszemlélése után a Vörös Hadsereg útján – ma Piac utca –, sétáltak egészen a Megyei Tanácsházáig, ami napjainkban a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Piac utca 54. számú épülete. *„A megyei tanács nagytermében rendezett ebéden részt vett a megye politikai és társadalmi életének különböző rétegek több vezetője és képviselője. A rövid ideig tartó ebéden Kádár János és Gódor Ferenc elvtársak mondottak pohárköszöntőt.”*²⁷

Azután Kádár János és vendégei, valamint a megye vezetői a Hétvezér utcai vagongyárat látogatták meg, ahol a nagygyűlés előtt megtekintették a mozdonyszereldét, a kovácsolózületet, valamint a forgácsolót. *„A látogatás alkalmával közvetlen beszélgetés zajlott*

²⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

²⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1., HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. IV. 6.: 6.

²⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. IV. 6.: 6.

²⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

6. kép A Kossuth téri szökőkút 1961. VII. 17-én ²⁸

²⁸ <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-VUc0N2dJMk1FS1labWxLWU1rS3FrUT09> A letöltés ideje: 2021. X. 11.

7. kép Kádár János vagonyári látogatása ²⁹

le a dolgozókkal, majd utána Kádár János elvtárs beszélgetett az üzem vezetőivel, a termelés kérdéseiről, a dolgozók problémáiról.” ³⁰ A nagygyűlést a vagonyár kocsiosztályának szerelőcsarnokában tartották, a város és megye dolgozói, munkásai, úttörői pedig szinte mindenhol már kora délutántól egy órával a gyűlés kezdete előtt megérkeztek, megtelt az egész csarnok.

„A gyűlés pontosan öt órakor kezdődött. A diszelnökségben helyet foglaltak: Kádár János elvtárs, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának elsőtitkára, Kállai Gyula elvtárs, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, Sándor József elvtárs, az MSZMP Központi Bizottságának tagja. Ott volt az elnökségben Gódor Ferenc elvtárs, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának elsőtitkára, Stozicski Ferenc és Tar Imre elvtársak, a megyei pártbizottság titkárai, Bodó Pálné, Farkas István, Ambrus István, Cifra László, Balogh

²⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

³⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

*János, Fenyvesi Sándor, Pallós Imre elvtársak, a megyei párt-végrehajtóbizottság tagjai, Biri András, Tóth László, Tóth Mihály, Jávor Nándor, Telegdi Zoltán, Bolodár Alajosné, Fülöp János elvtársak, az MSZMP Debrecen városi végrehajtó bizottságának tagjai, Balogh Mihály elvtárs, a vagongyár üzemi pártbizottságának titkára, Bíró Béla elvtárs, a vagongyár igazgatója, ezenkívül a megye és Debrecen város politikai, társadalmi és állami intézményeinek vezetői, kiváló üzemi dolgozók, termelőségvetkezeti parasztok, tudósok, művészek.”*³¹ Összesen 25 ezer dolgozó jelent meg az újság alapján, akiket először Gódor József köszöntött az idelátogató vendégekkel valamint az MSZMP KB első titkárával együtt. *„Kádár elvtársat, amikor az emelvényre lépett, forró tapssal köszöntötték a megjelentek. (...) beszédét többször hosszan tartó taps, derűlttség és helyeslés fogadta.”*³²

Kádár János teljes beszédét a Magyar Távirati Iroda forrása alapján azonban a Hajdú-Bihari Napló május 15-i számában írja le teljesen az 1. és 3. oldalon. Beszédében kihangsúlyozta, hogy *„pártunk Központi Bizottsága, kormányunk akkor dolgozik helyesen, ha terveink végrehajtását, egész népünk előrehaladását, minél több, következetes helyes intézkedés segíti elő.”*³³ Valamint ennek politikája következetes, szocialista politika, beszélt továbbá az ország és a megye életszínvonaláról és termeléséről, a termelőségvetkezetekről, amely Kádár János szerint nagyobb erőt, több szervezettséget és jobb életet biztosított a parasztoknak, valamint a népi-nemzeti egységről, amely *„erős, őszinte, nyílt és becsületes.”*³⁴

Mindez pedig szerinte a 1956-os *„ellenforradalom”* alatti vitában született meg. Beszélt a nemzetközi helyzetről is, hogy a békés egymás mellett élés reményét fog nyújtani a szocialista tömbnek – főleg a német békével és a leszereléssel kapcsolatban –, amivel hátráltatják az imperialista, kapitalista államokat, erre hivatkozva pedig Magyarország a marxista-leninista vonalat követte. Beszédében azt hangsúlyozta az ország külpolitikájáról: *„egyetlenegy erőben bízunk idehaza, a dolgozó népben, nemzetközileg pedig bízunk a testvéri államokban, a szocialista országokban, a Szovjetunióban.”*³⁵

Beszéde után Gódor zárta be a nagygyűlést, majd Bíró Béla elvtárs, a vagongyár igazgatója, aztán Szabó István, a nádudvari Vörös Csillag TSZ Kossuth-díjas elnöke és Szatmári Sándorné ajándékozta meg Kádárt. A TSZ-elnöktől csikóskalapot, karikást és tokaji

³¹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

³² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 2.

³³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 15.: 1.

³⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 15.: 3.

³⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 15.: 3.

8. kép Kádár János a Vagongyárban tartott nagygyűlésen ³⁶

borral töltött csikóbőrös kulacsot kapott ajándékba, Szatmári Sándorné pedig a dohánygyári nyugdíjasok üdvözlétét tolmácsolta neki. A Nagygyűlés záró akkordja az Internacionálé eléneklésével fejeződött be. *„A vendégek az esti órákban visszautaztak Budapestre. Búcsúztatásukra a debreceni pályaudvaron megjelentek a megye és Debrecen város vezetői, élükön Gódor Ferenc elvtárssal, a megyei pártbizottság elsőtitkárával.”* ³⁷

4. Az 1977-es magyar-román kettőstalálkozó

4. 1. Diplomáciai előzmények

Romániában hamarabb alakult ki a kommunista diktatúra, mint Magyarországon. A Román Kommunista Párt 1946-ban politikai csalással nyert, 1947. XII. 30-án pedig elűzték legitim uralkodójukat, I. Mihályt és kikiáltották a Népköztársaságot.³⁸ Magyarországon mindez „csak” 1949. VIII. 20-án ment végbe, miután a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemok-

³⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 1.

³⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1960. V. 14.: 2.

³⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Mih%C3%A1ly_rom%C3%A1n_kir%C3%A1ly illetve https://hu.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A1nia_t%C3%B6rt%C3%A9nelme Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

rata Párt Magyar Dolgozók Pártja néven egyesült, valamint az összes többi konkurens köztársasági pártokat a Magyar Függetlenségi Népfrontba való tömörülése után megszüntették.³⁹

A háború után 1947-ig tárgyaltak Közép-Európa kapcsán a demarkációs vonalakról, így köztük a magyar-román határról is. Román részről az 1940 előtti viszonyokhoz képest csak a román-bolgár és a román-szovjet mezsgyéken történtek változások. Párizsban 1947. II. 10-én Magyarország, Finnország, Bulgária, Olaszország és Románia aláírta a békeszerződést, számukra tehát a háború ezzel vége tért.⁴⁰ Ezt azonban a németek nem írták alá, mivel az ország megszállás alatt állt, így tehát de jure önálló állam sem volt.

Közép-Európa kommunista és leendő kommunista államai barátsági szerződést kötöttek egymással. Magyarország és Románia 1948. I. 24-én írta alá a magyar-román barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést – a törvénykönyvben 1948. évi XI. törvénycikként szerepel.⁴¹ Keleti szomszédunk a szerződés másnapján, 25-én tartották meg népszámlálásukat, ami alapján „*a négy székely megyének – Maros, Udvarhely, Csík és Háromszék –, összesen 740 381 lakosa volt.*”⁴² Közigazgatását, illetve területi felosztását Szovjet mintára 1950. IX. 6-án alakították ki, a négy székely megyét két területre Sztálin – Brassó –, és Maros – Marosvásárhely –, tartományokká osztották.

Szovjet nyomásra aztán 1952. IX. 21-én létrehozták Székelyföld magyarlakta részéből a Magyar Autonóm Tartományt (MAT), amelynek székhelye Marosvásárhely lett, ahol a magyarság száma 564 ezer fő volt. A 13.500 km²-es területen létrejött autonóm tartományban a székelyföldi magyarok jogai jobban érvényesülhettek, mint az Erdély egyéb részein élő magyaroké, ahol gőzerővel folyt az asszimiláció. A Magyar Autonóm Tartomány létét ürügyként használva, a szórványban élő magyarságtól megtagadták az alapvető jogokat – például, anyanyelvhasználat az oktatás, bírászkodás, közigazgatás terén –, és ez súlyosan érintette a Székelyföldön kívül eső magyar mikro-régiókat.⁴³

³⁹ Megjegyzés: Magyarország 1945-1946. során csak névleg volt királyság, 1946. II. 1-től viszont II. Magyar Köztársaság

⁴⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1rizsi_b%C3%A9keszerz%C5%91d%C3%A9sek Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁴¹ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94800011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D43> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁴² https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁴³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

Az 1956-os magyar forradalomnak Romániában is nagy visszhangja volt: az erdélyi magyarok körében szervezkedések kezdődtek, amit a román titkosrendőrség, a Ceaușescu által vezetett Securitate hamar felszámolt és több magyar ember börtönbe került.⁴⁴ Ennek hatására korlátozni kezdték a Magyar Autonóm Tartomány közigazgatási jogait, köztük az oktatásban a magyar nyelv használatát.⁴⁵ Az akkoriban még kevésbé ismert Ceaușescu intézte el azt is, hogy Nagy Imrét és társait kicsalják a szovjetek a jugoszláv nagykövetségről és elvitesse őket Bukarestbe, illetve Snagovba, ahol aztán majd kihallgatták őket a román és szovjet belügyesek, aztán visszakerültek Budapestre ahol átadták a csoportot a magyar hatóságoknak.⁴⁶

A szovjet csapatokat 1958-ban a román-szovjet egyezség alapján kivonták az országból, emellett a románoknak a tantervben nem volt kötelező az orosz nyelv tanulása sem.⁴⁷ Később 1960 decemberében módosították az alkotmányt, így a Magyar Autonóm Tartományt is átalakították ami területnyeréssel és veszteséggel egyaránt járt: 1960. XII. 27-én megalakult a Maros-Magyar Autonóm Tartomány, ahol a magyarok száma 473 ezerre csökkent az előzőhöz képest és ezzel nőtt a Tartományon bentlakó románok száma is. Ezzel csorbították tovább a magyarok helyzetét.⁴⁸ A Román Kommunista Párt főtitkára 1965. III. 22-től Nicolae Ceaușescu lett, innentől kezdte el kiépíteni hatalmát, amelynek során 1968-ra eljutott a conducător címig.⁴⁹

A megyerendezéssel kapcsolatban 1967-1968. között tárgyalások kezdődtek, ahol a magyar autonóm területről is szó esett. A tervek alapján egy nagy Székely megyét képzeltek el Hargita elnevezéssel – amit még Ceaușescu is helyeselt –, azonban más kommunista pártbeliek a magyar nacionalizmus erősödése miatt inkább a tartomány szétesését pártolták. Ez utóbbit választották és 1968. II. 16-án megszűnt a Maros-Magyar Autonóm Tartomány.⁵⁰

⁴⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A1nia_t%C3%B6rt%C3%A9nelme Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

⁴⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

⁴⁶ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Securitate> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

⁴⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A1nia_t%C3%B6rt%C3%A9nelme Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

⁴⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/Maros-Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

⁴⁹ Megjegyzés: Ceaușescu A Román Kommunista Párt főtitkára: 1965. III. 22. – 1989. XII. 22., A Román Szocialista Köztársaság Államtanácsának elnöke: 1967. XII. 9. – 1989. XII. 22., Románia elnöke: 1974. III. 28. – 1989. XII. 22. aki magát sokszor a „*Kárpátok Géniuszának*” nevezte hatalmának idején

⁵⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Maros-Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11

Ezek után Ceaușescu új politikát vezetett be, egyrészt a csehszlovák forradalommal kapcsolatban a csehszlovákok mellett érvelt és hibáztatta, mind a szovjet vezetést, mind a Varsói Szerződés többi tagállamait a megszállással kapcsolatban. Mindezek mellett pedig szoros kapcsolatot épített ki nem csak Kínával és Észak-Koreával, hanem a nyugati államokkal is. Feleségével együtt meglátogatták a nyugati államokat, illetve Románia az 1984-ben megrendezett Los Angeles-i nyári olimpián is részt vett. Előzményként megemlítendő, hogy a nyugat az 1980-ban megrendezett moszkvai olimpiai játékokat bojkottálta, a keleti blokk többsége pedig 1984-ben szintúgy nem vett részt az akkori játékokon, sportolóikat tehát nem engedték ki ezen országokból...⁵¹

Így 1968-tól Ceaușescu Romániája „különutas” lett a szovjet tömbön belül a Nyugattal és távol-keleti kommunista országokkal való kapcsolattartás miatt. Nem csak a külpolitikában történt azonban nagy változás, hanem a belpolitikában is, ami nem csak a kommunizmust erősítette, hanem a román nacionalizmust egyaránt. Ennek során a romániai zsidókat és szászokat kiutasították az országból, a magyarokat viszont megpróbálták „elrománosítani” így jogaikat elvették, egyes magyar lapokban a magyar helynevek csak románul szerepeltek ezek után és az erdélyi falvakat is elkezdték rombolni, helyükre pedig sok helyen panelházakat építettek.⁵²

Év	Románok (%)	Magyarok (%)	Szászok (%)
1713.	34	47	19
1910.	55	34	9
1930.	58	32	10
1948.	65	26	6
1966.	68	24	5
1992.	74	21	1

1. táblázat A románok, magyarok és szászok aránya Erdélyben⁵³

⁵¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Ceau%C8%99escu, valamint a Nicolea Ceausescuról készült dokumentumfilm: *Az aranyajtók rejtekében (A román diktátor hétköznapjai)* – 1990: <https://www.youtube.com/watch?v=vKODPjE3SD4> továbbá https://hu.wikipedia.org/wiki/1984._%C3%A9vi_ny%C3%A1ri_olimpiai_j%C3%A1t%C3%A9kok Az oldalak utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁵² *Marosvásárhely Fekete Márciusa* <https://www.youtube.com/watch?v=j4N5AJEWRgU> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁵³ <https://www.youtube.com/watch?v=j4N5AJEWRgU>: 14:52. - 15:16. Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

Ceaușescu magyarellenes politikája feszültséget okozott a magyar-román diplomáciának, így a hazai diplomácia többek között éppen az erdélyi magyarok érdekében is tárgyalásokba kezdett. Ceaușescu akkor még egy másik ügy miatt. 1967. V. 24-én Budapesten találkozott Kádár Jánossal, majd 1972. II. 24-én a magyar delegáció vezetőjével az élen elutazott Bukarestbe, ahol újból megkötötték a barátsági szerződést, ami tartalma szerint 20 évig tartott volna és a benne foglaltak alapján segítették egymást a két ország gazdasági, politikai, kulturális és oktatási terén.⁵⁴

Társadalmi szempontból illetve az erdélyi magyarok ügyében mivel a baráti szerződés az 1. cikkely alapján elutasítja a két ország közti belügyekbe való beavatkozást és a tárgyalásokor a nemzetiségek ügyét a magyarok előhozták, a románok ezt sértésnek vették. Így nem tudtak eredményt kicsikarni tehát csalódottan kellett hazatérniük Bukarestből.⁵⁵ A találkozón felmerült ugyan a magyar főkonzulátus megnyitása Kolozsvárott, azonban a románok csak úgy engedték volna ezt meg, ha Magyarországon Budapesten kívül más vidéki városban is konzulátust nyithatna meg a román fél. Mivel azonban egy magyar törvény szerint diplomáciai vagy konzuli képviselőt ekkor csak Budapesten lehetett, erről sem nem tudott megegyezni a két fél.⁵⁶ A látogatás után a nemzetiségek és a magyarok jogai Ceaușescu elrománosítási politikájának jegyében tovább csökkentek.

4. 2. A kettős találkozó megszervezése

Roska Istvánt – aki akkor külügyminiszterhelyettes volt –, meginterjúvolta a Népszabadság újságírója, ami az egyik vasárnapi számukban, 1992. VII. 13-án jelent meg. Ekkor magáról az összejövetelről és előkészítésének kulisszatitkairól is beszélt. Az 1972-es bukaresti találkozót Ceaușescu is viszonzni akarta egy budapesti látogatással. Kádár Jánosnak, a pártnak és a Külügyminisztériumnak két választása volt: „*belemegy-e abba, hogy Budapesten fogadja a Ceaușescu és felesége vezette román küldöttséget – amelyet ha már meghívtunk, teljes protokollal kell fogadni – vagy egyszerűen elzárkózik egy ilyen találkozó elől és ezzel lemond*

⁵⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1972. II. 25.: 1-2., és <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-WDVvLzJvWkVvdlhSVGtVMEZuN3RFdz09> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11.

⁵⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1972. II. 25.: 2., továbbá <https://infovilag.hu/az-ujsagi-ro-archivumabol-kulisszatitkokkal-kadarceausescu-talalkozo-1977/> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. X. 11. és Népszabadság 1992. VI. 13.: 22.

⁵⁶ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

a románok befolyásolásának még a lehetőségéről is.”⁵⁷ Roska István emlékezése szerint a két választás között egy köztes határmenti megoldásra találtak, vagyis egyik napon egy magyar, a másik napon egy román városban volt az összejövétel, amit a diplomáciai köznyelv kettős találkozóknak nevez.

„Mivel ez párttalálkozóként megszabadult a protokolláris kötöttségektől és külsőségektől, nyíltabb és őszintébb tárgyalásokhoz nyújtott lehetőségeket, és az esetleges kudarc is könnyebben kezelhetőnek látszott.”⁵⁸ A román partnerek csak nagy nehezen fogadták el a diplomáciai protokolltervet. „A magyar felkészülés konkrét eredményekre irányult. El kellett érni egy megállapodást főkonzulátusok megnyitására; el kellett érni egy olyan közös állásfoglalást a románokkal, amelyben kölcsönösen elismerjük nemzetiségeink létét, továbbá azt, hogy a nemzetiségek kapcsolataink tényezői, és nem elválasztó, hanem összekötő szerepet kell betölteniük; el kellett érni egy olyan közös dokumentumot, amelyben összefoglaljuk valamennyi közös teendőnket.”⁵⁹

A második találkozóra való felkészülésekor azt a törvényt, ami megtiltotta a nagykövetségek és konzulátusok más magyar városokba történő létesítését, a Külügyminisztérium kérésére hatályon kívül helyezték, így rátérhettek az újabb tárgyalásokra amik 1977. június elején kezdődtek meg Debrecenben. A tárgyalásra Roska István így emlékezett interjújában: „Átadtuk a magyar közleménytervezetet azzal, hogy nemcsak a véleménycserékre számítunk, hanem konkrét megállapodásokra, amelyek méltóak lesznek az előttünk álló találkozóhoz. Említettük a kolozsvári főkonzulátus megnyitására irányuló szándékunkat, a nemzetiségi kérdést és a kétoldalú kapcsolatokkal konkrétan foglalkozó dokumentum elkészítését. A román fél elvetette a kolozsvári főkonzulátus megnyitásáról szóló tárgyalást, kitért a nemzetiségi kérdés napirendre tűzése elől. Utóbb, a kolozsvári főkonzulátusra és a románok viszonyossági igényére visszatérve a magyar megállapodni készséget demonstrálva megkérdeztük: Románia mely magyar városban nyitna főkonzulátust. A némileg meglepődött román tárgyalócsoport vezetője kisebb hezitálás után Debrecent jelölte meg.”⁶⁰

A románok és a magyarok között a közleménytervezetben zárójelbe tették a nemzetiségi kérdéstről szóló szövegrészt. Ennek döntését már nem a delegációra, hanem a két vezetőre hárították, mivel a küldöttség nem tudott közös álláspontra jutni az ügy kapcsán. Az

⁵⁷ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁵⁸ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁵⁹ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁶⁰ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

emlékeztető szövegre – köztük a conducător budapesti látogatásáról –, valamint a konzulátusok megnyitására vonatkozóan is kijelenthetjük nehéz előtárgyalások folytak, ahol a felek ütköztették álláspontjaikat. A döntést viszont a főtárgyalások napjára helyezték át.

Az előtárgyalás főbb vonala így a kettős találkozó protokolljának kialakítására irányult. *„A románok azt igényelték, hogy a két vezető a határon fogadja partnerét, más szóval ott, ahol a másik ország földjére lép. Mi elegendőnek tartottuk, hogy Debrecen, illetve Nagyvárad bejáratánál találkozzanak. (...) Külön ügy volt, hogy hol tartózkodjék a két vezető Debrecenben, illetve Nagyváradon, amikor nem tárgyal. Mi felajánlottuk a román párt főtitkárának az MSZMP megyei bizottságának vendégházát. Ezt némi fanyalgással fogadták, mert kicsik voltak a szobák. Megfelelő belső átalakítással lakosztályt alakítottunk ki. Kádár János a debreceni Kohászüdülőben kapott egy hálószobát és egy munkaszobát. Nagyváradon a románok a püspöki palotát vették igénybe Ceaușescu szállásának. Rohammunkával teljes egészében felújították, azzal, hogy Kádár János is ott kap majd egy emeletet. Ő azonban nem szerette az ilyen társbérletet, ezért megbízta a szakértői csoportot, hogy udvarias formában térjen ki az együttlakás elől és érje el, hogy őt másutt helyezték el. Ez megtörtént.”*⁶¹

4. 3. A debreceni magyar-román találkozó – 1977. VI. 15.

Kádár János június 14-én este Gyenes Andrással, a Központi Bizottság titkárával, Havasi Ferencsel, a Központi Bizottság tagjával és miniszterelnök-helyettesével, Katona Istvánnal, a Központi Bizottság tagjával és a KB osztályvezetőjével, Varga Istvánnal, a KB osztályvezető-helyettesével, továbbá Roska István külügyminiszter-helyetessel és Biczó Györggyel, a Magyar Népköztársaság bukaresti nagykövetével érkezett meg Debrecenbe. Itt Sikula György, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának első titkára illetve dr. Szabó Imre, a megyei tanács elnöke, valamint a város párt- és tanácsi vezetői fogadták őket.⁶²

A magyar pártfőtitkár pályaudvarra való érkezése az 1960-as látogatásához hasonlóan zajlott: százan gyűltek össze a Nagyállomáson, a debreceni KISZ-csoport virágcsoportot adott Kádárnak, aki kíséretársaival a vendégek sorfala között hagyta el a pályaudvart, a debreceni Kohászüdülő felé. Ugyanezen a napon Ceaușescu a nagyvárad Püspöki Palotán szállt meg.

⁶¹ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁶² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 15.: 1.

9-10. kép Kádár János a debreceni pályaudvaron 1977. VI. 14-én ⁶³

Másnap Ceaușescu Nagyváradon szállt fel repülőgéppel. Mivel Debrecenig az autótú mintegy 1 óra hossza volt, repülővel maximum fél órát tett volna ki Roska István szerint „*a rövid távolság miatt azonban az IL-18-as csak úgy érhetett el azt a repülési magasságot, ahonnan biztonságosan landolni lehetett, hogy előbb jó nagy kört tett Romániában.*” ⁶⁴

Nicolae Ceaușescu reggel érkezett meg Debrecenbe a repülőtérre, kíséretében „Ilie Verdet, az RKP KB politikai végrehajtó bizottságának tagja, a KB titkára, Stefan Andrei, az RKP KB politikai végrehajtó bizottságának póttagja, a KB titkára, Gheorghe Blaj, az RKP KB tagja, a Bihar megyei pártbizottság első titkára, Dumitru Turcus, az RKP KB külügyi osztályának osztályvezető-helyettese, Constantin Oancea külügyminiszter-helyettes és Vidor Bolojan, az RKP KB tagja, a Román Szocialista Köztársaság budapesti nagykövete társaságában.” ⁶⁵

A román küldöttséget Kádár János és kísérete, köztük Sikula György, dr. Szabó Imre és dr. Ács István, Debrecen Városi Tanácsának elnöke fogadta a repülőtéren – ami vörös, magyar és román zászlókkal volt díszítve –, több száz résztvevő jelenlétében. Ekkor Magyar és Román nyelvű molinó is üdvözölte Ceausescu elvtársat de ezen a napon a Hajdú-Bihari

⁶³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 15.: 1.

⁶⁴ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁶⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 1.

Napló szerkesztősége is külön románul és magyarul egyaránt köszöntötte őket.⁶⁶ Az IL-18-as gépből kilépő Ceaușescut Kádár üdvözölte, majd úttörők és román népviseletbe öltözött gyerekek virágfüzéreket ajándékoztak a két vezetőnek.

11-13. kép Kádár János és Nicolae Ceaușescu a repülőtéren⁶⁷

⁶⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 15.: 1.

⁶⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 1., továbbá https://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2009/06/16/1977_magyar-roman_targyalasok_debrecenben_majd_nagyvaradon/ A letöltés ideje: 2021. XI. 4.

Mosolyogva, integetve üdvözölték a helyi lakosságot, majd egy Mercedes típusú pártautóba ülve először a szálláshelyre, majd a Perényi utca 1. szám alatt lévő MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Pártbizottság székházához mentek. Itt Ceaușescu a Megyei Pártbizottság nevében Sikula György üdvözölte. A két magas rangú vezető mellett részt vett magyar részről: „Gyenes András, a Központi Bizottság titkára, Havasi Ferenc, a Központi Bizottság tagja, miniszterelnök-helyettes, Katona István, a Központi Bizottság tagja, a KB osztályvezetője, Varga István, a KB osztályvezető-helyettese, Roska István külügyminiszter-helyettes és Biczó György, a Magyar Népköztársaság bukaresti nagykövete.

Román részről Ilie Verdet, az RKP KB politikai végrehajtó bizottságának tagja, a KB titkára, Stefan Andrei, az RKP KB politikai végrehajtó bizottságának póttagja, a KB titkára, Gheorghe Blaj, az RKP KB tagja, a Bihar megyei pártbizottság első titkára, Dumitru Turcus, az RKP KB külügyi osztályának osztályvezető-helyettese, Constantin Oancea külügyminiszter-helyettes és Victor Bolojan, az RKP KB tagja, a Román Szocialista Köztársaság budapesti nagykövete.”⁶⁸

A tárgyalásról Roska István így emlékezett meg interjújában: „Érdekesen alakult a főtitkári tárgyalás. Ceaușescu egy háromkilós dossziéval ült a tárgyalóasztalhoz. Kádár is elővette a szivarzsebből kis cetlijét: a tárgyalási témavázlatot, amelyet gyöngybetűivel maga állított össze. Be kell vallanom, hogy nem becsülte túl nagyra a külügyben összeállított témavázlatokat. Elolvasta ugyan és követte a vázát meg az előzetes állásfoglalásokat, de mint gyakran mondta, abból csak azt tudja meg, hogy mit nem kell elmondania. Volt ebben némi kajánkodás is, de el kell ismerni, hogy jogos kritika is. Az ilyen magas szintű tárgyalások úgy kezdődtek, hogy a küldöttségvezetők udvariasságból egymásnak ajánlgatták fel az elsőséget. Debrecenben is ez történt. Ceaușescu nagy tömegű iratával jobban járt volna, ha elsőként felolvassa, amit mondani akart. Ő azonban ellenkezett, és így Kádár kezdett. Összefogottan és tömören ismertette a magyar álláspontot és átadta a szót román partnerének. Mivel a másodiknak szóló rendszerint reagál a partnernek, Ceaușescu állandóan keresgélt a papírrengetegben, hogy megtalálja azt a lapot, ahol a román álláspontot megfogalmazták számára. Kínos és hosszúra sikeredett válasz kerekedett ki ebből, meglehetősen ideges előadásban. Lehet, hogy a román külügy sem tudott jobb tárgyalási témavázlatot készíteni?!”⁶⁹

⁶⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 1.

⁶⁹ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

14. kép Megkezdődtek a tárgyalások ⁷⁰

A délelőtti tárgyalások után Kádár, Ceaușescu és a többiek a Perényi utcai székházból gyalog a Vörös Hadsereg utcán keresztül a Debreceni Városi Tanácsházához mentek, ahol Kossuth „termében” volt a díszebéd. ⁷¹ Ekkor Kádár János, majd Ceaușescu mondott pohárköszöntőt, amelyben a magyar-román együttműködésről és előnyeiről beszéltek. ⁷²

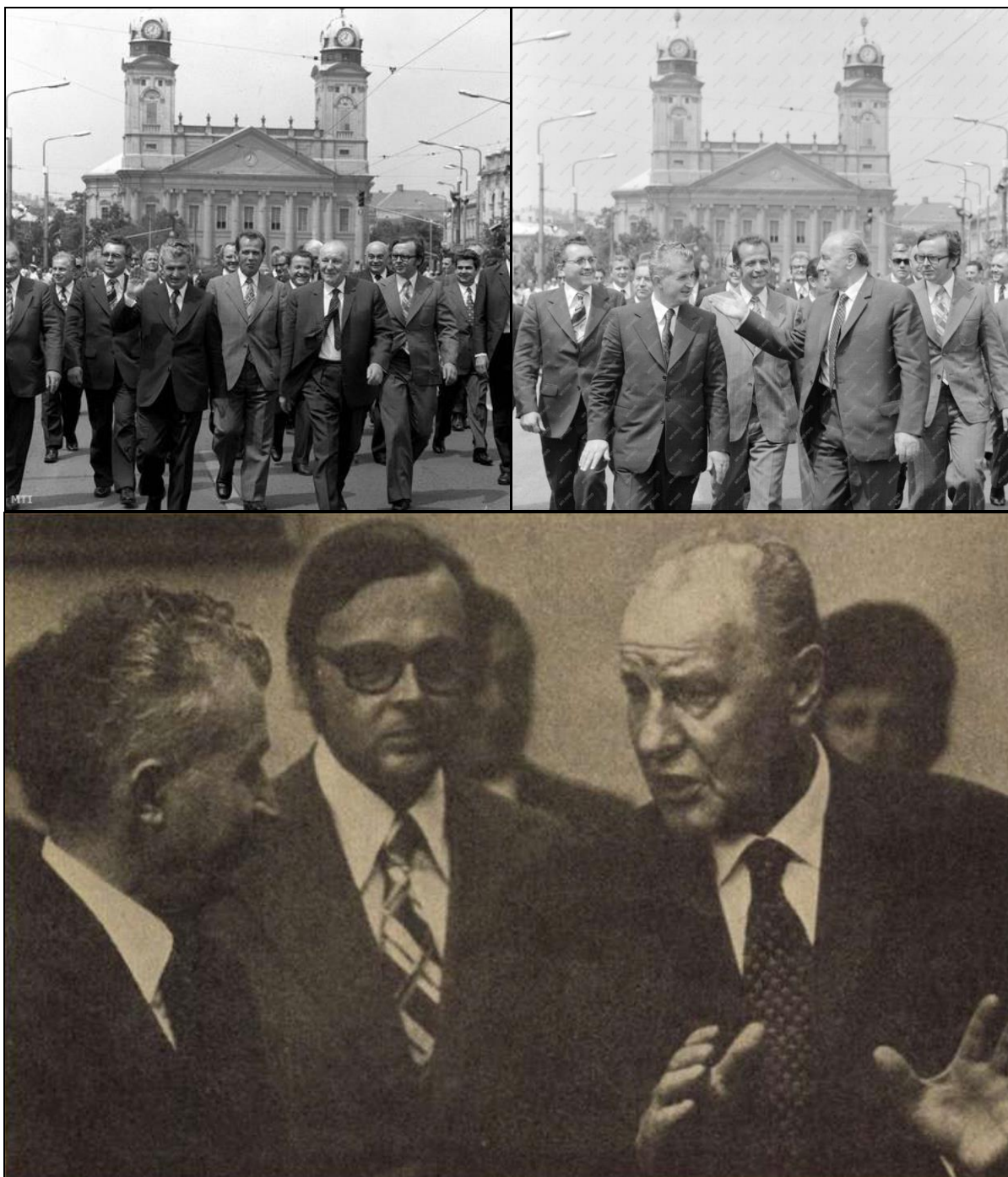
A díszebéd után délután visszamentek a megyei pártbizottság székházához, ahol folytatták a tárgyalást. *„A tárgyalásokat - amelyeken a két ország belső helyzetéről tájékoztatták egymást és a kétoldalú kapcsolatok helyzetét beszéltek meg - a barátság, a szívéllyesség légköre jellemezte. A felek tárgyszerű, konstruktív szellemben vitatták meg a kölcsönös érdeklődésre számottartó kérdéseket. Mindkét fél örömmel nyugtázta az eszmecsere létrejöttét. Kifejezte reményét, hogy a megbeszélések - a kölcsönös szándékoknak, a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság népei érdekeinek megfelelően - új lendületet adnak az együttműködés további fejlődésének. A kétnapos határmenti baráti találkozó első munkanapja a késő délutáni órákban ért véget.”*⁷³

⁷⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 1.

⁷¹ Megjegyzés: Napjainkban Városháza, Piac utca 20. szám

⁷² Megjegyzés: A két pártfőtökár pohárköszöntőjének teljes szövege a Hajdú-Bihari Napló 1977. VI. 16-i számának 1.-3. oldalán olvasható

⁷³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 3.

15-17. kép A román és a magyar delegáció a Vörös Hadsereg útján, illetve a Városháza Kossuth termében a két vezető tolmács segítségével a tárgyalás témájáról beszélgetett ⁷⁴

⁷⁴ https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2009/06/16/1977_magyar-roman_targyalasok_debrecenben_majd_nagy_varadon/ illetve, <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-OWZJaFVHVkxmenBKQ0JLY1IsTUJIUT09> A letöltés ideje: 2021. XI. 4., továbbá HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 15.: 2.

18. kép A tárgyalás véget ért, a felek elhagyták a székházat ⁷⁵

A Napló szövegében az olvasható, hogy a délutáni tárgyalások a nemzetiségi kérdéstről szóltak baráti hangulatban és beleegyeztek, hogy megnyitják Kolozsvárot a magyar, Debrecenben pedig a román konzulátust. Rosta István az első megbeszélések végén a következő eseményre emlékezett: *„Az első tárgyalások befejeztével, a tárgyalótermet elhagyva Kádár és Ceaușescu a román vezető kezdeményezésére rövid beszélgetést folytatott,*

⁷⁵ http://nol.hu/kultura/kadar_es_ceausescu_vicsorszunet-789101 A letöltés ideje: 2021. XI. 9.

amelybe bevonták a jelenlevő két külügyminiszter-helyettest is. Arról a román elgondolásról volt szó, hogy két vezető írja alá a tárgyalásokról kiadandó közös közleményt. Kádár János a román javaslatra utalva feltette nekem a kérdést, hogy szokásos-e az ilyen közlemények aláírása? Válaszom az volt, hogy nem szokás, de legalább egyszer már előfordult. Hol, mikor és kivel? – volt az újabb kérdés, 1972-ben Bukarestben a románokkal – ez volt a válasz.

Ezután Kádár Ceaușescuhoz fordult és közölte: Elfogadjuk az ön javaslatát, és ha meglesz a kölcsönösen elfogadható közlemény, azt aláírjuk. Ezután félrevont és közölte velem: – A szakértők az eddigi szellemben folytassák a közlemény egyeztetését, azzal, hogy ha nem lesz számunkra is elfogadható szöveg, nem lesz közlemény, és akkor nem lesz mit aláírunk. Közben Ceaușescu is beszélt a román külügyminiszter-helyetessel, ő a szituációból ítélve feltehetően olyan instrukciót adott, hogy miután megállapodtak a közös közlemény aláírásáról, feltétlenül el kell érni e dokumentum megszületését. Ez az epizód megerősítette a magyar tárgyalási pozíciót, és gyengítette a románt.”⁷⁶

Nicolae Ceaușescu Debrecenből a további megjelent román csoportokkal együtt szerda este hazautazott. A repülőtéren a vendégeket Kádár János és kíséretének tagjai búcsúztatták majd a vezető visszautazott debreceni szálláshelyére.⁷⁷

19. kép Búcsú a reptéren I.⁷⁸

⁷⁶ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

⁷⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 3.

⁷⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 3.

20. kép Búcsú a reptéren II. ⁷⁹

A debreceni találkozás első napja baráti hangulatban telt a két fél között, az éjféle órákban viszont már feszült hangulat következett, amelyre Rosta István így emlékezett: *„Az első napi tárgyalások után este fél tizenegy körül a románok teljesen váratlanul abbahagyták a konzulátusokról készülő jegyzőkönyv szövegezését. Erre mi közöltük, hogy nincs értelme folytatni a közös közlemény egyeztetését sem, mivel ilyen helyzetben nem lesz közlemény, s ezért nekik kell vállalni a felelősséget. A román tárgyalócsoport pánikba esett. Vezetőjük feldúlt állapotban kirohant a tárgyalóteremből és indulatosan, hangos szavakkal vonta felelősségre a román konzuli főosztály vezetőjét, amiért leállt a jegyzőkönyv szövegezésével. A munka azonnali folytatására és mielőbbi befejezésére utasította. Ezt követően visszatérése és bocsánatkérése után folytattuk a közös közlemény szövegezését. Éjfél körül a közös közlemény szövege elkészült, csupán néhány zárójeles rész várt még magasabb szintű döntésre.”* ⁸⁰

A debreceni találkozásról színes és fekete-fehér filmfelvétel is készült: a román színes felvétel 2018-ban jelent meg a YouTube-on, indokolatlan okok miatt később ez a felvétel azonban lekerült a honlapról. ⁸¹ Később 2020-ban a Filmhíradók online felületen jelent meg Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozójára. A felvétel szövege így hangzik: *„Jelentős tanácskozás színtere volt nagy történelmi múltú alföldi városunk, Debrecen is. Repülőtérén a*

⁷⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 16.: 3.

⁸⁰ NÉPSZABADSÁG 1992 VI. 13.: 22.

⁸¹ Megjegyzés: A szerző a törlés előtt a felvételeket még 2018-ban letöltötte

román testvérpárt főtitkárát, Nicolae Ceausescu államelnököt Kádár János, az MSZMP első titkára fogadta. Az eszmecsere első napján a Hajdu-Bihar megyei pártbizottság székházában ült össze a két párt küldöttsége. A magyar és román pártot és népet kölcsönösen érintő témák megvitatásakor nyilvánvaló volt, hogy az alapvető kérdésekben összhang van és így minden feltétel adott a magyar-román kapcsolatok további elmélyítéséhez.

A határmenti találkozó második napján a Kádár János vezette magyar küldöttség Nagyváradra utazott. A város határában, ősi szokás szerint, kenyérrel és sóval fogadták vendégeiket a helybeliek. Nagyvárad utcáin, amerre a tárgyaló partnerek a találkozó másodnapi színhelyére hajtottak, a város lakói baráti szeretettel üdvözölték a két küldöttség tagjait. A megbeszéléseket mindkét részről termékenyeknek, jelentős kihatásúaknak értékelték. Az elhatározott gyakorlati intézkedések: a debreceni és kolozsvári főkonzulátusok létrehozásáról, a kishatárforgalom kibővítéséről, a politikai, gazdasági, kulturális és tudományos együttműködésről, valamint a nemzetiségek összekötő szerepéről aláírt megállapodások újabb széleskörű lehetőségeket nyitnak a barátság és az együttműködés erősítésére.”⁸²

21-24. kép Részletek a román filmfelvétélből a debreceni találkozó kapcsán⁸³

⁸² <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=21951> A letöltés ideje: 2018. V. 29.

⁸³ Megjegyzés: A filmfelvétel letöltésének ideje: 2018. V. 29. A videó Youtube címe: VIDEO Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceausescu în Ungaria

4. 4. A nagyváradi magyar-román találkozó és a szerződés aláírása -- 1977. június 16.

25-26. kép Kádár és Ceaușescu Nagyváradon ⁸⁴

Az újabb találkozó a Debrecenihez hasonló protokoll menettel Nagyváradon vette kezdetét.⁸⁵ „Csütörtökön délután Nagyváradon, a Bihar megyei Pártbizottság székházban befejezte tárgyalásait Kádár János és Nicolae Ceausescu. A zárótárgyalásokat csakúgy, mint az előző

⁸⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 17.: 1-2.

⁸⁵ Megjegyzés: A nagyváradi részleteket lásd bővebben: HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 17.: 1-3.

eszmecseréket szívélyes, őszinte légkör jellemezte. Mindkét fél termékenynek és gyümölcsözőnek értékelte a megbeszéléseket, amelyek megfeleltek az előzetes várakozásoknak, jól szolgálták a népeink közötti megértést, a két testvérpárt együttműködésének bővítését és hozzájárultak a két ország együttműködésének fejlesztéséhez.

A tárgyalások befejezése után Kádár János és Nicolae Ceausescu a megbeszélések eredményeit rögzítő közleményt írt alá. Az ünnepélyes aktuson jelen voltak a két vezető politikus kíséretének tagjai is. A kétnapos határ menti, baráti találkozó hivatalos programja ezzel befejeződött. A Központi Bizottság első titkára Nicolae Ceausescu társaságában nyitott gépkocsiban hajtattott a megyei pártbizottság székházából a nagyváradi pályaudvarra, ahol a búcsúztatásra a város több ezer lakója gyűlt össze. Kádár János szívélyes búcsút vett a román párt és állam vezetőjétől, a többi vezető román politikustól és a nagyváradi házigazdától, s különvonaton magyar idő szerint néhány perccel 6 óra előtt visszaindult Budapestre.”⁸⁶ Itt a Keleti Pályaudvaron fogadták.

A nagyváradi tárgyalás az újság leírásával ellentétben mégsem zajlott annyira baráti hangulatban. Rosta István interjúja szerint, arról is viták csaptak fel, hogy az eredeti szövegben az szerepelt: *„a nemzetiségek országainkban ne elválasztó tényezők legyenek, hanem összekötő kapocs szerepét töltsék be a két ország között.”*⁸⁷ Az *„összekötő kapocs”* kifejezést pedig *„híd”* szóhasználatra cserélték fel a román kb-főtítkár, Ilie Verdet utasítására. A már említett adatközlő a közlemény aláírásról a következőre emlékezett: *„Megszületett a kolozsvári magyar és a debreceni román főkonzulátusok megnyitásáról szóló jegyzőkönyv is, amelyet másnap, június 16-án írtam alá kollégámmal, Oancea román külügyminiszter-helyettessel. Ezt követően a főtítkárok is ellátták kézjegyükkel az elfogadott közös közleményt, amely ha nem is teljesen egyértelműen, tartalmazta a nemzetiségi kérdést is. A kétoldali kapcsolatok fejlesztési feladatait rögzítő emlékeztetőt a közlemény mellékleteként fogták fel, ezért nem írták alá.”*⁸⁸

A közlemény tartalmazta a magyar-román barátsági szerződést, a két konzulátus, a debreceni román és a kolozsvári magyar főkonzulátus megnyitását és olyan ügyeket, dolgokat, amely a magyar-román kapcsolathoz tartozik.

⁸⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 17.: 2.

⁸⁷ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13: 22.

⁸⁸ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13: 22.

27. kép A közlemény aláírása ⁸⁹

4. 5. A közlemény teljes szövege ⁹⁰

Közlemény Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozásáról

Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára és Nicolae Ceausescu, a Román Kommunista Párt főtitkára, a Román Szocialista Köztársaság elnöke között 1977. június 15-16-án baráti találkozóra került sor Debrecenben, a Magyar Népköztársaságban és Nagyváradon, a Román Szocialista Köztársaságban. Kádár Jánost és Nicolae Ceausescut a két város dolgozói, párt- és állami szerveinek képviselői szívélyesen üdvözölték. Kádár János és Nicolae Ceausescu őszinte, szívélyes, elvtársi légkörben megbeszéléseket folytatott. A tárgyalások eredményeiről a következő közleményt fogadták el.

A román fél részéről tájékoztatás hangzott el a Román Kommunista Párt XI. kongresszusa határozatainak, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építéséről, a Románia kommunizmus felé haladásáról szóló pártprogramnak a végrehajtásáról, valamint a román párt és állam külpolitikai tevékenységéről.

⁸⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 17.: 3.

⁹⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1977. VI. 17.: 2-3.

Magyar részről értékelték a Román Kommunista Párt vezette román népnek a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésében elért figyelemre méltó eredményeit, és további sikereket kívántak a Román Kommunista Párt XI. kongresszusa határozatainak valóra váltásához.

A magyar fél tájékoztatást adott arról, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa határozatai hogyan valósulnak meg a gyakorlatban, miként épül a fejlett szocialista társadalom a Magyar Népköztársaságban, milyen nemzetközi tevékenységet fejt ki a magyar párt és az állam.

Román részről nagyra értékelték a magyar nép sikereit, amelyeket a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével ért el a fejlett szocialista társadalom építésében, és újabb sikereket kívántak az MSZMP XI. kongresszusa határozatainak végrehajtásában.

A felek hangsúlyozták, hogy a magyar és a román nép érdekei közösek, céljaik azonosak a szocialista építőmunkában, a béke és a biztonság megszilárdításáért, a társadalmi haladásért folytatott harcban. A két ország barátságának erősítése, kapcsolatainak állandó fejlesztése szilárd alapokra épül.

Megelégedéssel húzták alá, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Román Kommunista Párt, a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság barátsága és együttműködése sikeresen fejlődik a marxizmus-leninizmus, a proletár internacionalizmus, valamint a szolidaritás, a jogegyenlőség, a belügyekbe való be nem avatkozás, a szuverenitás és nemzeti függetlenség, a kölcsönös tisztelet és előnyök, az elvtársi segítségnyújtás elvei alapján, az 1972-ben megkötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés szellemében.

Kiemelték a pártkapcsolatok meghatározó jelentőségét a két ország politikai, gazdasági, kulturális együttműködésének továbbfejlesztésében. Megerősítették elhatározásukat, hogy a két párt a jövőben is a pártközi kapcsolatok bővítésén és elmélyítésén munkálkodik.

A tárgyalások során megállapították, hogy a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság gazdasági kapcsolatai figyelemre méltóan fejlődnek, elsősorban az áruforgalom területén, amely a jelenlegi ötéves terv előirányzatai szerint több mint kétszeresére emelkedik az előző tervidőszakhoz képest. Eredmények születtek a nép- gazdasági tervek egyeztetésében Bizonyos előrehaladást sikerült elérni a gyártásszakosításban és a kooperációban. Mindehhez hozzájárult a magyar-román gazdasági együttműködési vegyes kormánybizottság tevékenysége is.

Hangsúlyozták, hogy még nagyok a lehetőségek a kétoldalú gazdaság' kapcsolatok bővítésére. Szükséges a KGST komplex programjából fakadó előnyök jobb kihasználása. Külön aláhúzták a gazdasági együttműködés korszerűbb formáinak jelentőségét, a termelési szakosítás és kooperáció lehetőségeinek feltárásával és kiaknázásával összefüggő feladatokat. Kifejezésre juttatták elhatározásukat, hogy a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság gazdasági fejlődése érdekében további erőfeszítéseket tesznek a szomszédságból fakadó kedvező adottságok jobb kihasználására.

A legfelsőbb szintű találkozó alkalmából aláírták az árucseré-forgalom bővítéséről szóló jegyzőkönyvet, a postai és távközlési együttműködési egyezményt, a kishatárforgalmi egyezmény módosításáról szóló megállapodást, a főkonzulátusok felállításáról szóló egyezményt, valamint az 1969-es vízügyi megállapodás meghosszabbításáról szóló egyezményt.

A felek megállapították, hogy a kulturális kapcsolatok kiszélesítése és továbbfejlesztése fontos szerepet tilt be a magyar és a román nép barátságának erősítésében, a kölcsönös megismerés és bizalom elmélyítésében, a haladó történelmi hagyományok ápolásában.

Megállapodás született arról, hogy továbbra is bővítik együttműködésüket az ideológia, a kultúra, az oktatás, a tudomány és a művészet területén, a magyar-román barátság és együttműködés előmozdítása érdekében. Ebben a vonatkozásban a két fél értékelte a magyar-román kulturális és történész vegyesbizottság tevékenységét is.

A felek egyetértően úgy értékelték, hogy a Román Szocialista Köztársaságban élő magyar nemzetiség és a Magyar Népköztársaságban élő román nemzetiség létezése a történelem alakulásának, a sok évszázados szomszédságnak a következménye, és a két ország baráti kapcsolatainak fejlesztésének fontos tényezője. A nemzeti kérdés igazságos, marxista-leninista megoldása a nemzetiségek jogegyenlőségének és sokoldalú fejlődésének biztosítása a két országban folyó szocialista építésnek, a népek közötti barátság, a magyar-román baráti kapcsolatok elmélyítésének lényeges eleme.

A felek egyetértettek abban, hogy ez a megoldás megfelel a marxizmus—leninizmus szellemének és a nemzeti kisebbségek jogai érvényesítésére, védelmére vonatkozó, az ENSZ által elfogadott nemzetközi normáknak is. A nemzetiségek – az illető országok állampolgárai – problémáinak megoldása a két ország mindegyikének belső ügye és felelőssége. Ugyanakkor hangsúlyozzák annak jelentőségét, hogy a két szomszédos állam nemzetiségei mind nagyobb mértékben töltsék be a híd szerepét a magyar és a román nép közötti közeledésben.

Megállapították, hogy kölcsönös a készség és a szilárd elhatározás, hogy tovább erősítik a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Román Kommunista Párt, a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság együttműködését minden területen, s szorosabbra fűzik barátságukat népeik és a közös szocialista ügy javára.

Széles körű véleménycserére került sor a tárgyalásokon a nemzetközi helyzet alakulásáról. Elégedetten állapították meg, hogy az utóbbi években állandóan növekedtek, és mind nagyobb befolyást »gyakorolnak a szocializmus, a társadalmi haladás és a béke erői. Hangsúlyozták, hogy kiemelkedő jelentőségű az a harc, amelyet a szocialista országok folytatnak a világ békéjéért, a társadalmi haladásért, a szocializmus győzelméért. Ugyanakkor hangsúlyozták annak jelentőségét, hogy az összes antiimperialista, demokratikus és haladó erők, a fejlődő, az el nem kötelezett országok hozzájárulnak a széles körű forradalmi, nemzeti és társadalmi átalakulásokhoz, a nemzetközi erőviszonyok kedvező változásához, az enyhülés és a megértés, a nemzetközi biztonság és együttműködés javára.

A Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság folytatja erőfeszítéseit a kedvező nemzetközi folyamatok visszafordíthatatlanná tételéért, az enyhülés elmélyítéséért, a békéért és a nemzetközi biztonságért Európában és az egész világon.

Aláhúzták, hogy a nemzetközi események menete igazolja a Varsói Szerződés tagállamai politikai tanácskozó testületé bukaresti ülészakán kidolgozott értékelések és állásfoglalások helyességét. Kiemelték, hogy a nyilatkozatban és a dokumentumokban szereplő javaslatok megvalósítása hozzájárulna földrészünkön a béke és a biztonság megszilárdításához, egyszersmind elősegítené a nemzetközi légkör javulását.

Magyarország és Románia határozottan sikraszáll a konkrét és hatékony leszerelés, különösen a nukleáris leszerelés mellett, szorgalmazza a fegyveres erők és fegyverzet csökkentését. Megerősítették azt a korábbi álláspontjukat, hogy helyeslik a szembenálló katonai tömbök egyidejű felszámolását. Üdvözlük az ENSZ közgyűlésének határozatát egy, az egész világra kiterjedő szerződés megkötéséről, amelynek célja a nemzetközi kapcsolatokban az erőszak alkalmazásáról való lemondás. Támogatják az ENSZ közgyűlése leszerelésnek szentelt rendkívüli ülészaka összehívását, és kifejezik reményüket, hogy ez az ülészak fontos lépés lesz a leszerelés előmozdításában és a leszerelési világkonferencia összehívásában.

A két ország az egységes egészet képező helsinki záróokmányban foglalt elvek tiszteletben tartásáért és az ott elfogadott ajánlások valóra váltásáért tevékenykedik. Megerősítették eltökéltségüket: tevékenyen közreműködnek a belgrádi találkozó munkájában

annak érdekében, hogy tényleges haladást érjenek el a biztonság erősítésében, a kölcsönösen előnyös együttműködés megszilárdításában és elmélyítésében az európai kontinensen. A két párt és ország szolidáris a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért, valamint az imperializmus, a gyarmatosítás és az újgyarmatosítás, a faji megkülönböztetés ellen küzdő népekkel.

Hangsúlyozták: a Közel-Keleten csak úgy érhető el igazságos rendezés és tartós béke, ha Izrael kivonja csapatait az 1967-ben megszállt összes arab területről, biztosítja a palesztin nép törvényes jogait, beleértve az önálló, független államalapítás jogát: és garantálják a térség minden államának függetlenségét, biztonságát.

Támogatják a nemzetközi konfliktusok békés úton történő igazságos rendezését a világ más térségeiben is. Sikraszállnak amellet, hogy növekedjék az Egyesült Nemzetek Szervezetének szerepe és hatékonysága az alapvető nemzetközi kérdések megoldásában, az ENSZ alapokmánya alapján.

A tárgyalásokon megállapították, hogy növekszik a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom ereje, befolyása. Megerősítették pártjaik határozott szándékát, hogy hozzájárulnak a kommunista és munkáspártok egységének további erősítéséhez a marxizmus-leninizmus elvei, az internacionalista szolidaritás, az önkéntes elvtársi együttműködés és a teljes jogegyenlőség alapján, tiszteletben tartva a különböző utak szabad megválasztásának jogát a haladó társadalmi átalakulásért és a szocializmus győzelméért vívott harcban.

Aláhúzták, hogy a berlini konferencia nagy jelentőségű a kommunista és munkáspártok törekvéseinek egyesítése szempontjából, a békéért, a biztonságért, az együttműködésért és a társadalmi haladásért folytatott küzdelemben.

A Debrecenben és Nagyváradon tartott baráti találkozó és megbeszélés, amely őszinte, szívélyes, elvtársi légkörben zajlott le, jól szolgálta a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Román Kommunista Párt együttműködésének bővítését. Minden területen hozzájárult a Magyar Népi köztársaság és a Román Szocialista Köztársaság együttműködésének fejlődéséhez, a szocializmust építő magyar és román nép barátságának, szolidaritásának erősítéséhez.

A látogatás során magyar részről megerősítették a Román Szocialista Köztársaság párt- és kormány- küldöttsége meghívását a Magyar Népköztársaságba. Román részről ezt köszönettel fogadták.

Nagyvárad, 1977. június 16.

Kádár János,

a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára

Nicolae Ceausescu,

a Román Kommunista Párt főtitkára,

a Román Szocialista Köztársaság elnöke

4. 6. Az 1977-es tárgyalás következményei

A főkonzulátusok megnyitásáról és a nemzetiségi kérdésekről még 1977 után is tárgyaltak a felek. Így 1978. VI. 26. és VII. 1. között Budapesten egyeztetett a két fél „*a magyar-román kettős állampolgárság eseteinek megoldásáról és a kettős állampolgárság keletkezésének megelőzéséről,*”⁹¹ amely egyezmény 1980 februárjában érvénybe lépett érvénybe.⁹²

A magyar főkonzulátus Kolozsvárott a Rakovita utca 16. szám alatt kezdte meg működését 1980. IV. 11-én.⁹³ Rosta István emlékezése szerint Debrecen először egy egyetem közeli villaépületet ajánlott fel a románoknak, akik azt elutasították, mert az átalakítás és a felújítás költségeit sokallták.⁹⁴ Nyul Imre helytörténeti kutató viszont cáfolta ezt az állítást, miszerint a magyar delegáció a románoknak a Simonyi út 4. számnál lévő Tankó villát ajánlotta fel, amit ezek után elfogadtak, majd később elutasították azt, az átalakítási költségek miatt.

Egy Naplócikk viszont máshogyan emlékezik erről: „*Nyár volt, forróság 1977. június 16-án délben. A román kormánydelegáció lassú menetben hajtatott végig a Simonyi úton a Nagyerdő felé. A vezérkocsiban ült Nicolae Ceausescu, a Román Kommunista Párt főtitkára. Ide, a Tankó villához érve egy szemtanú szerint megjegyezte: „Ez a szép ház kell nekünk konzulátusnak.”* Ennek a mondatnak a hatására a Tankó család majd fél évig hadakozott,

⁹¹ MAGYAR HÍRLAP 1978. VII. 2.: 4.

⁹² MAGYARORSZÁG 1985. III. 3.: 9.

⁹³ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22., illetve https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1g_kolozsv%C3%A1r_f%C5%91konzul%C3%A1tusa Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 11.

⁹⁴ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22.

hogy el ne vegyék tőlük az otthonukat...”⁹⁵ Végül két lakótelepi lakást ajánlottak a román főkonzulátus helyének, amelyeket később összevontak. Ezen épületek a Békessy Béla utca 10. szám alatt voltak.⁹⁶

A debreceni román főkonzulátust 1981. XII. 21-én nyitották meg, a főkonzul Debrecenben pedig Ioan Bochi lett.⁹⁷ A hivatali helyek életre hívásával mindkét fél elégedett volt, mindettől függetlenül 1984. XII. 31-én gazdasági okokra hivatkozva bezárták a debreceni román főkonzulátust majd Ceaușescu továbbra is folytatta a magyarok elleni elrománosítást és a falurombolásokat Erdélyben, amelynek kritikus időpontja 1988-ban tetőzött.⁹⁸ Ennek következtében a kolozsvári magyar főkonzulátust 1988. VI. 28-án zárták be a budapesti román nagykövetségen 1988. VI. 27-én lezajlott és az erdélyi falurombolás ügyében megtartott tüntetés miatt.⁹⁹ Kádár János Ceaușescut 1977-től soha többé nem hívta meg Magyarországra kivéve az 1986-os Varsói Szerződés budapesti tárgyalásának alkalmából.

5. Kádár János 1978-as látogatása Hajdú-Bihar megyében és Debrecenben

Kádár János Grósz Károly KB osztályvezetővel és Katona István KB osztályvezetővel együtt érkezett meg 1978. VI. 6-án este a Nagyállomásra, ahol „*Sikula György, a Hajdú-Bihar megyei pártbizottság első titkára, Postás Sándor, a debreceni városi pártbizottság első titkára, Szabó Imre, a megyei tanács elnöke és Ács István, a debreceni városi tanács elnöke fogadta.*”¹⁰⁰

Kisdobosok és úttörők virágcsokrot adományoztak az első titkárnak az általuk betanult szöveggel együtt: „*Hajdú-Bihar megye kisdobosai és úttörői nevében szeretettel köszöntjük Kádár János bácsit! Kívánjuk, érezze jól magát Debrecenben és megyénkben!*”¹⁰¹ Kádár János debreceni fogadása az 1960-as és 1977-es évekhez képest olyan szempontból újdonság

⁹⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1998. II. 19.: 4.

⁹⁶ NÉPSZABADSÁG 1992. VI. 13.: 22. illetve HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1996. XII. 28.: 1.

⁹⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1981. XII. 23.: 1.

⁹⁸ ROMÁNIAI MAGYAR SZÓ 1997. VII. 23.: 2., és MAGYARORSZÁG 1985. III. 3.: 9.

⁹⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1g_kolozsv%C3%A1ri_f%C5%91konzul%C3%A1tusa Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 11.

¹⁰⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 7.: 1.

¹⁰¹ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 11.

volt, hogy az úttörők és a magas helyi vezetők mellett megjelentek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hagyományos diákviseletbe öltözött fiataljai is, akik fanfárjukkal Debrecen város dalával a „*Debrecenbe kéne menni...*” nótával üdvözölték a vendégeket. „*A pályaudvaron és az állomás előtt, a Petőfi téren piros nyakkendős pajtások és több ezer debreceni lakos meleg szeretettel, nagy tapssal köszöntötte megérkezésekor Kádár Jánost.*”

¹⁰² Ekkor mivel nem szerette a luxust, a Kartács utcai Park Hotelben szállt meg.

28-29. kép Kádár János debreceni fogadása ¹⁰³

Másnap, 1978. VI. 7-én reggel a Perényi utca 1-es szám alatt lévő MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Pártbizottság székházához ment Grósz Károllyal és Katona Istvánnal. Itt „*Gazda László, az apparátus alapszervezeti titkára köszöntötte Kádár Jánost, majd Végh Lajosné osztályvezetőhelyettes virágcsokrot nyújtott át a Központi Bizottság első titkárának, aki ezután a megyei párt-végrehajtóbizottság tagjaival találkozott. Az ülésen Sikula György, a megyei pártbizottság első titkára beszámolt arról, hogy a megye lakosságának körében teljes az egyetértés a Központi Bizottság áprilisi ülésének határozatával, az előadói beszéddel. A helyzetértékelést reálisnak, a feladatokat megoldhatónak tartják. A megye munkásai, parasztjai és értelmiségi dolgozói elfogadják, helyeslik és cselekvően támogatják a párt politikáját. Kiegyensúlyozott jó társadalmi, politikai légkörben eredményesen dolgoznak a XI. kongresszus határozatainak végrehajtásán. Szabó Imre, a megyei tanács elnöke és Kónya*

¹⁰² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 7.: 1.

¹⁰³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 7.: 1.

István, a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektora a tanácsi munka tapasztalatairól, illetve a tudományos, felsőoktatási területen dolgozók tevékenységéről számolt be. Kádár János közvetlen szavakkal üdvözölte a párt-végrehajtóbizottság tagjait és köszönetet mondott a szívélyes fogadtatásért és a tájékoztatásért.”¹⁰⁴

30. kép Kádár János a megyei pártbizottságban¹⁰⁵

A pártbizottság után Kádár János Nádudvarra ment Sikula Györggyel, Szabó Imrével és Fazekas Károllyal. E helyen kíséreivel együtt megnézte a település főterét, majd az ország legnagyobb gazdaságát, a nádudvari Vörös Csillag TSZ-t látogatta meg, ahol az itteni vezetőkkel, valamint Szabó István TSZ elnökkel az élen megtekintették a pulykatelepet, az új vágóhíd és húsfeldolgozó üzemet valamint a kísérleti búzaparcellát.¹⁰⁶ Ezután díszebéd következett.

¹⁰⁴ Megjegyzés: Gazda László megyei politikusként a következő szavakkal üdvözölte a főtitkárt: „Kedves Kádár elvtárs! Örömmel, nagy szeretettel köszöntöm a Hajdú-Bihar megyei, és a Debrecen városi pártbizottságon dolgozó kommunisták nevében. Fontos és kiemelkedő számunkra ez a látogatás, mert kifejeződik benne a párt központi bizottságának, a politikai bizottságnak, és személy szerint Kádár elvtársnak a kitüntetett figyelve, a mi mindennapos munkánk iránt.” – Szöveg forrása: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12. továbbá HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 08.: 1.

¹⁰⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 1.

¹⁰⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 1.

31. kép Kádár János a nádudvari kísérleti búzaparcellán ¹⁰⁷

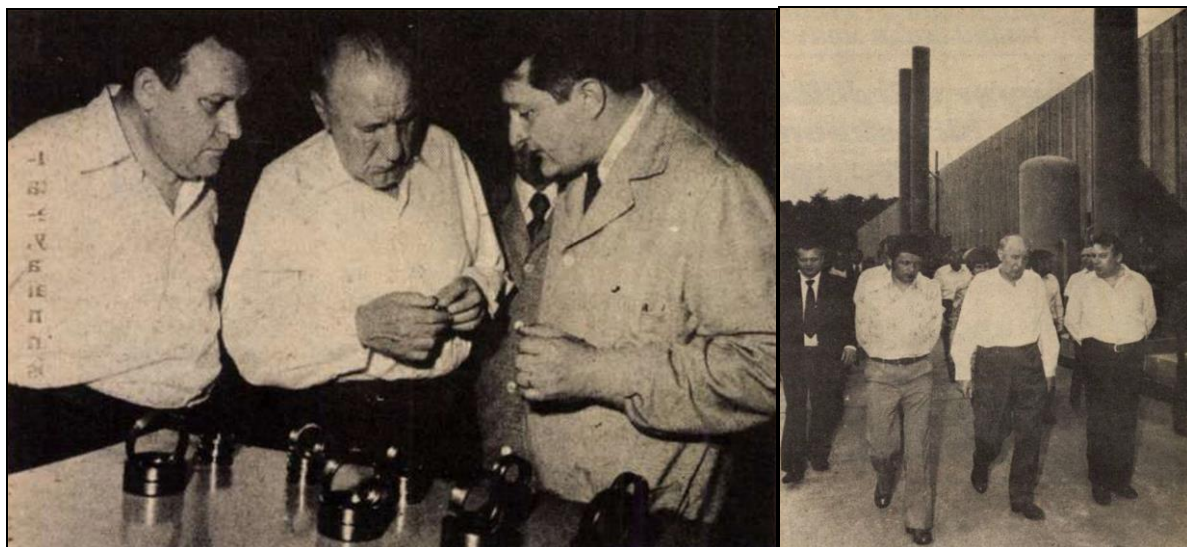
Délután visszatért Debrecenbe, ahol a Magyar Gördülőcsapágy Műveket látogatta meg. „Az üzem bejáratánál ünneplőbe öltözött, zászlókat lengető dolgozók sokasága fogadta a vendégeket, Postás Sándor, a városi pártbizottság első titkára, Fiák László vezérigazgató, Sziklasi Béla, a pártbizottság, Szilágyi Ervin, a vállalati szakszervezeti bizottság, Kummer István, a KISZ-bizottság titkára üdvözölték a Központi Bizottság első titkárát és kíséretét.” ¹⁰⁸

Az MGM vezérigazgatója beszédében kihangsúlyozta, hogy a gyárban nagy rekonstrukciót végeztek, és a tervgazdálkodás alapján végezték munkájukat, így 1980-ra az 1977-es 18,7 millió darabról 28 millióra kívánták növelni a termelést, továbbá szovjet alapokon szovjet szakemberek közreműködésével 1977. XI. 7-én át is adták a gyár a 12.600 négyzetméter alapterületű „nagysorozatgyártó” csarnokát. ¹⁰⁹

¹⁰⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

¹⁰⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 2.

¹⁰⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 2.

32-33. kép Kádár János az MGM-ben ¹¹⁰

Az MGM termékeinek külföldön is volt vevője, ahogy a vezérigazgató fogalmazott. Utána Sziklási Béla, az MGM pártbizottságának titkára mondott beszédet, majd Kádár meglátogatta a már említett „nagysorozatgyártó” csarnokot. ahol „...Szigetvári Gyula termelési főmérnök és N. N. Gromov, a moszkvai I. számú állami csapágygyár vezér- igazgatója köszöntötte a Központi Bizottság első titkárát, majd a nagysorozatgyártó csarnokban Kiss Ferenc üzemvezető kalauzolta a vendégeket, ismertette a korszerű gépek és berendezések működését. Az üzemlátogatás során Répási Lászlóné, a Ho Si Minh Szocialista Brigád vezetője köszöntötte Kádár Jánost, s kérte, írjon emléksorokat a brigádnaplóba. „Szívből üdvözlöm a vállalat kiváló brigádjának vezetőjét és minden tagját. Jó egészséget és sikereket kívánunk mindannyiójuknak” – írta a brigád naplójába a Központi Bizottság első titkára.” ¹¹¹

Kádár János ezután a sajtoló és kovácsüzemet látogatta meg, ahol Hajzer Péter, a pártalapszervezet titkára és Cabán Béla gyáregységvezető ismertette meg vele az ott folyó munkálatokat. A vezető itt beszélgetett a gyár alkalmazottaival ahol meghallgatta a gyártási folyamatokat, majd a látogatás befejezéseként a munkáskollektívák résztvevőivel, szocialista brigádvezetőkkel, brigádtagokkal, kiváló dolgozókkal, a telep KISZ-tagjaival és vezetőivel, az üzem párt- és társadalmi szervezeteinek képviselőivel találkozott s meghallgatta a termelés hétköznapjait, eredményeit illetve gondjait.

¹¹⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 1-2.

¹¹¹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 8.: 2.

34. kép Kádár János pohárköszöntőt mond ¹¹²

Kádár János a Magyar Filmhíradóban a következőként mesélt a GÖCS-nél szerzett tapasztalatairól: *„A szocialista brigádvezetőkkel való találkozó, ahol én hallgattam és figyeltem, az igazgató elvtárs bevezette, és vele együtt összesen tizennégy ember felszólalását hallgattam végig 50 perc alatt. És értelmesen fejezték ki magukat, és mindegyik mondott valamit.”* ¹¹³

Az MGM látogatása után este Kádár az Arany Bika Szálló különtermében vacsorázott a megye tudományos, kulturális, művészeti életének főbb személyiségeivel, valamint párt-, állami és tömegszervezeti-, továbbá szocialista brigádvezetőivel, ahol vezetőként pohárköszöntőt is mondott. A vacsorán a következő élcés diskurzus hangzott el a filmhíradó alapján Bognár Rezső akadémikus, a Kossuth Lajos Tudományegyetem tanszékvezető tanára, országgyűlési képviselő és Kádár János között:

Bognár Rezső: *„Mélyen tisztelt Kádár elvtárs! Engedje meg, hogy a város és a megye értelmiségi dolgozói nevében őszinte tisztelettel, és igaz, meleg szeretettel üdvözöljem önt, és megköszönjem, hogy módot adott arra, hogy a város és a megye értelmisége is találkozhat önnel, és hogy módunkban lesz eszmecserét folytatni számunkra fontos, de talán az országunk szempontjából is fontos kérdésekről.”* ¹¹⁴

¹¹² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 10.: 3.

¹¹³ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

¹¹⁴ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

Kádár János: *„Bocsánatot kell kérném, mert a vacsora szervezőit nem egészen pontosan értem, hogy vacsorázni ültünk össze, vagy ülést tartani. Én is kaptam egy meghívót, ott vacsora volt írva, ahol hát persze régi magyar szokás szerint, hát azért pár szót természetesen szólunk, de talán ilyen részletesebb tárgyalásokba most ne bocsátkozunk. Bognár akadémikus azt mondta, hogy néha türelmetlenül fognak ösztökélni minket, hogy a programnyilatkozatba vallott célunkat hát érvényesítsük már, hát akkor én is azt mondom, hogy kölcsönösen ösztökéljük egymást.”*¹¹⁵

Kádár, Grósz és Katona 1978. VI. 8-án reggel aztán meglátogatták az újkerti lakótelepet Sikula György, Postás Sándor, Szabó Imre és Ács István kíséretében. A vendégeket a tömbök előtt köszöntötték a panelházakat készítő Hajdú megyei Állami Építőipari Vállalat vezetői, Seres György vezérigazgató, valamint Pataki Gyula, a pártbizottság titkára.¹¹⁶

35. kép Kádár János a Hajdú megyei Állami Építőipari Vállalat vezetőivel¹¹⁷

¹¹⁵ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

¹¹⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1.

¹¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINGRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

A 14 emeletes és 112 lakásból álló panelházak közül az egyikbe mentek fel. A tetőn megnézték az akkor 2 éve épült Vénkerti lakótelepet, a kivitelezés alatt álló Újkertet, valamint a látogatás helyszínén volt a tervezett utóbbi lakótelep makettje is. Ahogy Seres György elmondotta: az építés „...két esztendővel ezelőtt kezdődött, és jelenleg ezer építőipari munkás dolgozik a város legnagyobb lakótelepének az építkezésén. A két esztendő alatt összesen 2300 lakás került itt tető alá, s ebből 1700-at már átadtak, beköltöztek lakóik. Az V. ötéves terv végéig mintegy 7500 lakás, valamint iskolák, óvodák, bölcsődék és nagy bevásárlónegyed épülnek fel az új városrészben, amelynek makettjét a helyszínen mutatták meg a Központi Bizottság első titkárának. Arról is számot adott Seres György, hogy eddig a vállalat összesen 12 ezer házigyári lakást épített és adott át Debrecenben, és továbbra is elsőrendű feladatuknak tartják a lakásépítkezési célkitűzések maradéktalan megvalósítását.”¹¹⁸

Nyul Imre helytörténész kutatásai alapján egy anekdota is született ekkor: Kádár János a pártvezetőkkel és az építővállalat első embereivel tanulmányozta a makettet. Amikor megmutatták, hogy a lakótelepen lesz iskola is, erre a pártvezér azt kérdezte: Az iskolában uszoda is lesz? Seres György pedig egy határozott igent mondott rá, míg a többi tillető a száját húzogatta, mivel nem terveztek uszodát az iskola mellett. A beégő, de jószándékú anekdotától függetlenül az iskola mellé a „jószándék jeleként” mégis megépítették a szóban forgó uszodát, amely ma is működik a Lehel utca 18. szám alatt.

36-37. kép Kádár János a tervezőkkel tanulmányozza az 1980-ra tervezett újkerti lakótelep makettjét¹¹⁹

¹¹⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1.

¹¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINGRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12. és HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1.

Azután gyalog a Vénkerti lakótelepre látogattak, ahol 1978-ra 3500 lakást húztak fel. Az utcai járókelők és az itt lakók köszöntötték Kádárt, akinek egy szál virágot is ajándékoztak, majd a Sínai Miklós utcán rövid műsorral a vénkerti óvodások köszöntötték őt. Azután a Vénkerti Általános Iskolát látogatták meg ami az újság szerint a legszebb és a legmodernebb volt ekkor a városban, amely 24 tantermével 1400 tanulót is képes volt befogadni.

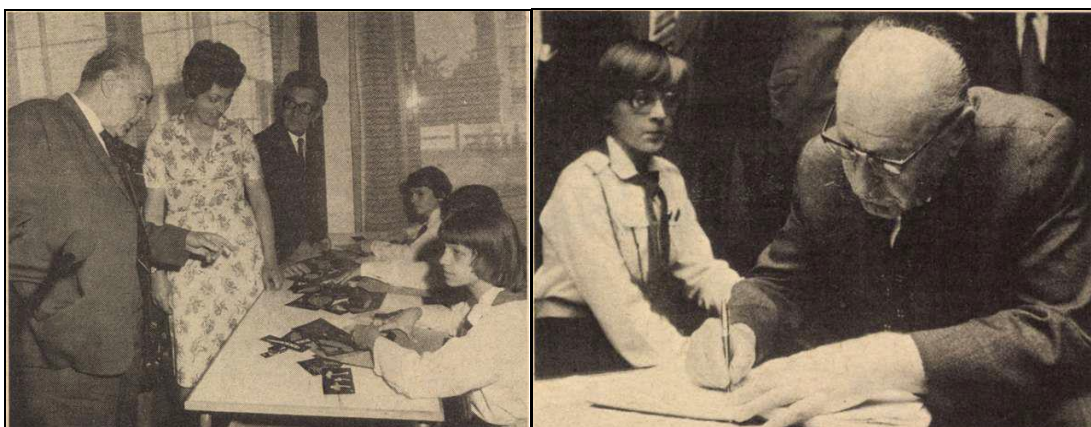
38-39. kép Kádár János a Vénkertben ¹²⁰

„Az oktatási intézet bejárata előtt Pernyei András igazgató, a tantestület tagjai és az iskolások köszöntötték Kádár Jánost, majd szíves szóval kalauzolták, mutatták meg az uszodát, a tornacsarnokot – ahol rögtönzött tornabemutatót is tartottak az iskola tanulói –, a tantermeket, a konyhát és az étkezdét. A tanintézet előcsarnokában Kádár János látogatásának tiszteletére kiállítást rendeztek az iskola életéből. A látogatás záróakkordjaként azt kérték Kádár Jánostól, hogy mint minden itt járt vendég, írjon néhány sort az iskola vendégekönyvébe. A kérésnek a Központi Bizottság első titkára készségesen tett eleget. „Üdvözlöm a Vénkerti Általános Iskola pedagógusait és tanulóit. Kívánom, hogy ebben az új, nagyszerűen felszerelt tanintézetben sok egészséges, az életbe jól induló, szocialista hazánkhoz hű fiatalot neveljenek” – írta a vendégekönyvbe Kádár János.” ¹²¹

Azután a Református Kollégiumhoz mentek, ahol Bartha Tibor, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, az Elnöki Tanács tagja, valamint a kollégium vezetői üdvözölték őt. Érkezésekor a Nagytemplomban lévő Rákóczi harangot húzták meg.

¹²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINGRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

¹²¹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1.

40-41. kép Kádár János a Vénkerti Általános Iskolában és annak emlékkönyvének írásánál ¹²²

Bartha Tibor elmesélte a kollégium történetét. Az újság kiemelte a kollégiummal kapcsán, hogy „*az elmúlt több mint egy évtizedben a kormányzat – az Állami Egyházügyi Hivatal útján – 40 millió forintot biztosított az ősi kollégium épületének megmentéséhez, restaurálásához.*” ¹²³ Ez akkor az elmúlt évben fejeződött be és a renoválás 50 millió forintba került. Kádár János és kísérete az oratóriumot is meglátogatták. Itt a kollégium diákjai a vezető jelenlétében virágcsokrot helyeztek el az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Kormány megalakulásának emlékére, valamint megkoszorúzták Kossuth Lajos padját a 1848-49-es forradalom és szabadságharc emlékére.

A látogatás záróakkordjaként Kádár János emléksorokat írt a kollégium évkönyvébe, amelyben az első beírás Széchenyi Istvántól származik. „*Örülök, hogy mostani Hajdú megyei látogatásom során eljöttem ide, a debreceni református kollégiumba, amely nemcsak a magyar református egyház kultúrtörténetének nevezetes intézménye, hanem itt tiszteleghet minden hazánkfia az 1848— 49-es szabadság, és 1944-es újkori történelmünk függetlenségi aktusainak emlékhelyei előtt. Kívánom, hogy neveljenek itt is sok dolgos és hű hazafit a szocializmust építő népünk sorainak további gyarapítására és boldogulására.*” Az emléksorok beírása után Bartha Tibor meleg szavakkal köszönte meg a látogatást, amelyre a Központi Bizottság első titkára szintén hasonló meleg és baráti szavakkal válaszolt.

¹²² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1., és HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 10.: 3.

¹²³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1.

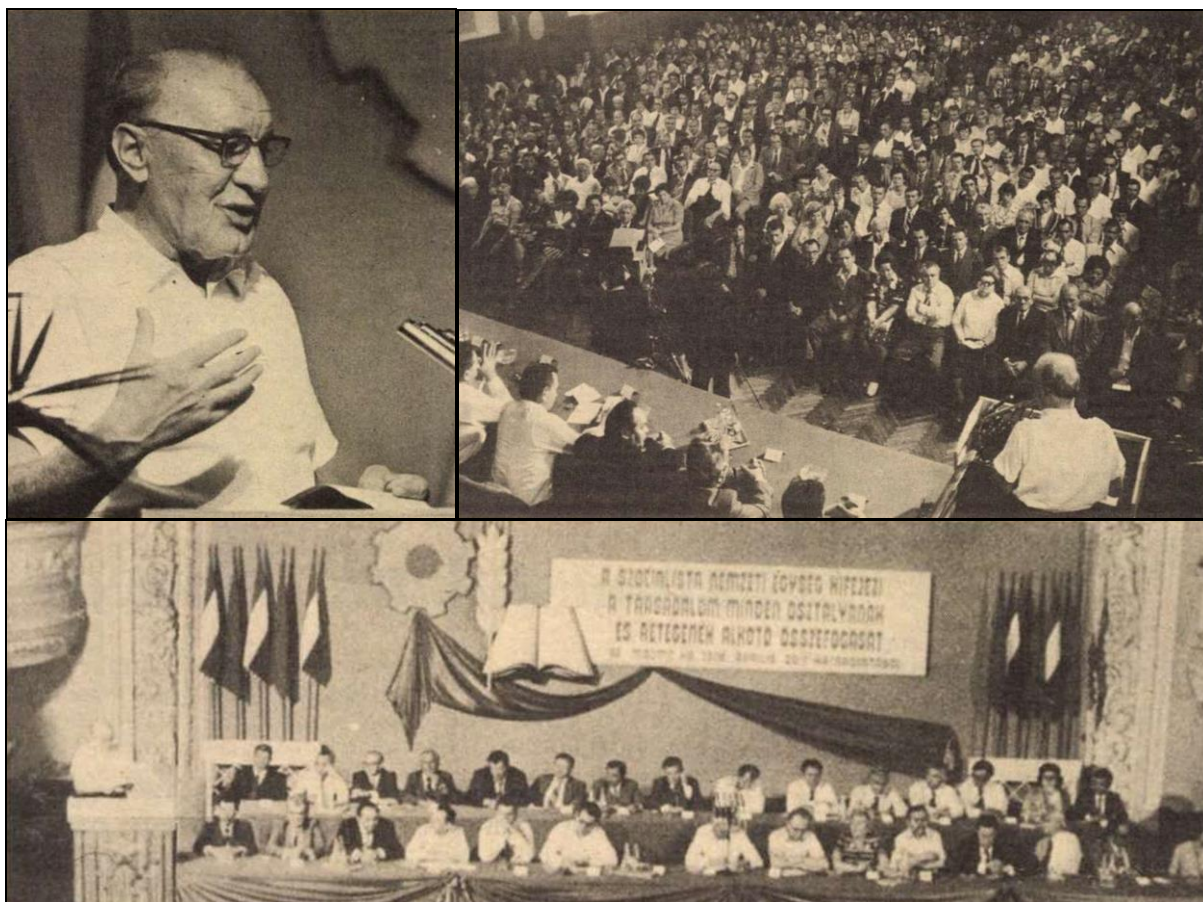

42-45. kép Kádár János a Református Kollégiumban és a kollégium vendégkönyv írásánál, továbbá úton az aktívagyűlés felé¹²⁴

Ezek után gyalog mentek az Arany Bika Szállóhoz, ahol a Bartók teremben megyei aktívagyűlést tartottak. *„A megyei és a városi pártbizottság nevében Postás Sándor, a Debrecen városi Pártbizottság első titkára köszöntötte a megyei aktíva résztvevőit, az elnökségben helyet foglaló Kádár Jánost, az MSZMP Központi Bizottságának első titkárát, Katona Istvánt és Grósz Károlyt, a Központi Bizottság osztályvezetőit, a párt-, állami, tömegszervezetek vezetőit, a termelőmunkában élenjáró dolgozókat.”*¹²⁵ Először Sikula György mondott beszédet, amelynek témája a *„Sikereink forrása a párt politikája”* volt.

¹²⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 1., HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 10.: 3., továbbá <http://debrecenikepeslapok.blogspot.com/2016/01/kadar-janos-az-ujkertben-1978.html> és <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-d3VDVXF6S0NUUkVISEMrNGJob0IIQT09> A letöltés ideje: 2021. XI. 18.

¹²⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 2.

46-48. kép Kádár János a Bartók teremben megrendezett megyei aktívaülésen ¹²⁶

Azután Kádár János mondott beszédet, amely kijelentette, hogy az országban dolgozók munkája a XI. kongresszus alapján megjelölt irányba folyik. Beszédében a látogatásai alapján dicsérte a megyét, továbbá szocialista szellemben az országos és megyei munkaerő és gazdaság sikeréről, valamint a munka fontosságáról beszélt. Emellett beszédében kihangsúlyozta, hogy „*az MSZMP a nemzetközi kommunista mozgalom részeként aktív internacionalista tevékenységet folytat*” amely a helyes utat, a marxista-leninista útvonalat kell követni a szocialista táboron belül. ¹²⁷ Beszélt a KGST működésének sikeréről és a szocialista tagállamok közti árucseréről, köztük a Kínával folyó kereskedelemről is. ¹²⁸ Kádár János 1978-as debreceni és nádudvari látogatásáról távozásra után a mozikban egyébként 10 perces filmet adtak le a Magyar Filmhíradó jóvoltából.

¹²⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 2-3.

¹²⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 3.

¹²⁸ Megjegyzés: A teljes szöveget lásd: HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 2-4.

49. kép Búcsú Debrecentől ¹²⁹

¹²⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 4.

A felvételen a következő mondatok hangzottak el Kádár János beszédéből a fiatalok helyzetével kapcsolatban. *„Szükséges az ifjúsággal való megfelelő foglalkozás, mer amikor általában a párt nagy energiával és figyelemmel törődik azzal, hogy társadalmunk szocialista vonásai erősödjenek, és ilyen értelemben, és ilyen módon dolgozunk a felnőtt lakosság körében, akkor, ha azt kívánjuk, hogy a szocialista társadalom vonásai erősödjenek, akkor azokkal is foglalkozni köll, akik mihamar néhány éven belül ugye, az idősebb nemzedék nyomdokaiba lépnek. Különben egy törés állhat be.*

*Itt, én gondolom ilyen nem lesz nálunk, de a megfelelő mértékben foglalkozni kell a fiatalokkal. És nagyon könnyű tulajdonképpen a fiatalokkal szót érteni, hogyha a fölnőtt emberek vagy akár az idősebb emberek is visszagondolnak arra, hogy ők milyenek voltak, amikor fiatalok voltak. Minden sürgős volt, mindent komolyan vettek, az öregeket hát kritikusan nézték, és azt mondja minden fiatal, hogy majd ő megmutatja, hogy hogyan kell a világot formálni és alakítani. Mi azt mondjuk, hogy helyes, de a világnak szocialistának kell lenni, és ők, majd ha tudják, akkor még szebb szocialista gyakorlatot építsenek ki, semmiféle irigység bennünk ilyen tekintetben nincsen.”*¹³⁰

Kádár János beszéde után Postás Sándor zárta be az aktívaülést, majd a zászlódíszbe öltözött Nagyalomásra mentek vissza Katonával és Grósszal együtt, ahol *„Sikula György, Postás Sándor, Szabó Imre, a megyei tanács elnöke és Ács István, a Debrecen városi Tanács elnöke búcsúztatta.”* őket.¹³¹ Az esti órákban érkeztek meg Budapestre.¹³²

6. Középpontból kikerülve: Kádár János 1984-es látogatása

A vezető utolsó hivatalos látogatása 1984. XII. 21-én zajlott le. Ekkor a Minisztertanáccsal, az Elnöki Tanáccsal és az Országgyűlés képviselőivel a párt nevében megemlékezőként érkezett a cívisvárosba, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány és az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának negyvenedik évfordulójára emlékezzenek. *„December 21-én délelőtt fél tizenegyet mutatott az óra, amikor az állami és pártvezetőket, az Ideiglenes Nemzetgyűlés 40. évfordulójára Debrecenbe érkező vendégeket szállító különvonat begördült a Nagyalomásra.*

¹³⁰ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

¹³¹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. VI. 9.: 4.

¹³² <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

A peronon, melynek vörös szőnyegére először Kádár János, az MSZMP Központi Bizottságának első titkára szállt le, a magas rangú vendégeket Sikula György, az MSZMP KB tagja, az MSZMP Hajdú-Bihar megyei Bizottságának első titkára, dr. Szabó Imre, a Hajdú-Bihar megyei Tanács elnöke, dr. Postás Sándor az MSZMP Debrecen városi Bizottságának első titkára, dr. Ács István, a Debrecen városi Tanács elnöke, dr. Kolozsvári Lajos, a Hazafias Népfront Hajdú-Bihar megyei Bizottságának elnöke és dr. Varga Pálné, a Hazafias Népfront Debrecen városi Bizottságának elnöke fogadta és köszöntötte. A vendégek kezet fogtak vendéglátóikkal, miközben úttörők szaladtak hozzájuk, piros szegfüket nyújtva át.”¹³³

50. kép Az úttörők Kádár Jánost köszöntik a Nagyállomáson¹³⁴

¹³³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

¹³⁴ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

51. kép A Politikai Bizottság tagjai a Nagyállomás előtt ¹³⁵

„A Nagyállomás előtti buszmegállóban állt az a busz is, melyre Kádár János s a többi vendég felszállt, hogy az Aranybika Szállóhoz vigye őket. Az úton végig, akárcsak az állomás előtt, a debreceni lakosok tízezrei álltak a kimondottan csípős hideg ellenére is, tapsal üdvözölték az elhaladó járműveket, hogy a vendégek érezzék: szeretettel fogadják őket Debrecenben. Mintegy negyedóra telt el a megérkezéstől számítva, s már jöttek laza csoportokban a különvonat utasai a Kossuth térre, felálltak a Debrecen felszabadulására emlékeztető, szoborcsoport mellé. Legvégül érkeztek állami és pártvezetőink [sic!].”¹³⁶

„A díszszázad parancsnoka pontosan 11 órakor tett jelentést Losonczy Pálnak, az Elnöki Tanács elnökének, aki Oláh István vezérezredes, honvédelmi miniszter kíséretében ellepett az alakulat előtt. A magyar és szovjet himnusz csendült fel ezután, melyeknek most emelkedettebb jelleget adott a negyven évvel ezelőtti napokra való emlékezés. Az Ideiglenes

¹³⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

¹³⁶ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

52. kép Kádár János az MSZMP KB első titkára és Lázár György, a Minisztertanács elnöke az ünnepségekre megérkezve az Aranybika előtt szálltak ki a buszból ¹³⁷

Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Kormány megalakulásának 40. évfordulójára és a hazáért vérüket áldozó hősök emlékére helyezett koszorút a debreceni felszabadulási emlékmű talapzatára elsőnek Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke és dr. Trautmann Rezső, az Elnöki Tanács elnökhelyettese az Elnöki Tanács nevében; Kádár János és Sikula György az MSZMP Központi Bizottsága nevében, Lázár György, a Minisztertanács elnöke és dr. Köpeczi Béla művelődési miniszter a Minisztertanács nevében; Sarlós István, az országgyűlés elnöke és Cservenka Ferencné, az országgyűlés alelnöke az országgyűlés nevében.

¹³⁷ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 23.: 3.

Elhozták koszorúkat a baráti országok budapesti nagykövetségei, országaik képviselőiben: Vlagyimir Bazovszkij, a Szovjetunió, Boncso Mitev, a Bolgár Népköztársaság, Milovan Zidar, Jugoszlávia és Nicolae Veres, a Román Szocialista Köztársaság nagykövete, valamint kíséretükben V. Sz. Zotov ezredes, Alekszander I. Decsev vezérőrnagy. Mariján Mozgon ezredes és Ioan Todericiu ezredes, a nagykövetségek katonai és légügyi attaséi. A társadalmi és tömegszervezetek nevében Pozsgay Imre, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának főtitkára, Gáspár Sándor a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke, Hámori Csaba, a KISZ Központi Bizottságának első titkára, Padányi Mihály, a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének elnöke. Apró Antal, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság elnöke koszorúzott.

A fegyveres testületek nevében Oláh István vezérezredes, honvédelmi miniszter, dr. Horváth István belügyminiszter és Borbély Sándort a Munkásőrség országos parancsnoka helyezte el koszorút az emlékműnél. Az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet déli hadseregcsoporthoz, nevében Konsztantyin Kocsetov vezérezredes, a déli hadseregcsoporthoz parancsnoka és Anatolij Makunyin vezérőrnagy, a déli hadseregcsoporthoz, katonai tanácsának tagja koszorúzott. Magyar József, az MSZMP megyei bizottságának titkára, dr. Szabó Imre, dr. Postás Sándor és dr. Ács István az MSZMP Hajdú-Bihar megyei és városi bizottságai, illetve tanácsi testületi képviselőik helyetk el koszorút.

Ezután debreceni üzemek, intézmények vezetői, dolgozói hozták el virágcsokraikat és tették az emlékmű talapzatára, a koszorúk mellé: a MÁV debreceni pártbizottsága, a Debrecen városi Tanács, az OTP megyei igazgatósága, a Magyar Gördülőcsapágy Művek, a MEDICOR debreceni gyára, a MÁV Járműjavító, a Hajdú megyei Állami Építőipari Vállalat, a debreceni városi és a megyei szolgáltató vállalatok, az ipari szövetkezetek, a Debreceni Orvostudományi Egyetem, a Debreceni Agrártudományi Egyetem, a Debreceni Postaigazgatóság, a Közúti Építő Vállalat, a Debreceni Konzervgyár, a Debreceni Dohánygyár, a Húsipari Vállalat, a Baromfi-feldolgozó Vállalat, a kereskedelmi dolgozók pártbizottsága, a Debreceni Kötöttárugyár, a Debreceni Ruhagyár, a BIOGAL, a lakóterületi pártvezetőségek, a Kossuth Termelőszövetkezet és az általános iskolai pártbizottság képviselői. A koszorúzási ünnepség végén, az Internacionálé elhangzása és a díszszázad elvonulása után, a vendégek együtt mentek a Református Kollégiumba.”¹³⁸

¹³⁸ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

53-55. kép Megemlékezés a város Felszabadítási Emlékművénél, ahol Kádár János a párt nevében koszorút helyezett el ¹³⁹

„Déli tizenkét órára megteltek a Református Kollégium oratóriumának padsorai. A helyet foglalók közül többen ezelőtt negyven évvel is ott ültek a történelmi nemzetgyűlés képviselőjeként. Most velük együtt ünnepeltek a párt, állami, társadalmi szervek jelenlegi országos és megyei vezetői, ott voltak a tudományos, irodalmi, művészeti élet kiemelkedő egyéniségei, a magyarországi egyházak képviselői és sokan azok közül, akik az eltelt negyven

¹³⁹ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 2.

esztendő során vállaltak kiemelkedő feladatokat az ország, a szocializmus építésének munkájából. Részt vettek az ünnepségen az európai szocialista országok budapesti nagykövetségeinek vezetői, ott volt megyénk testvérköztársaságából érkezett vendégünk, Pjatrasz Griskjavicsusz, a Litván Kommunista Párt Központi Bizottságának első titkára is.

Minden megyéből két-két országgyűlési képviselő érkezett az ünnepségre, amelyre megyénk valamennyi képviselője hivatalos volt. Láttunk az ünneplők között jó néhány régi ismerős arcot is, azokét, akik 1944 decemberében az országgyűlés megszervezéséért, feltételeinek megteremtéséért fáradoztak.”¹⁴⁰ Az ünnepséget Sarlós István nyitotta meg, majd beszédet mondott Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke, Bognár József akadémikus és veterán, Dr. Kolozsvári Lajos veterán és a fiatalok nevében Koósné Török Erzsébet párttag.¹⁴¹

56. kép Megteltek a történelmi nevezetességű hely padsorai is¹⁴²

¹⁴⁰ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 1.

¹⁴¹ Megjegyzés: Beszédeiket lásd: HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 2-5.

¹⁴² HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22.: 3.

„Az oratóriumban tartott ünnepség Sarlós István zárszavával és a Szózat hangjaival ért véget. A kora délutáni órákban az Országgyűlés, a Miniszter- tanács és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa fogadást adott az ünnepség résztvevőinek az Aranybika Szállóban. Debrecen vendégei délután négy órakor szálltak ismét a különvonatra, amellyel visszautaztak a fővárosba. A Nagyállomáson a megye és a város vezetői búcsúztatták Kádár elvtársat és az ünnepi program többi résztvevőjét.”¹⁴³ Kádár János szerepe az 1978-as látogatásakor másodrendűnek volt tekinthető, mivel ünnepségen beszédet sem tartott. A megemlékezésről a Magyar Filmhíradó dokumentumfilm jelleggel egyaránt közvetített az Ideiglenes Nemzetgyűlésről.¹⁴⁴

57-62. kép Kádár János az ünnepségen¹⁴⁵

¹⁴³ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984.XII.22: 5.o.

¹⁴⁴ <https://filmhivadokonline.hu/watch.php?id=22937> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

¹⁴⁵ HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1984. XII. 22., illetve HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ 1978. XII. 23.

7. Epilógus

Kádár János debreceni látogatásainak legtöbbje országimázs építő jelleggel bírt, így érdeklődött a város lakossága, dolgozói iránt, valamint szemügyre vette a helyi párt szervezet működését és nyomon követte a város fejlődését is. Az 1984-es látogatásakor viszont csak képviselőként és megemlékezőként volt jelen.

Látogatásának legemblematikusabb pillanata azonban mégis az 1977-es magyar-román kettős találkozó volt, különös tekintetben az erdélyi magyarok ügyében folyó tárgyalások okán. Ez a diplomáciai tárgyalás viszont csak fél eredményeket hozott, mivel a kolozsvári magyar főkonzulátus újbóli megnyitása után a román diktátor tovább folytatta az erdélyi magyarok terrorizálását, amely a konzulátus 1988-as bezáráshoz vezetett, emellett a debreceni román hivatali hely működése is tiszavirág életű volt, mivel kihasználatlansága miatt az hamar bezárt. A kolozsvári magyar főkonzulátust pedig csak a rendszerváltás után 1997-ben nyitották meg újra.

Forrásjegyzék

FILMHÍRADÓK ONLINE

- 1949 *A Habsburg-ház trónfosztásának évfordulóján tartott gyűlés a debreceni Nagytemplomban.* <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9898>
Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1946 *A Szociáldemokrata Párt debreceni nagygyűlése.* <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=6176> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1985 *Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulására emlékeztek Debrecenben.* <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22937> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1977 *Kádár – Ceausescu találkozó Debrecenben és Nagyváradon.* <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=21951> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1978 *Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=22111> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

YOUTUBE

- 1990 *Az aranyajtók rejtekében (A román diktátor hétköznapijai).* <https://www.youtube.com/watch?v=vKODPjE3SD4> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1978 *Kádár János Debrecenben.* <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w>
- 2019 *Magyar félmúlt Törvénytelen szocializmus. Ávósok.* <https://www.youtube.com/watch?v=gvr93sGHLKo> A letöltés ideje: 2021. III. 3.
- 2011 *Marosvásárhely Fekete Márciusa. I.* <https://www.youtube.com/watch?v=j4N5AJEWRgU> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 1977 *Video Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Ungaria.* Megjegyzés: A videót törölték a YouTube-ról. A letöltés ideje: 2018. V. 29.

Irodalomjegyzék

BAJA KÁROLY

- (é. n.) *A kisvasút rövid története.* <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidampar-ki-kisvasut.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

BALOGH TAMÁS ZOLTÁN

- 2021 *Úttörővasutak zsebkönyve.* Cívisporta Kiadványok V. In: BALOGH LÁSZLÓ (Szerk.): Cívisporta kiadó. Debrecen. 1-147.

DEBRECENI KÉPESLAPOK

- 2016 *Kádár János az Újkertben (1978.)* <http://debrecenikepeslapok.blogspot.com/2016/01/kadar-janos-az-ujkertben-1978.html> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

FARKAS JÓZSEF GYÖRGY

- 2019 *Az újságíró archívumából (Kulisszatitkokkal): Kádár – Ceausescu találkozó 1977.* <https://infovilag.hu/az-ujzagiro-archivumabol-kulisszatitkokkal-kadarceausescu-talalkozo-1977/> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

HAJDÚ-BIHARI NAPLÓ

- 1960 *Felavatták a felszabadulás tiszteletére készített szökőkutat Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 81. szám. 1960. IV. 6. 6.
- 1960 *Megnyílt a debreceni Ludas Matyi Vidámpark.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 102. szám. 1960. V. 1. 12.
- 1960 *A dolgozók tisztelete és szeretete övezte Kádár János elvtársat debreceni látogatása alkalmával.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 113. szám. 1960. V. 14. 1-2.

- 1960 „Egyenes úton járunk, előrehaladásunk üteme csak rajtunk múlik.” Kádár János elvtárs debreceni beszéde. Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 114. szám. 1960. V. 15. 1., 3.
- 1972 Magyar párt- és kormányküldöttség utazott Romániába. Hajdú-Bihari Napló. XXIX. évfolyam 47. szám. 1972. II. 25. 1-2.
- 1977 Kádár János Debrecenben. Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 139. szám. 1977. VI. 15. 1.
- 1977 Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozója Debrecenben. Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 140. szám. 1977. VI. 16. 1-3.
- 1977 Befejeződtek Kádár János és Nicolae Ceausescu megbeszélései. Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 141. szám. 1977. VI. 17. 1-3.
- 1978 Kádár János Hajdú-Bihar megyei látogatásra Debrecenbe érkezett. Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 132. szám. 1978. VI. 7. 1.
- 1978 A megye dolgozói cselekvően támogatják a párt politikáját: Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében. Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 133. szám. 1978. VI. 8. 1-2.
- 1978 „A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.” Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében. Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 1-4.
- 1978 Sokáig emlékezetes marad. Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 135. szám. 1978. VI. 10. 3.
- 1981 A debreceni román főkonzulátus megnyitása. Hajdú-Bihari Napló. XXXVIII. évfolyam 300. szám. 1981. XII. 23. 1.
- 1984 Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján. Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 1-5.
- 1984 A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója. Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 3.

1996 *Újra nyitják a debreceni román főkonzulátust.* Hajdú-Bihari Napló. LIII. évfolyam 302. szám. 1996. XII. 28. 1.

1998 *Simonyi út – Villa- és hársfasor.* Hajdú-Bihari Napló. LV. évfolyam 42. szám. 1998. II. 19. 4.

HUSZÁR TIBOR

2001 *Kádár János politikai életrajza 1912-1956.* I-II. kötet. In: SÍPOS LEVENTE (Szerk.): Szabad Tér Kiadó - Kossuth Kiadó. Budapest. 1-789.

INDEX. HU

2009 *Ceausescu Debrecenben, Kádár Nagyváradon 1977.* https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2009/06/16/1977_magyar-roman_targyalasok_debrecenben_majd_nagyvaradon/ Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

MAGYAR HÍRLAP

1978 *Magyar - Román tárgyalások: kettős állampolgárságok.* Magyar Hírlap. XI. évfolyam 154. szám. 1978. VII. 2. 4.

MAGYARORSZÁG

1985 *Magyar-Román kapcsolatok: Közös érdekek alapján.* Magyarország. XXII. évfolyam 9. szám. 1985. III. 3. 9.

NET.JOGTAR.HU

1948 *Az 1948. évi XI. törvénycikk a Budapesten 1948. évi január hó 24. napján aláírt magyar-román barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés becikkelyezése tárgyában.* <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94800011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D43> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

NÉPSZABADSÁG

- 1960 *Kádár János és Kállai Gyula elvtársak látogatása Debrecenben.* Népszabadság. XVIII. évfolyam 114. szám. 1960. V.14. 2.
- 1992 *Debrecen-Nagyvárad 1977: A politikában csak az eredményeket díjazták.* Népszabadság. L. évfolyam 139. szám. 1992. VI. 13. 22.

RÉVÉSZ SÁNDOR

- 2010 *Kádár és Ceausescu: Vicsorszünet.* http://nol.hu/kultura/kadar_es_ceausescu_vicsorszunet-789101 Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

ROMÁNIAI MAGYAR SZÓ

- 1997 *A magyar-román kapcsolatok eseménynaptára.* Új sorozat 24-25. szám. 1997. VII. 23.

TISZÁNTÚLI NÉPLAP

- 1946 Szakasits: *„A Kommunista Párttal szoros közösségben együtt haladunk!” – Szociáldemokrata nagygyűlés a Stadionban.* Tiszántúli Néplap III. évfolyam 138. szám. 1946. VI. 25. 2.
- 1949 *„Függetlenségünket ha kell, utolsó csepp vérünkig megvédjük.” A köztársasági elnök, a kormány és a Népfront taglal jelenlétében ünnepelte Debrecen a Függetlenségi Nyilatkozat századik évfordulóját.* Tiszántúli Néplap VI. évfolyam 87. szám. 1949. IV. 15. 1-2.

VARGA LÁSZLÓ

- 2001 *Kádár János bírái előtt: Egyszer fent, egyszer lent: 1949-1956.* Párhuzamos Archívum. In: VARGA LÁSZLÓ (Sorozatszerk.): Kiadó: Osiris – Budapest Főváros Levéltára. Budapest. 1-736.

WIKIPEDIA

- 2021 *Az 1984. évi nyári olimpiai játékok.* https://hu.wikipedia.org/wiki/1984._%C3%A9vi_ny%C3%A1ri_olimpiai_j%C3%A1t%C3%A9kok Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

- 2021 *Kádár János politikus.* [https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_\(politikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1d%C3%A1r_J%C3%A1nos_(politikus)) Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Magyar Autonóm Tartomány.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Magyarország 1956 és 1989 között.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1g_1956_%C3%A9s_1989_k%C3%B6z%C3%B6tt Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Magyarország kolozsvári főkonzulátusa.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1g_kolozsv%C3%A1ri_f%C5%91konzul%C3%A1tusa Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Maros-Magyar Autonóm Tartomány.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Maros-Magyar_Auton%C3%B3m_Tartom%C3%A1ny Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Nicolae Ceaușescu.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Ceau%C8%99escu Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Párizsi békeszerződések.* https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1rizsi_b%C3%A9keszerz%C5%91d%C3%A9sek Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Románia történelme.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A1nia_t%C3%B6rt%C3%A9nelme Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *Secirata.* <https://hu.wikipedia.org/wiki/Securitate> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.
- 2021 *I. Mihály román király.* https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Mih%C3%A1ly_rom%C3%A1n_kir%C3%A1ly Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 18.

Képjegyzék

A KOSSUTH TÉRI SZÖKŐKÚT

1961 <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTOVUc0N2dJMk1FS1labWxLWU1rS3FrUT09> A letöltés ideje: 2021. X. 11.

A KÖZLEMÉNY ALÁÍRÁSA

1977 *Befejeződtek Kádár János és Nicolae Cequsescu megbeszélései.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 141. szám. 1977. VI. 17. 3.

A POLITIKAI BIZOTTSÁG TAGJAI A NAGYÁLLOMÁS ELŐTT

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 1.

A ROMÁN ÉS A MAGYAR DELEGÁCIÓ A VÖRÖS HADSEREG ÚTJÁN I.

1977 https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2009/06/16/1977_magyar-roman_targyalasok_debrecenben_majd_nagyvaradon/ A letöltés ideje: 2021. XI. 4.

A ROMÁN ÉS A MAGYAR DELEGÁCIÓ A VÖRÖS HADSEREG ÚTJÁN II.

1977 <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-OWZJaFVHVkxmenBKQ0JLY1lsTUJIUT09> A letöltés ideje: 2021. XI. 4.

A TÁRGYALÁS VÉGET ÉRT, A FELEK ELHAGYTÁK A SZÉKHÁZAT

1977 http://nol.hu/kultura/kadar_es_ceausescu_vicsorszunet-789101 A letöltés ideje: 2021. XI. 9.

A VÁROSHÁZA KOSSUTH TERMÉBEN A KÉT VEZETŐ A TÁRGYALÁS TÉMÁJÁRÓL BESZÉLGETETT

1977 *Kádár János Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 139. szám. 1977. VI. 15. 2.

AZ ÚTTÖRŐK KÁDÁR JÁNOST KÖSZÖNTIK A NAGYÁLLOMÁSON

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 1.

BÚCSÚ A REPTÉREN I.

1977 *Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozója Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 140. szám. 1977. VI. 16. 3.

BÚCSÚ A REPTÉREN II.

1977 *Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozója Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 140. szám. 1977. VI. 16. 3.

BÚCSÚ DEBRECEN TŐL

1978 *„A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.” Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 4.

KÁDÁR ÉS CEAUȘESCU NAGYVÁRADON I.

1977 *Befejeződtek Kádár János és Nicolae Ceausescu megbeszélései.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 141. szám. 1977. VI. 17. 1.

KÁDÁR ÉS CEAUȘESCU NAGYVÁRADON II.

1977 *Befejeződtek Kádár János és Nicolae Ceausescu megbeszélései.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 141. szám. 1977. VI. 17. 2.

KÁDÁR JÁNOS A BARTÓK TEREMBEN MEGRENDEZETT MEGYEI AKTÍVAÜLÉSEN I.

- 1978 „*A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.*” *Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 2.

KÁDÁR JÁNOS A BARTÓK TEREMBEN MEGRENDEZETT MEGYEI AKTÍVAÜLÉSEN II.

- 1978 „*A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.*” *Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 3.

KÁDÁR JÁNOS A BARTÓK TEREMBEN MEGRENDEZETT MEGYEI AKTÍVAÜLÉSEN III.

- 1978 „*A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.*” *Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 3.

KÁDÁR JÁNOS A CENTENÁRIUMI ÜNNEPSÉGEN A DEBRECENI NAGYTEMPLOMBAN

- 1949 VARGA LÁSZLÓ: *Kádár János bírái előtt: Egyszer fent, egyszer lent: 1949-1956.* Párhuzamos Archívum. In: VARGA LÁSZLÓ (Sorozatszerk.): *Kiadó: Osiris – Budapest Főváros Levéltára. Budapest. 2001. 733.*

KÁDÁR JÁNOS A DEBRECENI PÁLYAUDVARON I.

- 1977 *Kádár János Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 139. szám. 1977. VI. 15. 1.

KÁDÁR JÁNOS A DEBRECENI PÁLYAUDVARON II.

- 1977 *Kádár János Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 139. szám. 1977. VI. 15. 1.

KÁDÁR JÁNOS A HAJDÚ MEGYEI ÁLLAMI ÉPÍTŐIPARI VÁLLALAT VEZETŐIVEL

1978 <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

KÁDÁR JÁNOS A MEGYEI PÁRTBIZOTTSÁGBAN

1978 *A megye dolgozói cselekvően támogatják a párt politikáját: Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 133. szám. 1978. VI. 8. 1.

KÁDÁR JÁNOS A NÁDUDVARI KÍSÉRLETI BÚZAPARCELLÁN

1978 <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

KÁDÁR JÁNOS A TERVEZŐKKEL TANULMÁNYOZZA AZ 1980-RA TERVEZETT ÚJKERTI LAKÓTELEP MAKETTJÉT I.

1978 <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

KÁDÁR JÁNOS A TERVEZŐKKEL TANULMÁNYOZZA AZ 1980-RA TERVEZETT ÚJKERTI LAKÓTELEP MAKETTJÉT II.

1978 *„A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.” Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 1.

KÁDÁR JÁNOS A VAGONGYÁRBAN TARTOTT NAGYGYŰLÉSEN

1960 *A dolgozók tisztelete és szeretete övezte Kádár János elvtársat debreceni látogatása alkalmával.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 113. szám. 1960. V. 14. 1.

KÁDÁR JÁNOS A VÉNKERTBEN I.

1978 <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

KÁDÁR JÁNOS A VÉNKERTBEN II.

1978 <https://www.youtube.com/watch?v=a1CHINgRy6w> Az oldal utolsó megtekintése: 2021. XI. 12.

KÁDÁR JÁNOS A VÉNKERTI ÁLTALÁNOS ISKOLA EMLÉKKÖNYVÉNEK ALÁÍRÁSÁNÁL

1978 *Sokáig emlékezetes marad.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 135. szám. 1978. VI. 10. 3.

KÁDÁR JÁNOS A VÉNKERTI ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

1978 *„A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.” Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 1.

KÁDÁR JÁNOS AZ MGM-BEN I.

1978 *A megye dolgozói cselekvően támogatják a párt politikáját: Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 133. szám. 1978. VI. 8. 1.

KÁDÁR JÁNOS AZ MGM-BEN II.

1978 *A megye dolgozói cselekvően támogatják a párt politikáját: Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 133. szám. 1978. VI. 8. 2.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN I.

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 3.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN II.

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 4.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN III.

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 5.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN IV.

1984 *Az volt a hivatása, hogy érvényt szerezzen a magyar nép valós érdekeinek: országos megemlékezés Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásának évfordulóján.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 300. szám. 1984. XII. 22. 5.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN V.

1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 3.

KÁDÁR JÁNOS AZ ÜNNEPSÉGEN VI.

1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 3.

KÁDÁR JÁNOS ÉS LÁZÁR GYÖRGY AZ ÜNNEPSÉGEKRE ÉRKEZVE

- 1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 3.

KÁDÁR JÁNOS DEBRECENI FOGADÁSA I.

- 1978 *Kádár János Hajdú-Bihar megyei látogatásra Debrecenbe érkezett.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 132. szám. 1978. VI. 7. 1.

KÁDÁR JÁNOS DEBRECENI FOGADÁSA II.

- 1978 *Kádár János Hajdú-Bihar megyei látogatásra Debrecenbe érkezett.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 132. szám. 1978. VI. 7. 1.

KÁDÁR JÁNOS ÉS KÍSÉRŐ VENDÉGEI A DEBRECENI ÚTTÖRŐVASÚTON I.

- 1960 *A dolgozók tisztelete és szeretete övezte Kádár János elvtársat debreceni látogatása alkalmával.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 113. szám. 1960. V. 14. 1.

KÁDÁR JÁNOS ÉS KÍSÉRŐ VENDÉGEI A DEBRECENI ÚTTÖRŐVASÚTON II.

- 1960 <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidamparki-kisvasut.html> A letöltés ideje: 2021. X. 11.

KÁDÁR JÁNOS ÉS KÍSÉRŐ VENDÉGEI A DEBRECENI ÚTTÖRŐVASÚTON III.

- 1960 <http://www.zoodebrecen.hu/content/vidamparki-kisvasut.html> A letöltés ideje: 2021. X. 11.

KÁDÁR JÁNOS ÉS NICOLAE CEAUȘESCU A REPÜLŐTÉREN I.

- 1977 *Kádár János és Nicolae Ceaușescu találkozója Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 140. szám. 1977. VI. 16. 1.

KÁDÁR JÁNOS ÉS NICOLAE CEAUȘESCU A REPÜLŐTÉREN II.

- 1977 https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2009/06/16/1977_magyar-roman_targyalasok_debrecenben_majd_nagyvaradon/ A letöltés ideje: 2021. XI. 4.

KÁDÁR JÁNOS POHÁRKÖSZÖNTŐT MOND

- 1978 *Sokáig emlékezetes marad.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 135. szám. 1978. VI. 10. 3.

KÁDÁR JÁNOS VAGONGYÁRI LÁTOGATÁSA

- 1960 *A dolgozók tisztelete és szeretete övezte Kádár János elvtársat debreceni látogatása alkalmával.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 113. szám. 1960. V. 14. 1.

KÁDÁR JÁNOST A DEBRECENI VASÚTÁLLOMÁSON VIRÁGCSOKORRAL ÜDVÖZÖLTÉK

- 1960 *A dolgozók tisztelete és szeretete övezte Kádár János elvtársat debreceni látogatása alkalmával.* Hajdú-Bihari Napló. XVII. évfolyam 113. szám. 1960. V. 14. 1.

MEGEMLÉKEZÉS A VÁROS FELSZABADÍTÁSI EMLÉKMŰVÉNÉL I.

- 1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 2.

MEGEMLÉKEZÉS A VÁROS FELSZABADÍTÁSI EMLÉKMŰVÉNÉL II.

- 1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 2.

MEGEMLÉKEZÉS A VÁROS FELSZABADÍTÁSI EMLÉKMŰVÉNÉL III.

- 1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 2.

MEGKEZDŐDTEK A TÁRGYALÁSOK

- 1977 *Kádár János és Nicolae Ceausescu találkozója Debrecenben.* Hajdú-Bihari Napló. XXXIV. évfolyam 140. szám. 1977. VI. 16. 3.

MEGTELTEK A TÖRTÉNELMI NEVEZETESSÉGŰ HELY PADSORAI IS

- 1984 *A héten történt: az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány megalakulásának 40. évfordulója.* Hajdú-Bihari Napló. XLI. évfolyam 301. szám. 1984. XII. 23. 3.

RÉSZLETEK A ROMÁN FILMFELVÉTELBŐL I.

- 1977 Megjegyzés: A filmfelvétel letöltésének ideje: 2018. V. 29. A videó Youtube címe: VIDEO Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Ungaria

RÉSZLETEK A ROMÁN FILMFELVÉTELBŐL II.

- 1977 Megjegyzés: A filmfelvétel letöltésének ideje: 2018. V. 29. A videó Youtube címe: VIDEO Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Ungaria

RÉSZLETEK A ROMÁN FILMFELVÉTELBŐL III.

- 1977 Megjegyzés: A filmfelvétel letöltésének ideje: 2018. V. 29. A videó Youtube címe: VIDEO Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Ungaria

RÉSZLETEK A ROMÁN FILMFELVÉTELBŐL IV.

- 1977 Megjegyzés: A filmfelvétel letöltésének ideje: 2018. V. 29. A videó Youtube címe: VIDEO Arhivă 1977 Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Ungaria

KÁDÁR JÁNOS A REFORMÁTUS KOLLÉGIUMBAN

- 1978 „A párt azért dolgozik, hogy az egész nemzetnek szebb és jobb jövője legyen.” *Gazdag csütörtöki programmal befejeződött Kádár János látogatása Hajdú-Bihar megyében.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 134. szám. 1978. VI. 9. 1.

KÁDÁR JÁNOS A REFORMÁTUS KOLLÉGIUM VENDÉGKÖNYVÉNEK ALÁÍRÁSÁNÁL

- 1978 *Sokáig emlékezetes marad.* Hajdú-Bihari Napló. XXXV. évfolyam 135. szám. 1978. VI. 10. 3.

ÚTON AZ AKTÍVAGYŰLÉS FELÉ I.

- 1978 <http://debrecenikepeslapok.blogspot.com/2016/01/kadar-janos-az-ujkert-ben-1978.html> A letöltés ideje: 2021. XI. 18.

ÚTON AZ AKTÍVAGYŰLÉS FELÉ II.

- 1978 <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-d3VDVXF6S0NUUkVISEMrNGJob0IIQT09> A letöltés ideje: 2021. XI. 18.

<http://www.civisporta.hu>

civisporta@gmail.com

